AROMATVM,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD
INDOS NASCENTIVM
HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, à D. GARÇIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico:

Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconibus ad viuum expressis, locupletioribusq; annotatiunculis illustrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

TERTIA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſpan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum eſt, ne quis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem* Hiſtoriam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos naſcentium, &c. *imprimat, aut alibi impreſſam importet, venalémue habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui ſecus faxit; confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate.*

Subſig.

I. de Witte.

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. Garçias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ lõga cura & diligenti ſtudio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinã fecit) obſeruauit: ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet. Huncego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cõtraxi, paulo forſitan commodiore ordine ſingula diſponens, quàm antè fuerant, atque nõnulla etiam reiiciens, quæ non multũ ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinẽ alphabeticum ſecutus ſit noſter auctor: multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis cõtingere ſolet. Eum verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ ſtudio ſummoperè ſim delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri auctoris exemplum ſecutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum teſtimo-

nio vtatur, locos diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicenna poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni M. D. LXIIII. ſecuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum iconesad viuum exprimi curauimus. Quòd ſi qualemcumq. hác noſtram opellam gratam eſſe animaduertero, alia propediem non minus forſitan vtilia in ſtudioſorum rei herbarię gratiam publicè proferam.

Ioan. Poſthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio ſermone dediſti,
Ille ſuis patrio quæ dedit antè ſono.
Veſtra ſimul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.

AROMATVM, ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ, LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, q' a ſciam nationibus notum eſt, aut variato dum-taxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autem circa huius generationem Scriptorum eſt opinio. Siquidem alij ſperma Balenæ eſſe aſſerunt: alij belluæ cuiuſdã marinæ excrementũ, aut maris ſpumam (quæ ſanè opiniones ratione carent, quòd nullũ Ambarum inueniatur vbi frequentiſſimæ ſunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione ſpuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cõſona plerisq. viſa eſt.* Ambarum Balenarum ſperma non eſſe. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. ſimp. cap. 196. ſcriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempeſtatibus vnà cum ſaxis interdum in littus eiici: quæ ſententia veriſimilior eſt reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Eurus, magna eius copia Sofalam, & in inſulas Comaro, Demgoxa, Moſambicam, totumq; eum tractum eiicitur è Malduis inſulis, quæ ad Orientem ſpectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in inſulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Naledíua dicẽdum ſit: etenim* Nale *lingua Malabarica ſignificat quatuor, &* Diua *inſulam: Naledíua igitur pronuntiandum erat; quaſi dicas, Quatuor inſulas, ſimili planè ratione, qua Angediua vocamus eas inſulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio,* Inſulæ de Naledíua. Angediua inſula.

12. leucis distant, quòd quinque sint numero conterminæ; Ange *enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.*

Azel piscis.

SCRIBVNT *iidem locis sup. citatis, Ambarum deuorari a pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ conueniens, & minimè noxium (nisi fortè cibis innoxiis admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit perituru*s.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarum cor reficit.

Imò cùm Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

SCRIBIT *Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censeri quod Arabibus* Ascap *dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in marina sci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu., Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.*

Caphuram Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS *verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionẽ et Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam* Zingue, *aut* Zangue *Persis & Arabibus*

Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eã Zingue vocat. Sic Auicenna lib.2.cap.63.epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falso vrbem esse Lacuna cõment.in Dioscor.lib.1. cap.20.existimauit, cùm sit insula multis vrbibus exculta.*

HÆC *sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.*

CETERVM *hæc mea est opinio. Velut pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nõnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quãtitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.*

Auctoris de Ambaro opinio.

Insula ex Ambaro.

ANNO *1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmẽtum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Brauavsque, Ambaro abundat.*

Promontorium Comorim.

Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR *etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

REFERTVM *verò est plerumque auiũ rostris,* quas*

in eo nidulari credibile est; interdū conchyliis testisq; ostreorum permixtū inuenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad candorem accedit, videlicet quòd cinerei sit coloris, aut quòd ex venis, nunc cinereis, nunc candicātibus constet, leue, quodq; acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

NOTA *est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, camq; non magno æstimat, sed paulo pòst in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

Ambarum magna in æstimatione apud Chinenses.

MAGNA *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquā maiori in pretio est quàm in Chinarū regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.*

Cate ponderis genus.

*Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

*Huiusmodi rostella in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopœus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat noster Auctor, verùm Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rassio Chirurgo Regio edoctus.

ADVEHITVR Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus veteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosotl arbore stillare, Mexicana historia tradit in hunmodum

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor præ- Ocosotl.
grandis, & venusta, foliis Hederæ similibus. Huius liquor, quem Li- Liquidam-
quidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius pol- bar.
line permixtus, elegans odoratúmque suffimentum præbet.

De Aloë. CAP. II.

QVÆ *Aloë Latinis, ἀλόη Græcis, hanc Arabes, Persæ* Aloë.
& Turci Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione* ἀλόη.
vocetur, Interpretis errore, aut Librariorũ negligentia factũ Cebar.
esse existimo; siquidem Arabicum exemplar Cebar *habet)*
Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ
Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Areaa.
Catecomer; *Hispani,* Açibar; *Lusitani,* Azeure *appellãt.* Catecomer.
Açibar.
Azeure.

FIT *ex Aloes herbæ siccatæ succo, quæ plurima nascitur* Aloës natales.
in Cambaya, Bengala, alisq; multis locis. Ceterum lauda-
tissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos,
denique per vniuersam Europam defertur, eamq; ob cau-
sam Aloën Socotorinam appellant. Distat autem hæc in- Aloë Soco-
sula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non mi- torina.
nus Arabica quàm Aethiopica dici potest, quòd altera parte Socotora insula.
freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.

NEC *verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat* Socotora
vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Dios. lib. 3. cap. 23. sed nullas vrbes
per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos habet.
dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad
excipiendum succum substernitur pauimentũ, vt idẽ auctor
est, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

NEC *hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte*
profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præ-
stantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, &
arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius est* Aloën non
quantitas: sed quòd incolæ negligentiores sint in auferendis adulterari.
sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior vide-
tur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Dios. lib. 3.

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acaciæ adulterari ſcribunt, cùm exigua ſit ius in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin tranſlatum, aliis in regionibus adulterari poſſit.

Aloë Socotorina optima.

PORRÒ *quòd laudatiſſima ſit quæ in Socotora naſcitur, non ſolùm vulgari fama, ſed à celebribus viris accepi, qui compertum ſe habere aiebant, Aloën quidem pleriſque aliis Indiæ locis naſci, quæ cum Socotorina deferretur Adẽ, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terreſtri itinere * Cairum, poſtea in Alexandriam ad oſtia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, poſtea Cairum & Alexãdriam: facilè tamen dignoſci eam quæ in Socotora naſcitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliiſq; locis aduehitur: Socotorinæq; pretium quadruplo maius eſſe, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina ſolida ſit & bene compacta; alterius verò partes non poſſunt perfectè coire, quòd ſuccus ex diuerſis plantis collectus ſit.*

Aloës delectus.

Vnicum eſſe Aloës genus.

NEC *eius plura ſunt genera **, vt volunt Arabes, ſed vnicum dumtaxat, tametſi varia illi indant nomina.*

QVOD *verò Dioſcorides & Plinius ſcribunt laudatiſſimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non ſimpliciter id intelligendum eſt, ſed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata eſt. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq. minus malè Meſue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri ſcribit, aliud è Perſia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Luſitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata eſt. Alexandrinã autem à quibuſdam præferri hinc factum eſt, quòd ſuperioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Baſora, Adem, Gida; inde Camelis Suez, quæ in extremo ma-*

Aloë Alexandrina.

mo maris Erythræi ſita eſt, & Alexandriam ad Nili oſtiũ, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

NASCITVR *verò non modò in maritimis, ſed etiã deſertis Indiæ locis, cùm eam vbiq; viderim ducentis leucis itinere terreſtri per eas ſolitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum eſt, ſed interdum aqua quædam viſcida è foliis ſtillat, at neglecta & nullius vſus.*

Aloën plantam non in maritimis dumtaxat nasci.

HVIVS *vſus eſt non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abohali apud eos dictum, & eius libros quinque* Canum *edidicerunt, legerúntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Meſuen illis Menxus appellatum, tametſi non is ſit qui apud nos in vſu eſt; Hippocratis præterea, Galeni, Ariſtotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm Græco ſermone conſcripta) ſed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vſum plerumque in ſuis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë et myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.*

Meſue Arabicus, alius à noſtro. Menxus.

Mocebar medicamẽtum.

MEDICVM *vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipſa herba Aloë vtentem pro medicamẽto familiari, in hunc modum. Folia Aloës conciſa cum ſale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum ſine moleſtia & nocumento ſubducebant quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tuſam & cum lacte mixtam propinãt iis qui vlcere renum aut veſicæ laborant, vel qui puruletas excernunt vrinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum commodo; nam illico curãtur. Eius vſus etiam Aucupibus notus eſt, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc ſimiliter in India maturandis phlegmonibus idonea.*

Aloës plantæ medicus vſus.

QVAMOBREM *hallucinari mihi videtur Matthiolus,*

thiolus, in Dioſc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad ſpectaculum potius foueri aſſerit quàm ad medicum vſum. Quod verò Antonius Muſa in Exam. ſimpl. neget Aloën herbam amaram eſſe, magis mirum: nam ſæpe deguſtatam admodum amaram inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi viſa eſt; extrema autem folia amarore carere mihi viſa ſunt. Tota planta viroſo odore prædita eſt.

Aloë planta amara.

CETERVM *quoniam controuerſia eſt inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundum cibum, & an illico à cibo, pauca viſum eſt hîc adiicere, tametſi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus* eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores ſedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem eſſe, ſi pota ea ſumatur cibus, modicus videlicet & boni ſuci: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; ſequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum ſit debile, non euacuabit, niſi ſtatim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni ſucci ſumptione, vt eo digeſto melius euacuare poſſit. Paulus lib. 7. cap. 4. contrà, manè ſumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli ſuis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, ſed conciliari facilè poſſunt. Cùm verò controuerſia ſit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento miſceatur, ſuperuacaneum eſſe iudico de his plura agere.*

SED *præter inſtitutum facere mihi non videbor, ſi hîc paucula quædã inſeram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obſeruant. Catapotia & liquidiora medicamenta ſummo diluculo exhibentur, noſtratium more, abſtinendo deinde quinque horarum ſpatio à cibo, potu, & ſomno. Quòd ſi infra hoc tempus non purgentur, roborando ſtomacho ſtudent ex Auicennæ præcepto, quod*

Medicamẽta exhibendi apud Indos ratio.

quod fit ſumptis duabus maſtiches drachmis in ſtillaticio roſarum liquore diſſolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultatem excitandã, ſi opus ſit. Sin poſt has quinque horas bene ſoluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iuſculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto roſaceæ aquæ pauxillo, parumper ſomno indulgent. Hæc medicandi ratio ſuis rationibus & ſcriptorum teſtimoniis niti videtur.

TAMETSI *Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illam Rufi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit, ibique occaſionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compoſitionem acceptam Rufo referant: facit pro ſuo recentiorúmque ſcriptorum more, qui in Arabes plerumq; inuehi ſolent, vt Græcos tanto magis extollãt. Non negauerim certè Rufi medicamentum ſingulari remedio pollere aduerſus peſtis contagia: Illud tamen certum eſt, Catapotia Raſis quibus vtimur, efficax eſſe medicamẽtum & à multis magno ſucceſſu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum eſt.*

Potio Rufi.

Catapotia Raſis.

MANARDVS, *lib. 1. epiſt. 1. aliiq; nonnulli recentiores acerrimè in Meſuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oſcula adeò reſerare, vt inde poſtea ſanguis facilè fluat, eámque ob cauſam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd ſcripſerint melli admiſtam minus purgare, minusq; ſtomacho noxiam eſſe, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic ſimiles, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, ſed eas potius obſtruere: neque rectè ſcribere Meſuen, qui illam ſtomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic ſit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat,*

Aloë hæmorrhoidibus non cõuenit.

Aloë hæmorrhoides obſtruit.

adferat, melliq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiūctum necessariò magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantiū, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinēt pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeātur; veluti Scilla, quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic respōsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLINIVM *lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit.* **Ego non modò medicos Iudæos, sed etiā Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.*

Nulla Aloë fossilis.

Cairum.

* Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

eaturautem à Mauritanis Meſera: ſed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxiſſe creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Cairo ſortita eſt. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, poſtquam Turcorum Imperator Conſtantinopoli occupata, illic regiam fixit ſedem, confluentibus nimirum eò hominibus. Meſera.

*Galeno adſcriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat poſt cœnam.

*Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuerſiam Nicolaus Rorarius in ſuis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

*Non affirmat eo loco Plinius talem inueniri, ſed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *eſt in nominib. Altiht, Anjuden, Aſa fœtida, Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix explicare me poſſim: quandoquidem hactenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam deſcribere mihi potuerit.*

VOLVNT *nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametſi iſtic ex regno Deli adferri vulgo aſſerant, regione admodum frigida, quæ ad Coraſone vſque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. teſtimonio extenditur.*

ILLVD *autem certum eſt, hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nõnullis* Antit: *nam cuicumq. Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id* Altiht *ſiue* Antit *eſſe pronuntiabit.* Altiht. Antit. Imgu. Imgara.

PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibuſdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ deſcriptionem habere difficile eſt.* Anjuden. Angeidan.

MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus inſignitum eſt hoc medicamẽtum, veluti eſt* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.* Almharut.

QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Aſam *vertit, igno-* Aſa.

tit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Laser vertisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin, cap. de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex Bætica Hispaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (quæ nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen resciui Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extent vestigia) in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartariæ strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendiis militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adeò infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi* Araby, *id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorum linguam* Magaraby *nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad* Occidentem *habitant; siquidem* garby Occidentem *Arabicè sonat, & ma eorum.*

Vzbeque.

Altiht. CETERVM Altiht *nihil aliud est quàm ipsa planta Laserifera, veluti plerumq. sumitur gummi pro ipsa plãta.*

Asa dulcis. VERVM *obiiciet aliquis: Si* Altiht *non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò qui probè coctus sit & densatus,* Robalçuz (Rob *enim Arabicè densatum sonat, & Al est articulus genitiui apud Arabes) hinc*

Robalçuz.

bes) hinc depromptum esse nomen Asæ dulcis verisimile est.

CETERVM Altiht *Arabum, esse Laserpitium Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit; satis ostēdit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de* Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus et Dioscor. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorū opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitium veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solùm vtilem, idq; rarò; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentū simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa fœtida, cùm medico in vsu, tum condiēdis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes* * *& omnes gentiles Prouinciæ Cambayæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus dumtaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi cōdimenta istorum Baneanum cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustaui, quæ sanè sic satis palatò arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq; iusculis neque condimētis valde delector: odore certè suo non erāt molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroborationem, flatusq; discutiendos medicamenti loco vti.*

Asæ facultates.

Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.

SED *non possum nō mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de* Anjuden *oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere cōmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.*

Asa in dolore dentium.

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiā illi tribuit Dioscor. lib. 3. cap 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed is forsitan cachexia laborant, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.*

Asa venerem stimulat.

MAGNI *apud Indos est pretij, quòd eo plurimū vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.*

Laseris descriptio.

IS *verò quem suprà dixi Asa sola sæpius vtì, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria coniici, prius illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.*

FREQVENS *verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.*

Laseris duo genera.

PORRO *Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex Patane & Dely.*

& Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij eſt ſincerum, neque facilè mercatores impurum emunt (ſolet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) niſi in purioris defectu. Sincerum validioris eſt odoris, quàm ſordidum. vtrumque tamen mihi fœtet, ſed id magis, quod ſincerius eſſe putatur. Qui verò eius vſui aſſueuerunt, ſincerius, odoratius eſſe aſſerunt; quod quadam conſuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte ſint odorata. Sic neutrum Laſer mihi Porrum redolet, ſed ad noſtram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Aſam diuiſerit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore eſſe aſſererent, cùm non ita ſit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd ſuauiter oleret, ſed quòd validi eſſet odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi eſt odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebãt, quòd illi Spicam admiſcerem.

Styrax liquida.
Algalia.

MIRARI *ſubit Antonium Muſam, Exam. ſimp. qui adeò credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt poſtea oſtendemus) plantam conſimilem Silphio eſſe affirmarunt. Sed de his plura ſuo loco.*

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. ſtirp. 3. cap. 52. ſcribit in Gallia naſci craſſam radicem, magnã, foris nigricãtem, intus candidã, quæ cum ſuo liquore & ſemine mira fragret incũditate. Huic ob inſignes virtutes illuſtria indiderũt nomina: namq. modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò Sancti ſpiritus radicẽ appellant Herbarij, eiq; calfacientẽ ſiccatoriamq; vim in tertio ſignãt abſceſſu. Vnicè venenis aduerſari tradit, peſtilentiæ populatim ſæuiẽtis arcere contagia: corpora ab lue peſtifera vindicare,*

Imperatoria.
Angelica, eiusque facultates.

si tantùm in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, aliósque præterea morbos, quos breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etsi quis nares consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudæum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam.

Laserpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudęum.

SED *eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdem sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.*

Baneanes.

*Quoniam hoc capite totoque adeò opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeò stricte obseruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu pauciſſima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitiosiores, viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox

(quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibũ non attingunt, maioriq́ue sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio. CAP. IIII.

Amfiam. Ofium. Ihumani lingua.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi secuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum* Opio *nomine. Pleraque enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic* Opium Ofium *dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.*

Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Caïro adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliisq́; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescũt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete rescíui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.*

Opiũ Thymelea non adulterari.

Caxcax prægrande papauer.

*Nascitur istic Papauer (*caxcax *vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio* capere possit (inueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem*

id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS *huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam:* **siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligũt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autem vt proniores in venerẽ efficiantur, vt stultè quidam credunt.*

Opium venerem non stimulat.

Quoniam Opium non modò venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nõnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

ὀπιόφαγος.

DOSIS *communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Coraſonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptissimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.*

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculigenus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarium apud Veteres quatuor & viginti vncias vini, aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextarium cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

*Bellonius lib. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui. CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia.*

tentia. Nunc illud reſtat, vt noſtram ſententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM *vnquam in condimenta recepiſſe Benjui certum eſt; Aſæ verò fœtidæ frequens eſt vſus in condiendis cibis apud Indos, vt antè diximus: ex quo patet Benjui Aſam eſſe non poſſe.* Benjuinum in condimẽta non recipitur. Benjui non eſt Laſer.

MAXIMA *pars Laſeris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quódque amygdaloides vocant, naſcitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Perſiam, & Aſiam minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Paleſtinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Muſæ Exam. ſimpl. impoſuerunt igitur ij Luſitani, qui incolas, apud quos naſcatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laſerpitium vocare ſignificarunt: quandoquidem ab indigenis* Cominham *appellatur.* Laſei vnde. Ganga fl. Anton. Muſæ lapſus.

AD *Ruellij autem lib. De nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Laſere, Imperatoriam Laſer Gallicum atque officinarum Benjuinum eſſe, contendere ſcripſimus: ſic reſpondeo.* Ruellij lapſus.

CVM *is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Laſere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laſeris genus eſſe non poteſt.*

CETERVM *noſtrum Benjui veteribus ignotũ fuiſſe omnino puto: ſiquidẽ neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hunc deſcribere memini: Nam quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Beleniʒan, aut Belenʒan, ſiue Petrozan exſiccantem & excalfacientem in ſecundo exceſſu habere facultatem, ſtomachum humidum & langueſcentem exſiccare, & roborare, oris odorem* Benjui veteribus ignotum.

commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui Iudæis veteribus ignotũ.

VETERIBVS *etiam Iudæis ignotũ fuisse ex eo conijcere licet, quòd neque Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.*

Benjaoy.

FIERI *autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.*

SCRIBIT *Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostroq; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

Rumes.

EGO *verò neq. huic Mediolanensi, neq. illis Macedonibus facilè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ maioris essent emolumenti & quæstus, trãsportaturos credibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in AEthiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.*

Styrax in Æthiopia.

Ludouicus Romanus.

DE *Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præteriisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nũc nobis aperta sunt. Ego sanè hũc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commẽtariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut*

vrbem

*vrbem esse potentissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnísque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiúsque suauis, copia, & egregia lignorũ materia. Ex quibus videre licet, non multũ fidei tribuendũ esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.*

Benjui amygdaloides.

PORRO *Benjui plura sunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quódque vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.*

Musę lapsus.

MAXIME *id prouenit in Sian & eius contermina Martaban*. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idémque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatũ nonnumquam in farinam resoluitur, quam Musa radicum scobem esse putauit.*

Benjui secũdum genus.

ALIVD *genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.*

Benjui de Boninas.

EGO *sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenses* Roçamalha *vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum*

Styrax liquida.

Roçamalha.

Styrace liquida. Sed licet id Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrãtia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de Boninas cũ nouello permiscetur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Cominham. Louanjaoy. Vdo.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas* Thus de Iaoa, *quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidẽ Arabes* Thus Louan *dicunt, Guzarate & Decan incolæ,* Vdo.

Benjuifera arbor.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequẽtiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneræ foliis, non tamen adeò virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjui præstantiss.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.*

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatẽ, maximum subeun-*

ſubeundum eſt periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis ſiluis frequentiam. Tigris. Reimones.

SI quid verò eis quæ nunc diſceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, ſed & alius omnibus canere non pudebit.

* Credibile eſt noſtro huic auctori ab aliquo impoſitum fuiſſe, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut ſanè aliud habuiſſe exemplar, quàm ea quæ paſſim Ludouici Romani nomine circũferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, *Aquarum*, inquit, *potu ſuauium, annonæ'que mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noſter auctor hoc loco aſſerit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna*. nuſquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Luſitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præſtantiſſimum Myrrhæ genus eſſe cenſet, quam Dioſcorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ ſupra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, ſupra Gangeticum ſinum.

De Thure. CAP. VI.

CVM *Veteres duo Thuris eſſe genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis diſſerendum exiſtimaui.*

PER *vniuerſam Indiam Thus non naſci certiſſimũ eſt: cùm quicquid Thuris hic conſumitur, & hinc in Luſitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non poſſum ergo non mirari à quo Dioſcorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. ſecutus eſt) Thus in India naſci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum eſſe vult Dioſcorides, Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.* Thus in India non naſcitur.

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos ſolum prouenit*, Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id eſt Reſina* (çamac *enim illis eſt gummi, veluti* çamac Arabi, *id eſt, gummi Arabicum) Serapioni lib. ſimpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, ſed omnes Thus à quoquam* Louan. çamac. Ronder.

quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quos-

Conder. *dam* Conder *vocare, & plerosque omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis*

Thus montanum. Louan *etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimúmque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert ni-*

Thus in planitie natum. *grum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xael, & alijs Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conuenire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos mas-*

Thus masculum. Melato. *culum vocamus, ipsi* Melato *appellant.*

Thuris vilitas. LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile est pretium: centenæ enim libræ duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnumquam & corticum fragmenta inhærent, atque*

Thus non adulteratur. *huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?*

Thuris vsus. MVLTVS *est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnumquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluuia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.*

Thuris planta. PORRO *Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam* Thus *inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.*

De Myr-

De Myrrha. CAP. VII.

PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur : tum etiã ex regione Abexim, quæ Aethiopia eſt. Qualis verò ſit arbor quæ eam profert, aut qua ratione reſina eliciatur, numquam ſcire potui. Illud dumtaxat adiiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Moſambique negotiabatur, tum à quodam ſacrifico Aethiopiæ, Epiſcopoq; Armenio intellexi : videlicet genus eſſe quoddam hominum montanum, & ſilueſtre (quos Bodoins vocant, linguáque pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terreſtri itinere adfert, & è Chaldæa regione ſic illis vocata ſe adferre aſſerit.* Myrrha. Bola. Bodoins.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha noſſe volet, conſulat Theophraſtum libr. 9. cap. 4. de Hiſtoria plantarum, & Plinij naturalem hiſtoriam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati ſumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctiſſimi Dodonæi de Hiſtoria Stirpium.

De Lacca. CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Perſæ, & Turci* Loc Sumutri, *quaſi dicas Laccam è Samatra, nuncupant : non quòd Samatra ſit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca naſcitur, finitima, ſed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis ſic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen eſt* Lac ; *in Pegu verò & Martaban, vbi præſtantiſſima eſt,* Trec, *atque iſtuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancuſal, *vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellauit : neque* Sac, *vt apud Serapionem lib. ſimpl. cap. 181. corruptè legitur.* Lacca. Loc Sumutri. Lac. Trec. Sac.

CETERVM *cùm ab ipſis incolis, apud quos plurima naſcitur,*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

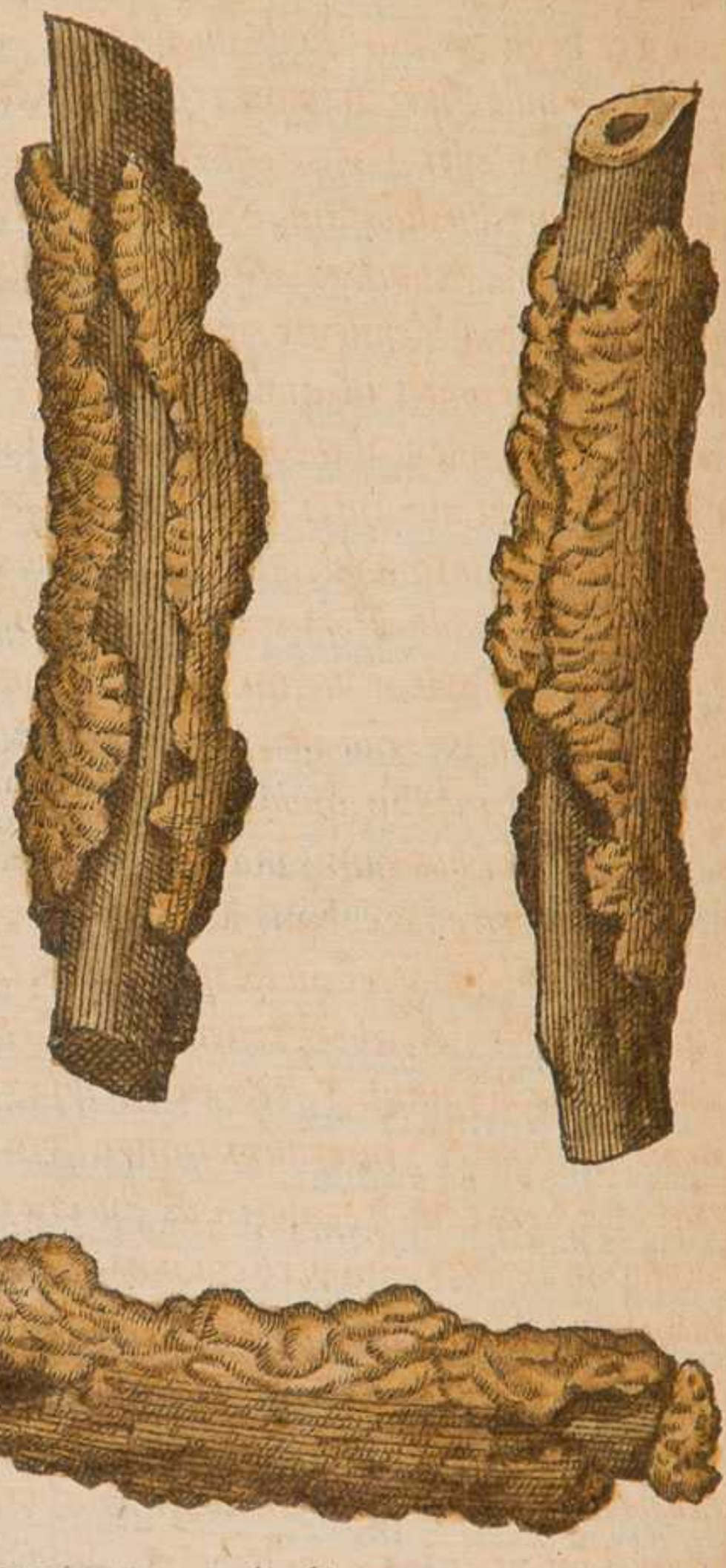

nascitur, Trec *vocetur*, *mirabitur aliquis*, *cur nomẽ* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit*. *Sed hanc fuisse causam conijcio: quòd hoc medicamentum in* Loc *siue mellis crassitiem dissolueretur cùm ad inficiẽdum, tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in*

quibus

quibus medicamenta naſcuntur, nomen ſeruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occaſionem præbere ſoleat.

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in ſuam regionem reuehebant.*

QVIDNAM *eſſet Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adſirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum ſuum ſuperare ſolere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ naſcerentur, & eæ quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narraſſent oculati eſſent teſtes, tantum ſibi ſuiſſe otij negabant, vt hæc adeò diligenter animaduerterent, ſed famam vulgarem eam eſſe. Conueni tandem virum apprimè honeſtum & curioſum diligentémque, qui iſtic fuerat. Dixit is vaſtam arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius ſurculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ viſceribus aliisq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipſa arbore exſugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in vmbra ſiccari, donec decider̃et ramuli; Lacca autem ipſa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen cenſeri, quæ ſincera eſſet, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem cenſeri. Inueniri etiam ſolidam & minimè ſinceram, quam poſtea colliquarent, & in pollinem reducerent, eamq; viliorem cenſeri, quoniam multam terram admixtã haberet. Deinde negotium dedi quibuſdam qui Pegu profecturi erant, vt an ita ſe res haberet, diligenter perquirerent; ſed ij retulerunt veriſſima eum dixiſſe. Idẽ poſtea verum eſſe didici in Balaguate profectus, vbi nõnulla naſcitur, & reſeruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc itẽ mihi allatus eſt ramulus ab arbore Berifera (cuius in ſe-*

Variæ de Lacca ſententiæ.

Laccæ hiſtoria.

Berifera arbor.

in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cæli temperie, negligitur. Multitamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quòd plerumque alæ formicarum Laccæ permistæ conspiciuntur.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Lacca*, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, cõficiuntur, admixtis iis coloribus, quos maximè expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

Laccæ planta dissimilis Myrto.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, deberéque cum delectu sumi, eósque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autẽ Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.

Laccę facultates Carabę dissimiles.

CETERVM erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm

Lacca non est Cancamum.

tamen

tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.*

Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap. 181. de sententia Dioscor. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadam tenus referens. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca,* Guberã. *inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellãt. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.*

SED, *quod pace tanti viri dictũ volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nullique Græcorum cognitam fuisse asserimus.*

Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM *autem in Arabia non nasci palam est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cùm nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur. nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.*

QVANTVM *verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Dioscor. commentariis lib. 1. cap. 23.*

Benjui non est Cancamum.

EORVM *item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli de-*

beat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM *si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eáque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid sit. Anime.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea sentẽtia, id quod nos Anime vocamus*, ad suffimẽta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.*

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Brasiliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæue, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisq; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

*Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

Anime.

*Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fulucscit, & pellucidum est, planeque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinę Colophoniã vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceũ retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigiis spirant odorem, idémque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

Anime.

De Anime (quod neſcio cur Aniimum vocet) in hanc ſententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Eſt igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & inſulis illi circumiacétibus Luſitani noſtri adferunt Aniimum appellantes. Decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum Myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides illis de cauſis tamquam improbum cõmemorat, & Mineam. (*Dioſc. habet Aminneam, Galenus tamẽ Mineã memmit*) à terra vnde præcipuè naſcitur eã appellat, quãquam

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

Serapio Amineam nominet. Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, cùm Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtemur.

Myrrha. ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Dioscor. lib. 1. cap. 69 & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus medicus Mechliniensis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Faufel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adiicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaráque, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdellium. EST verò Bdellij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior; triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliique Græci gummi Bdellij dumtaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturáque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdellio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capitis lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura. CAP. IX.

NON dubiũ est, quin multũ Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquãdo eorum meminerunt;

uerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuêre. Quòd si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit, quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quáque forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingraueſcẽtem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui meæ, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum operæ; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM *vt ad institutum reuertamur*, Capur & Cafur *omnibus Arabibus dicitur; quoniam apud eos literæ* f & p *magnam inter se habent affinitatem. Quòd si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.* Capur, Cafur.

EST *verò* Caphura, *nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citẽt, falso tamen id illi acceſsit) duorum generum*, Caphura *videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nũquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius* Caphuræ duo genera.

Caphura de China.

libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex China adfertur, quæ ſecundum genus eſt, eaq; in Europam defertur, in panes orbiculares coacta, quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta eſt, compoſitum medicamentum videtur non ſimplex.

Caphura de Burneo.

EA *Caphura de Burneo quæ magnitudine eſt Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior eſt. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, et in pedes. Eius quæ ex capite eſt libra, pendit pardãs octoginta: (eſt verò Pardan* monetæ aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales Caſtellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad ſummum quinque. Curioſiores nonnulli quatuor inſtrumẽta cuprea ſumũt inæqualibus foraminibus pertuſa (qualia qui vniones vendũt habere ſolent) per quæ Caphurã tranſmittunt. Ea quæ per inſtrumentum maiuſcula foramina continẽs tranſmiſſa eſt, certum habet pretium: quæ per inſtrumentum mediocre, aliud: quæ per inſtrumentum minoribus foraminibus pertuſum tranſmiſſa eſt, aliud etiam pendit pretium. In ea verò diſcernenda adeò ſunt experti Baneanes iſti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè diſtinguere norint, pretiúmque iuſtum imponere; nec facilè inueniatur, qui eos fallere poſsit.*

Baneanum induſtria.

Caphuræ hiſtoria.

MVLTA *naſcitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorũ in quibus Serapio et Auicenna naſci tradunt, magna ex parte ſunt corrupta. Nam quã Serapio lib. ſimp. cap. 344. de Panſor vocat, eſt de Pacen in Samatra inſula: Quam Auicẽna lib. 2. cap. 134. Alçuz* appellat, de Sõda eſſe poteſt, quæ inſula eſt Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptũ eſt vocabulũ, debebat q; è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino naſcitur.*

EST

Est *autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, et alij quidã putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodã femoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioãni de Crasto; deniq; in tabella palmũ lata apud quendã Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdũ in arboris concauum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.*

Caphuræ colligendæ ratio.

Pro *certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendæ gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.*

Caphuræ adulterium. Chamderros gummi.

Quæ *ex Burneo adfertur, plerumque admista habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore, contrahi affirmant.*

Caphuræ expurgandæ ratio.

Sed facilè à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittũt, addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur, nõ multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

Vtriusque *generis meminisse videtur Serapio,*

loco sup. citato; sed obscurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma esse, quàm quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quātitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS *fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, saligni similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, faginæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi fortè ætate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & prælatam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.*

FABVLOSVM *est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapsus.

NEC *minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cùm insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis*

Samatra insula. Taprobana.

Caphura de China.

Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Ca-

niam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiẽte Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falso de Burneo, nuncupare. Addunt item isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minimè.

MIHI *sanè compositum medicamẽtum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contrà sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minimè compositam aut facticiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaque cùm Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multum sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.*

AVENROIS *5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cum autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere, superuacaneum esse iudico.* Auenrois lapsus.

SCRIBIT *Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus scisciatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facilè adducor, vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.* Bellunensis lapsus.

SCRIBVNT *Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per*

omnia ſecutus Matthiolus, in libr. 1. Dioſc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præſtare, quæ à Rege quodam Rihab (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina ſit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non poſſum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores ſunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

Caphura Riachina nulla.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auiçenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique ſequuntur, frigidam & ſiccam tertio ordine conſtituit.*

Caphura frigida eſt.

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam eſſe, ob illum odorem & partiũ tenuitatem quibus prædita eſt*. Sed poſteaquam experimento didici in Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam aduſtis impoſitam, niuis frigiditatem retuliſſe, ilico ſententiam mutaui. Adde, quòd omnes apud quos naſcitur, frigidam aſſerunt. Neque verò obeſt quòd odorata ſit, quandoquidem ob partium tenuitatem facilè euaporat & exhalat qui in ſuperficie eſt odor, contrà quàm in Santalo & Roſa, quæ ob ſuam adſtrictionem odorem in ſe retinent.*

Caphura vigilias excitat.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Quî fieri autem id poteſt, quandoquidem ipſius teſtimonio frigida eſt, ſoleantq; frigida ſomnum cõciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vſurpata. Si quis verò ſæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exſiccat, & vigilias creat. Magnus eius vſus eſt his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.*

Perdan.

*Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. deſcribit forma anguſtiore contractioreque quàm ſint Saraphi Babylonici, ſed longè craſſiore: cui ab altera parte pro ſuperſcriptione bini ſint inſculpti dæmones, ab altera verò neſcio quid literis exaratum cernitur. Mendoſus tamen eſt codex, & Perday pro Perdan legit.

*Poſtremæ editionis exemplaria non meminerunt Alſuz, ſed Alkanſuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid, & aleſcek.

*Cõſulendus in hãc rẽ Matthiol. cõmentariis in Dioſc. lib. 1. cap. 75.

De Ca-

De Cate, *siue* Lycio. CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniã ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringẽte, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.*

Lycij natales.

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parẽtibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatoriis plurimus eius cum Betre est vsus.*

Cate, Cato.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malaca* Cato.

Vplot.

Pucho.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululum immutatũ, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idẽ nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.*

Lycij historia.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici *simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum semperuiuum nũcupatur. Ex eo propter*

Lignũ semperuiuum.

propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idoneain mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic *vocant: cur autem ipsum succum* Cate *vocent, nulla ratione consequi possum.*

Hacchic.

Lycij extrahendi ratio.

PORRO *succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina* Nachani * *(sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigriligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.*

Nachani quid sit.

Lycij vires.

OPTIMVM *est medicamentū non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cōstringendū; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.*

NVNC *supereſt, fueritne* Cate *veteribus cognitum, examinemus.*

Cate, quid sit.

EGO, *si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc* Cate *nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdémque facultatibus pollere censetur quibus nostrum* Cate. *Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscorid. lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniā in Lycia primum inter Græcos eius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id* Hadhadh *appellant, easdémque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius pœnuria Arecam & Santalum substitui.*

Hadhadh.

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in*

conquiren-

conquirendis legitimis medicamentis diligẽtiores essent, & in ædibus Indicis nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Faufel siue Arecæ magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.* Faufel.

*Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cẽsenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

*Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo supra promontorium Bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitque Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Æthiopiæ ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

*Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio, in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlysiponem Liburnicis regiis aduehuntur.

De Manna. CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror*. Ego paucula dumtaxat hîc subiiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.*

EIVS *igitur tria agnoscimus hîc genera, ex prouincia Vzbeque deportata.* Mannæ tria genera.

PRIMVM *genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis,* Xirqueſt, *aut* Xircaſt *vocatur, id est, Lac ex arbore Queſt nũcupata: nã* Xir *lingua Persica Lac sonat; nos corrupto nomine* Siracoſt *nuncupamus. Est autẽ ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.* I. Xirqueſt. Xircaſt. Siracoſt.

ALTERVM *genus dictũ* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriãdrum maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiũtur. Vulgus Plantæ fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non destiti, &* II. Tiriamiabim. Trungibim.

sine mo-

ſine moleſtia purgare ſemper deprehendi.

III. TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admiſtis plerumque foliis. Calabrinæ perſimilis eſt hæc* Manna, *pluríſque æſtimatur: defertur autem ex* Baçora *vrbe* Perſica *admodum celebri.*

Mannæ genus aliud.

ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato perſimile: ſed facilè corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non aſſeruetur.*

* Conſule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioſcoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenſet, tum etiam recentiorum ſententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque noſtri, atque adeò omnium qui de hac re hactenus ſcripſerunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obſeruationum, ſub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compoſitiones ingrediatur, quas intrò aſſumere licet: non mirum eſt, ſi dubitatio orta ſit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum eſt, & minimè intrò aſſumi poteſt, idem ſit. Sed, vt verum fateamur, vnicum eſt in orbe Spodiũ, ſiue Pompholyx, ab Arabibus* Tutia *vocatũ, in cuius pœnuria Græci ἀντίσποδα parabant.*

Spodium vnicum.

HVIC *autem dubitationi & errori anſam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonenſis, in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus eſt Spodium, cùm non minus inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini ſecuti ſunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem ſunt vocabulorum verſiones & immutationes, præſertim in re medica, debéntque medica-*

medicamentorũ nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquórue alicubi cõcretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.* Tabaxir.

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu. Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq. interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dissitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eũ humorẽ continẽt, at ij dũtaxat quos Bisnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus, interdũ nigricans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob niniam humiditatẽ, aut quòd diutius ligno incluſus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis*

ramis

ramis quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT *huius Rhasis, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem* Sarailcir *pro* Tabaxir *legat.*

Auicennæ lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.*

σποδὸς. Tutia. Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

CETERVM σποδὸς, *quæ Arabum est* Tutia, *aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius pænuria antispodium fieri censent nõnulli ex ossibus Elephanti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciam.*

PORRO, *quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue* Tutia *in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquã nisi externis remediis hoc medicamentum admouent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.*

Tabaxit facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenteriis.*

De Tutia. CAP. XIII.

AVICENNA *lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicum esse asserit.*

Tutia Lusitanorum.

SED *vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam,* Tutia *inuenitur, siue Græcorum* σποδὸς *: aut æs, aliúdue aliquod metallum ex quo conflari* Tutia *possit. Sed ea* Tutia *qua nos hîc vtimur, quamq; in Lusita-*

Lusitaniam & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντίσποδα appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similiúmque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, *quæ fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italiæ* & Galliæ communicatur.*

Goan arbor.

ἀντίσποδος Alexãdrina.

*Immo vt Matthiolus suis in Dioscor. commentariis lib. 5. cap. 46. sensit, Cadmia potius ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq. curiosi essent Pharmacopolæ, facilè Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quæ, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reiicerent.

De Ebore. CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, vt modò retulimus, falso tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumẽtis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.*

Dentes Elephantini dumtaxat expetiti.

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil: *(ipse verò dens* Cenalfil, *quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan,* Ati: *in Malauar,* Ane: *in Canara,* Açete: *Aethiopibus,* Ytembo: *nullis verò nationibus quod sciam* Baro, *licet Simon Genuensis* id affirmet.

Fil.

Cenalfil.

Ati, Ane.

Açete, Ytẽbo.

Baro.

NVLLIVS *in medicina vsus sunt ipsi dentes apud*

Magnus Eboris apud Indos vſus.

Indos: ſed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vſurpantur ex Auicennæ præſcripto in iiſdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & inſtrumentis monilibus q; fabricandis tantus eorum eſt vſus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ eſt à Sofala, vſque ad Melinde, ſingulis annis in Indiam deuehantur millies ſexcenta pondo, præter eos dẽtes qui ex pleriſque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris parsim Chinarum regionem defertur: maxima verò & potiſſima pars Cambaya deuehitur. Eſt enim certum ſuperſtitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis inſtitutum, vt è vita ſublato aliquo ex ſanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta ſingulæ mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è teſtudinum teſtis) confringant, & poſito luctu noua inducant. Ingens verò eſt apud eos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: ſiquidem minores dentes non adeò magno æſtimantur; magni verò, ingentis ſunt pretij.

Superſtitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non ſunt decidui.

HABENT *autem ſinguli Elephanti binos dentes in maxilla ſuperiore, ſed non deciduos & denuo renaſcentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò iis magna ex parte carent, tametſi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ ſint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne veſcantur: dentes verò ad nos mercimonij gratia tranſmittunt viminibus, ſiue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.*

Elephanti crudis carnibus Æthiopes veſcuntur.

Nayres.

PORRO *Elephanti natura melancholici ſunt admodum, noctu pauent & inſomniis metum incutientibus diuexantur. Sed præſens remedium eſt, ſi eorũ rectores (Nayres lingua vernacula vocantur) illorum tergis inſideant, ſemperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerumque laborant; interdũ verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, diſrum-*

disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.

CETERVM *praeter id ministerium quod vehendis oneribus praestant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in proeliis vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in proelium educunt, alij plures, plerique pauciores.* Elephantorum vtilitas.

CRVDELE *est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachia proeliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrũt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.* Elephantorum pugna.

FALSVM *est quod quidam de maris & feminae congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congrediãtur quàm reliquae quadrupedes.*

MVLTA *Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quae nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulae Elephanti reliquis omnibus praecellũt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribũt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiae meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.* Taprobanæ Zeilan fortè.

EST *autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis* Gandas *vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre* Rhinocerotis historia. Gandæ.

non contigit : illud tamen scio, Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimãtes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.

Monoceros. CETERVM *de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haud quaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgo de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant * terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quódque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerteret; modò illud attolleret; modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter prœliari, eiúsque cornu aduersus venena laudari. Eius experimẽtum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse: alium verò cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.*

Elephanti docilitas. CETERVM *non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametsi non desint qui in Cochin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic locutum, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò* Piluane *vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, eum tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum*

de ſumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, ſed rimam quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem cùm retuliſſet Elephantus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, ſed cùm per rimam effluere conſpiceret aquam, rurſus Elephanto tradit conſarcinandum vt ferat. Eum denuo ſumtum defert Elephas. Cacabarius de induſtria lebetem ſe reparare ſimulans, rimam auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quaſi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cùm continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc ſpectaculum ſe vidiſſe affirmant, locutum tamen aſſerere non auſint.

Rex Sian. Elephantus candidus.

RVMOR eſt Regem Sian, in cuius regno præſtantiſſimi poſt Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidum Elephãtum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Pegu.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, ſe duas Elephantorum venationes vidiſſe, ad quas profectus eſſet Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, ſiquidem in prima ducenta hominũ millia fuerunt. *Cingebant illi in orbẽ totum eum locum in quo Elephantos ſua paſcua habere norant, deinde paulatim ambitum illum ſiue hominum coronã contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (ſiquidem ea venatione quatuor millia capta ſunt) ſed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimiſit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne ſuam regionem Elephantis depopularetur.

Elephantorum venatio.

pularetur. Eos verò domarũt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM præterea Elephãtos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idẽ Rex Peguingentẽ Elephantum in siluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eò mittit, prius cõmonitas ne cum Elephantis congrederẽtur, sed signis indicarent se primùm cõgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquã eò venissent feminæ, statim eas subsecuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbẽ Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminæ ad sua stabula remearunt, subsequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, qua suprà retulimus, ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES etiã verberibus, obiurgationibus & fame, interdũ verò beneficiis domãtur. Maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spiculain eos coniiciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, eos se ita exercitasse, vt feritatem deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicẽtur. procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè

gulis ferè momentis interrogantur quî valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

MANIFESTVS *autem Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elephantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquam commouentur. Sed & in siluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nũquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.* Plinij lapsus. Elephantus muré odit, & formicas.

MIRARI *subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comm. in Dioſc. edoctus, fossile & minerale ebur* inueniri scripserit, quandoquidẽ nihil à veritate magis alienum sit.* Andr. Lacunæ lapsus.

NEC *minus Fuchsium lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.* Fuchsij error.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

DE Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quem ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum II. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum excessisse ferebatur.

*Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8 Naturalis historiæ cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiopas] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuiatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulua; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatque aut infesta aut obliqua, vtcumque ratio monstrauit.

*Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores vbi campestres vel montanos saltus ad stadia fermè mille in orbem continenti indagine cinxerint, ita vt constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

Ebur fossile.

*Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rassio nostro, omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vsu istic esse aduersus virulentorum animalium morsus.

De Canella. CAP. XV.

TAM *longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumeræ fingerẽtur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerumque eiusdẽ essent generis.*

Herodoti fabulæ.

PROPTER *locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erãt; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

Alep Syriæ emporium.

* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19. Cassia neque Cinnamomum apud Æthiopes nascitur.

CETERVM *neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerũt, magnáque ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud eos intenditur quoties hinc eò non defertur.*

DICET *aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & in-*

CANELLÆ FOLIVM ET BACILLVS.

& inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam craſſiorem, Caſſiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex noſtris totam Aethiopiam ſub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non ſolùm ſecundum mare, ſed & in mediterraneis peragrarũt, alij ab inſula D. Thomæ nuncupata vſq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ ſpei (cùm naufragium paſſi eſſent) vſq. ad Mozambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam ſupra & infra Aegyptum perluſtrarint; nulla tamen his conſpecta eſt Canella vel Caſſia.

Guinea.

Promontorium Bonæ ſpei.

CVM *igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc eſt, præſertim Luſitanis; veriſimile eſt non defutura huiuſmodi aromata & celebria medicamenta, qualia ſunt Cinnamomum & Caſſia: ſed abundantiam ipſam, hanc nobis dubitationem parere.*

NEQVE *enim (tametſi noſtri minimè curioſi fuiſſent) credendum eſt ipſos incolas tam nobilia aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbariſſima gens, quæ inſulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine oſtendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum eſt, Aethiopes Cinnamomum & Caſſiam adeò odorata medicamenta noſtris demonſtraturos fuiſſe.*

Inſula D. Laurentij.

Fructus Garyophyllos olens.

PORRO *Caſſia lignea Arabibus, Perſis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Caſſiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quiſpiam Caſſiam à Canella differentem vidit.*

Salihacha.

Canella eſt Caſſia.

CETERVM *quòd Canellæ diuerſa Cinnamomi & Caſſiæ nomina indita fuerint, occaſionem præbuiſſe puto mercatores Chinenſes (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore eò appu-*

eò appuliſſe) qui cum è ſua regione aurum, ſericum, vaſa murrhina (porcellanas vocant) moſchum, cuprum, margaritas, aliasq; huiuſmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; ſandalum, nucem myriſticã, macerem, Garyophyllos, lignum aloës, contra in ſuas naues inferẽtes: quæ rurſus in Zeilan & Malauar diuendebãt, indeq; ſumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatiſſimam, & ex Malauar minus ſelectam: ſimiliter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomum q; eueliebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimã perferebant. Interrogati autem iſti Chinenſes, quænã eſſent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenſet Herodotus, vt his commentis earum merciũ pretia augerẽt.

Canella Zeilanitica reliquas longè ſuperat.

CVM autem quæ in Zeilan nata eſſet Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar ſumpſerãt, differre conſpicerent, diuerſa illis indidêre nomina, cùm tamen eiuſdem generis eſſent cortices, pro ſoli cæliq; varietate ſolùm differentes, vt plerumque idem fructus pro regionum & ſoli varietate ſuauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare ſolet.

Darchini.

EMENTES ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinenſibus, idcirco eam Darchini, quod Perſis lignum Chinenſe ſonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod ſignificat lignum odoratum, quaſi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ ſcilicet ex Malauar & Iaoa delata eſſet, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, ſcilicet Cais manis, quod lingua Malaya dulce lignum ſonat (hanc corrupto vocabulo Caſſiam Græci dixerunt) duo diuerſa nomina eidem rei imponentes.

Cinnamomum.

Cais manis.

Caſſia.

VSVS eſt autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhaſe & reliquis Arabibus, vocabulo Perſico Darchini, vt pleriſque aliis Perſicis ſolet. Nã Canella cuiuſcumq; generis Arabicè Quer-

Querfaa. Querfe. *bicè* Querfaa & Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta ſunt, vt* Darſihahã *& ſimilia.*

Cuurdo. *Vocatur in Zeilã* Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar,* Cameaa. *Nam quod Serapio* Darchini *arborem de China interpretatur, corruptum eſt exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.*

Cameaa.

CETERVM *rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmacopœos, vt poſthac Caſſiæ loco Canellam deteriorem præſcribere deſinant, & ſelectiſſima vtantur; quandoquidem tanta nunc eſt eius copia. Tum etiam ne Caſſiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compoſitionibus iniiciant, tametſi freti Dioſcoridis & Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli, Canellam noſtram veterum Caſſiam non eſſe, quòd (vt aiunt) nigricans ſit, & inodora: aut, ſi ſit, Pſeudocaſſiam Dioſcoridis eſſe potius quàm legitimã. Fit interdum, vt etiam hîc in India Caſſiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non ſuo tempore cæſa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella eſt, præſertim ſi diu in naui perſtiterit. Eſt enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimis præſertim locis; immò quotidiana experientia videmus Canellam ſingulis annis multum de ſua illa odoris & ſaporis ſuauitate deperdere.*

Cinnamomum, Caſſia, & Canella idẽ ſunt. Cinnamomi ſiue Canellæ duo dumtaxat eſſe genera.

SI *quis plura de Caſſia requiret, legat Manardum libr. Epiſt. 8. epiſt. 1. & Commentarios Matthioli, libr. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonſtrant noſtram Canellam, legitimam Caſſiam eſſe. Sed quod Cinnamomũ inueniri negent, in eo falluntur, cùm Caſſia, Cinnamomum, & noſtra Canella vnum idemq; ſint medicamentum.*

ANNOTAVIT *Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyſſipone ſe omnia Cinnamomi genera à veteribus deſcripta obſeruaſſe. Sed ego hîc in India plura duob. nõ obſeruaui, vi-*

uaui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cũ Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. *P. M. fabulosum prorsus videtur.*

FATENTVR *nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quódque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abundè satisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.*

Canellæ historia.

PORRO *Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis fermè: foliis lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Iridis, vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen dumtaxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autẽ illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimiis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.*

FREQVENTES *sunt hæ arbores in Zeilan, solebátque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorum negotiorum.*

Factorem

Factorẽ vocãt. Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeò pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor siluestris.

NVSQVAM *alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum apertas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet *, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandésque Suberis modo ferre, cùm legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul eæ à China absunt.*

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PVTARVNT *etiã nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptũ inuenerint Cinnamomum Alipitinum: sed sciant nõ magis istic, quàm in Hispaniis nasci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est, vt in corruptã Canellã inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autẽ Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiã interdum ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice constat, minusq; in tubulos conuoluitur, quòd non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilaniticæ libræ decẽ aureos pendãt; Malauaricæ verò libræ quadringẽtæ vnum duntaxat aureum.*

Cinnamomum Alipitinum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant.*

Liquor è radice Canellæ.

eam. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumẽtis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur; tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouenientes illico lenit, vt plerumque sum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.

Aquæ Canellæ facultates.

EX Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico simile, inodorum, nisi calefactum sit, tũc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

Oleum Canellæ.

CETERVM vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mossyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

Zigir.

PLINIVS lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum siue Zeilan portus.

CONTINET autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum eleuatum habet à sexto ad nonũ gradum, vberrima et laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putãt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodũ, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper: omnis generis præter adamantem gemmæ: margaritarum, auri, argenti magna

Zeilan insulæ descriptio & vbertas.

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

magna copia. Siluæ omnis generis auibus ſcatẽt, paxonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatiſſimi iſtic fructus, tametſi ſponte naſcentes, ficus, vuæ, aurea mala ſuauitate reliqua totius orbis ſuperantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes, ſummiq; ingenij, quibus reliquos obedientes eſſe ferunt. Fabulantur Indi iſtic eſſe Elyſios Campos, & in excelſo qui iſtic eſt monte (quem roſtrum ſiue acumen Adami vocant) pedum Adami veſtigia apparere.

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

*In noſtra ſanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nõ dentur interior ille cortex, ſed omnino ſuperior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & craſſiori inæqualiq; cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generoſum Dominum Carolum à D. Audomaro, piæ memoriæ, virum nó modò rei Herbariæ peritiſſimum, & qui plantas ipſas, aues, quadrupedesq; inſigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, ſed omnium etiam Naturæ miraculorum ſtudioſiſſimum: alterum apud C.V.D. Nicolaum Valdaura Brugenſem medicum: tertium reliquis maioré & craſſiorem paucos ante menſes, apud Generoſum Dominum Thomam Redigerum. Etãt verò ij recti, non enodes: ſed nodis quibuſdã ſiue ramulorum veſtigiis palmũ ab inuicem diſſitis inſigniti. Cortex tenuis, ſubcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, ſuauis guſtus, ſed qui ſua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum eſt, & inſipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam ſimilis eſt. Retinet autẽ cortex ſuauitatem illã cum odoris tum ſaporis iucunditatem (tametſi totis quadraginta aut amplius annis à ſua matre reuulſi ſint ramuli) atq; eam etiam maiorem quàm noſtra Canella, cuius foliũ Clariſs. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Profeſſor Valentinus, in Hiſpaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. ſimilem ferè noſtro Auctori Cinnamomi ſiue Canellæ deſcriptionem tradit. At Maximil. Tranſ. epiſtola de Moluc. inſul. Cinnamomi arboré Punicæ mali ſimilem facit, quàm rectè, neſcio: Eum ſecutus videtur Franciſcus Gomara in Hiſtoria generali, cap. 96.

*Quotquot Peruanam hiſtoriam deſcripſerunt, iſtius Canellæ, quam in prouincia Sumaco naſci tradunt, meminerunt. Eſt verò, ex eorum deſcriptione, Canellæ arbor vaſta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, ſed qui calice Suberino ſimili cõtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ ſaporem & odorem habeant) longè calices præferuntur. quorum dumtaxat puluis in vſu eſt. Nam ſi Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abeſt vt ſuauitatem eduliis concilient, quin potius eorum facultas & ſaporis gratia ea decoctione euaneſcit. Horum puluere ad pleroſq. morbos vtun-

bos vtuntur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Et tametsi multæ sint huius generis arbores siluestres, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædiis colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Carate lib. 4. Histor. Peruanç, cap. 2. & Petrus Cicca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductũ culpam redemisse. Id adæquuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.*

Lignũ aloës ex India dumtaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimẽta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Nõ solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nam Thuris selecti centum pondo aureo dumtaxat hîc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure nõ substitui.

PVTANT *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi scribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicenna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere,*

posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, & prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verũ & legitimũ Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod in Promõtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignũ quidẽ odoratum est, quod Lignum aloës silueſtre vocarũt: cùm tamẽ non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur.

Promontorium Cori.

Xylaloës.

HALLVCINATVR *autem Auicenna *, cùm ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio, lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectißimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seificum: postremò Alcumericum, Seifico bonitate cedẽs; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere distet. Ceterùm præstare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subsidat, quódque ignium flammis diu resistat.*

EGO *sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulã, & Promõtoriũ Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilã insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignũ aloës silueſtre appellãt, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.*

Baneanes.

IDEM *Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabẽtes ex Agallochi arboribus ra-*

bus ramos, à fluminum inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubẽtem refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi fructus.

MAGIS *autẽ fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborẽ terrestri tantũ paradiso prouenire, eiusq; fragmẽta fluminibus ferri fabulãtur, quàm vt refelli debeant.*

NEC *minus absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.*

Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS *verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisq. tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi non licuit; sed vnicum genus Indicũ noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.*

Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quòd eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.*

CETERVM *Agallochum dicitur Arabibus* Agalugen *&* Haud, *Guzarate & Decan incolis,* Vd, *quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca* Garo, *selectissimum autem* Calambac.

Agalugen, Haud, Vd.

Garro, Calambac.

ARBOR *est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum*

Agallochi historia.

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coacernari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallochò concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeò experti & dextri in Agallocho dignoscendo, vt etiam recens sectũ iudicare possint, sitne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Etenim in omni lignorum genere aliud alio præstãtius est. Solent autẽ Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante quàm negotiatoribus vendant.

Agallochi delectus.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pinguì prægnans*. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodũ maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.*

* Ego totam Agallochi historiã apud Auicennã legi, sed nusquam eius mentionem feciſſe inuenio; saltem in nostris exẽplaribus. Quare omnino dicẽdum est, Auctorem à nostris diuersa habuisse exẽplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo sphçrulæ precariæ odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt eæ quæ ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum çmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo. CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

APPELLATVR *autem in Timor insula omnibusq; prouinciis*

prouinciis Malacæ vicinis Chandama : *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani, cuiuscumque tandem illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.*

Chandama. Sandal. Sercanda.

PORRO *tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascũtur vna in prouincia; sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrum ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi dumtaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq; delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq; pretio redimuntur.*

Sandali tria genera. Ganges fl. Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT *autem inter se Santalum rubrum & Brasilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum rubrum neque dulce est, neque inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur.*

Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM *Santalum Album & Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimũ verò in Timor insula quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portũ Menainuenitur: est enim id haudquaquã lignosum, sed totum ferè cor. Ad portum Matomea est Santalũ etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portũ*

Timor insula portuosa.

Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis adeò exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint, vnde sit allatum.

INVENITVR *etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.*

Santalum pallidum odoratum.

PRIMVM *verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tantamq; inter vtriusq; santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.*

Santali historia.

CETERVM *Santalū in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricās: fructus Ceraſi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam.*

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA *Santali albi & Citrini quātitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.*

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: periit enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz,*

Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cùm multò pluris hîc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi possit.

Santalum pallidum rariss. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint* Machazari & Mahazari *vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261.* Machazari *explicent odoriferi) nisi fortè* Machazari *significet è Malaca petitum; aut* Mazafrani *legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.*

Machazari.

Mazafrani.

CETERVM *in pallidi pænuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.*

Santali pallidi pænuria candidum explet.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in* Andanager *totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam suam habet* Nizamoxa, *attamen non erat odorata. Habet autem* Nizamoxa *istic hortos amplissimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultissimos, quæ fructiferæ sunt.*

Andanager vrbs.

Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in insula D. Laurẽtij Santalum etiã inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalũ nõ esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniũtur.*

Lignũ Santalo simile.

INVENITVR & *in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungũt; lingua Malauarica* Sambarane *appellatum.*

Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum; tametsi dulce, inficit tamen; quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre. CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vſu eſt apud Indos Betre: ab inſtituto igitur alienum non erit, ſi hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre. BETRE *maſticatum, amarum inuenitur: eam ob cauſam ei Arecã admiſcent, & calcis momentũ, ſicq; præparatum ſuauiſſimi eſſe ſaporis affirmant. Mihi ſanè cùm primũ deguſtaui, propter amarorẽ ita diſplicuit, vt ab eo tempore ſemper abhorruerim, nec vnquam deguſtare potuerim.*

Betre cum aliis mixtura. SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moſchum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò ſuauis eſt ſaporis, orisq; halitum adeò commendat ſua fragrantia, vt perpetuò ferè illud maſticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametſi non deſint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis maſticẽt. In ſolitudinibus autem & remotioribus à mari locis carò venditur. Ideo fertur Nizamoxa ſingulis annis in id impendere trigeſies mille aureos Luſitanicos. Hæc ſunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipſe interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli ſui quẽ*

Xarabdar. Tambuldar. Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut coſtas ſecundum folij longitudinem excurrẽtes, vngue pollicis (quem ea de cauſa in acutum præſecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admiſto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatẽ & materiam vnde conflata eſt, fit enim ex oſtreorum teſtis concrematis, nullum nocumentum adferre poteſt) & Areca contuſa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iectum maſticant, priorem illum ſuccum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia ſimili modo præparata ſubſequenter ſumunt. Solent aliquem dimiſſuri, aut ipſi ab adſtantibus diſcedentes*

his foliis

his foliis præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium. Betre vsus.

CETERVM *opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habẽt, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ inciuilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquẽ cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum.*

OMNES *huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.*

SOLENT *ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinẽt, & humi se abiiciunt Arabes & Moalis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem isti Ali sectatores, siti se morituros conclusos in quadã arce; multasq; præterea fabulas addunt.* Quando Betre esu abstinent. Moalis ridicula persuasio.

NASCITVR *Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certè quantitate, quàm vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, vt est China, neque solibus nimium adustam, vt Mosambique & Sofala.* Betre natales.

IN *Malauar vocatur* Betre, *in Decan, Guzarate, & Canam* Pam, *in Malaio* Siri. *Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum,* Bettre, Pam, Siri. Betre non esse folium Indum.

cùm primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeraui, addens, id foliũ quòd masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem, risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducẽtesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicatur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim Tambul dicet.

Cadegi Indi.

Tambul.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur; & paulo pòst subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatẽ etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamenti descriptione, impositũ esse, fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamẽti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Cepa sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore coniicio.

Betre temperamẽtum.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamẽ & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinẽ excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fulueſcente, tametsi nonnullæ mulieres præferãt quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si

Betre historia.

tur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam cõtortum, Lacerti caudæ similem,* * *quem istic edunt, quod bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.* Betre fructus.

SERITVR *autẽ vitis modo, adduntur q3 stipites & pedamẽta per quæ repẽs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidã maioris quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curã, & assiduam rigationẽ desiderat.*

*Betre siue Betle meminit etiam Aloisi. Cadamust. cap 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subrufo: hoc more abstinent tantùm obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mærorem, & subrufo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annũ ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

*Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi Rasçius noster. Est verè is duorum digitorum transuersorum longitudine, quinque teretibus siliculis constans mutuo implicatis & contortis funiculi modo, gustu aromatico & odoro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramusculorum, aut herbarum gestatione in ore, vt Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Ciecæ testimonio) quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad noctem vsque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant, neque deglutiant. Percontati cur eam assiduè in ore habeant, respondent eius vsu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, vt alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appellat: Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustisque canistris circiter selibram continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus montium, quos Incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, vt illam auro, argento, panique præferant, & anno Domini, M. D. XLVIII. & aliquot

aliquot subsequentibus, singularum hæreditatum, in quibus scritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò adeò eius culturæ studuerunt, vt nunc vilior sit, numquam tamẽ desinet summo in pretio esse: imo plerique iam in Hispaniis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio. CAP. XIX.

FOLIVM *Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hîc repetere.*

Tamalapatra.

APPELLANT *autem Indi Folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè* Malabatrum *nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id* Tembul *appellare scribit, in eo fallitur, vt alij plerique.*

Malabatrũ. Cadegi Indi.

Folij historia.

EST *verò Folium Indum* Malimedicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facilè dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.*

Dioscoridis & Plinij lapsus.

AT *nõ aquis innatat hoc Folium lentis palustris modo, vt scripsit Dioscor. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.*

Gandis.

NON *sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris; neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent,*

non ex

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

non ex

non ex candido nigricant, et præferuntur integra, quòd facultas iſtis melius conſeruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.

AVCTOR *eſt Plinius lib. 12. cap. 26 arborem eſſe in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamẽ eius eſſe Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, ſalus guſtu, minus probari candidum, ſaporem eius Nardo ſimilem eſſe debere, & cuius odor in vino ſufferuefacti antecedat alios, &c.*

Malabatrũ neque in Syria, neque in Ægypto naſcitur.

AN *in Syria & Aegypto naſcatur ignoro. Perquiſiui tamen à Medicis Memphiticis, Damaſcenis, & Alepitinis: ſed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud ſcio, neque tam validi odoris eſſe vt Crocus eſt, neque Nardi eſſe ſapore. Quod verò huius in vino ſufferuefacti odorem alios antecedere ſcribit, ea tempeſtate verum id eſſe potuit, cùm ignota adhuc eſſent Benjui de Boninas, Ambarum, Moſchus, Calambac (quod Agallochum præſtantiſſimum eſt) aromata odoratiſſima.*

Saheſefram vulg. exemp.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. iiſdem facultatibus præditum eſſe cum* Nardo, *foliaq; eſſe* Saiſifram, * *in paludibus generari, lentis paluſtris modo aquis innatare ſine radice, nonnulloſq; putaſſe foliis* Nymphææ * *eſſe ſimile, eiusq; oleum Laſerpitij facultatem habere et olei crocini, valentiusq; eſſe.*

Græci Malabatri hiſtoriã ignorarunt.

SED *cùm certum ſit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia ſecutos eſſe, & abundè ſatis Græcorum opinionem falſam eſſe demonſtrauerimus, plura in medium eſſe proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, veſtes ab eroſione tueri, eaſdemq; cum* Nardo *vires ſortiri.*

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui* Malabatrum *ſibi ignotum eſſe ſcribant. Illis mea ſententia cordatè loquuntur. At*

tur. At ij falli videntur, qui foliũ Garyophyllorum esse asse-runt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascũtur, bien-nij ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit.

Folium Indum Garyophyllorum folium non est.

SCRIBIT *Franciscanus quidam in Aethiopia gigni, sibique datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

NON *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ, *si diligentiores essent Pharmacopolæ & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autem penuria, Canellæ foliis vtantur, si ea nanciscentur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar* *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.*

Folij succedaneum.

Thalisafar.

*Folium Indum quale hîc Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærẽs, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorũ cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cùm nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione, *Fructus Canella ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garçiæ nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me missus est.

*Legit hîc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphææ reddidi, siquidẽ aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidens est argumentũ Auicennæ interpretem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicũ.

Golfam.

*Ego per

*Ego per Thalisafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talisifar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci. CAP. XX.

NON *dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cùm igitur recentiorum quidam* *satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hîc recensere. Sed satis facturum me esse putaui, si Macis & Myristicæ nucis historiam hîc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

Nucis myristicæ historia.

EST *igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis, breuioribus tamẽ foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem debiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullã mentionem facimus, tametsi hîc saccharo condiatur,* *& plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & debiscente, vt dixi, primo illo operimento calicũ echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, debiscit etiam Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius pretium triplo maius quàm Nucis myristicæ.*

Nucis myristicę natales.

NASCITVR *autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.*

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT *autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodũ Auenrois* *etiam testatur, qui hoc medica-*

medicamentum ex eorum numero recenſet, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. ſimpl. cap. 2. in huius medicamenti deſcriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HVIVS *meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam ſub nomine Taliſifar lib. 2. cap. 694. deſcribit, Græcorum macer eſt.* Talisifar.

EOS *qui noſtram Myriſticam nucem Chryſobalanum Galeni eſſe volunt, ſatis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.* Chrysobalanus Galeni.

CETERVM *hæc nux ab incolis eius regionis vbi naſcitur,* Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur: in Decan nux ipſa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari ſcribit* jauſiband, *id eſt, Nux Bandenſis, Macim verò* Befbaſe, *cuius nominis deriuationem numquam ſcire potui.* Palla, Bunapalla, Iapatri. Iaifol. Iauſiband. Befbaſe.

HÆC *ſunt vera & legitima nomina Arabica, tametſi plerique Mauritani & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata ſunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris ſimilitudine, quem Græci rubentem depingunt.* Macis à Macere nomen ſumpſit.

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtiliſſimum.

*Conſule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioſcoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Trãſil. de Moluccis inſulis Nucis Myriſticæ hiſtoriã tradunt.

*Aduehuntur etiam ad nos integrę nuces myriſticæ ſaccharo conditæ, quarum ſummum operimentum craſſum & denſum eſt, vt in iuglandibus, mox ſequitur Macis ligneum putamen ambiẽs, quo nux ipſa includitur, rotunda ferè: tametſi interdum inueniatur oblongũm quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æſtimatum. Nos & nucem integram ſummo operimento per medium ſecto, vt ligneum putamen ſuo maci inuolutum oſtendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam ſeu marem eadem tabella exprimi curauimus.

*Aut alia habet noſter hic Auctor Auenrois exemplaria, aut noſtra mendoſa ſunt. Nam ſecundum noſtra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. ſuam ſententiam Galeni auctoritate ſtabilit.

De Garyophyllis. CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, periisse (nam liber de Dinamidiis falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.*

Garyophyllon Dioſc. & Gal. ignorum.

GARYOPHYLLI *meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocãt Garyophyllon, grãdius fragiliusq;.*

CETERVM *Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario sunt* Armufel, *&* Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercãdum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.*

Calafur.
Chanque.
Armufel.
Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, dumtaxat Garyophyllon in Maluccis insulis, quæ sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisq; aliis locis, sed nullibi fructifera est arbor, quàm in Maluccis.*

Garyophylli natales. Maluccæ insulæ. Garyophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

PORRO *arbor est Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum cãdido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum *, clauum vocant, quòd capitatus sit in modum claui, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant*

Garyophylli historia.

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO
ET FRVCTV.

altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem ſolo; ſiquidem nullum genus graminis ſub hac arbore naſcitur, omnem ſuccum ſiue humorem ad ſe attrahente arbore. Decuſſi Garyophylli biduum aut triduum ſiccantur, deinde aſſeruãtur, & Malacam aliasq; prouincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore hærent, craſſiores fiunt, neq. ab aliis niſi vetuſtate differunt, tametſi falſo exiſtimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. craſſiorem hunc marem eſſe. Magni prouentus augurium eſt, ſi arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio ſteriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores, vulgo Fuſti vocantur. Folia tanta odoris ſuauitate non fragrant, vt ipſum Garyophyllum: ſed neque ipſi rami odori ſunt, niſi aliquantulũ ſiccati.

Fuſti.

NASCITVR *autem ipſa arbor ſponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic deſit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit, enaſcuntur arbuſculæ quæ intra octennium quidem adoleſcunt, in annum verò centeſimum perdurant, quemadmodum ipſi incolæ teſtantur.*

Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO *Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vſq. in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, ſed violenta flagellatione, vt iam dixi.*

Garyophylli legium.

FALSA *eſt eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moſchatæ nucis arbore eandẽ eſſe putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis ſimilia. Garyophyllum verò, folio eſt Lauri*. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam inſulã procul inde diſſitam, quæ Nucem profert.*

SCRIBIT *Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum ſimili facultate præditum eſſe cum Terebinthina reſina. Hanc ob cauſam percontatus ſum ab iis qui ex Maluccis Garyophyllum aduehunt, ſed negant ſe huiuſmodi gummi vidiſſe *. Non negauerim tamen omnes ferè*

Garyophyllorũ Gummi.

arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

NVLLIVS *autem pretij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergantur, alioquiteredinem sentire.*

Garyophyllorum vsus.

MVLTIPLICIS *vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant, è Garyophyllis viridibus aquam stillaticiam organis eliciunt mira odoris suauitate fragrãtem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.*

Garyophylli conditi.

Aqua stillaticia è Garyophyl.

Garyophyllati flores.

NASCVNTVR *flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.*

Fructus Garyophyllos olens.

EST *etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incõperti adhuc vsus.*

* Imò Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllum etiam describunt Ludouicus Roman. libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Vene-

lus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

Inter Garyophyllos qui Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rutescẽs, odorum sanè, & quod prunis iniectum Garyophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere.* CAP. XXII.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.*

Piperis natales.

EÆ sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur supra Cananor, quà Septentrionem spectat: sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeãt. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quàm verò procul à Caucaso monte dissitæ sint hæregiones, ex topographicis chartis satis patet.

Piper iuxta Caucasum non nasci.

NOMEN *est Malauarica lingua* Molanga. *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil; *tametsi Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensis tralationem* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet,*

Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful.

PIPERIS VVA AD VIVVM EXPRESSA.

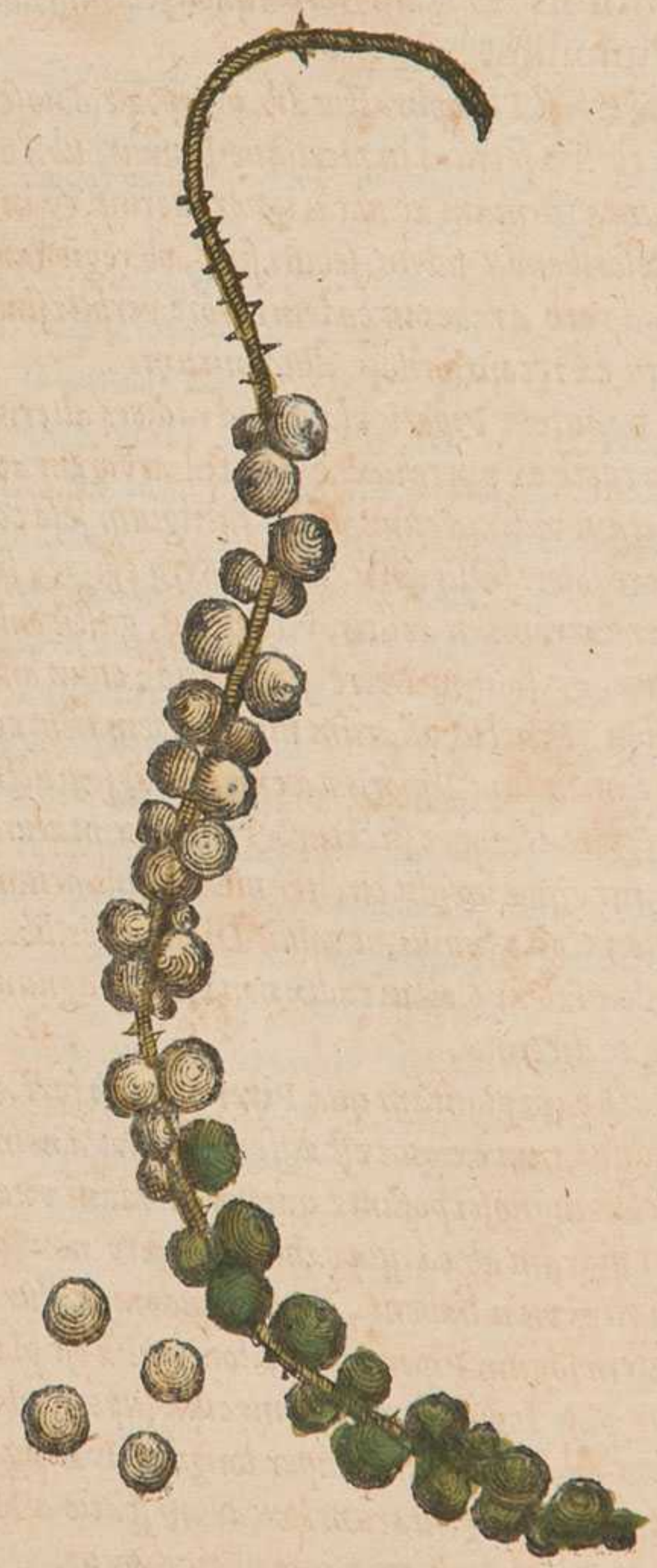

appellet, & Fulfel, *quem ſecutus eſt Serapio, lib. ſimp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois: *longum verò, quod ſolummodo hîc prouenit,* Pimpilim. Meriche. Morois. Pimpilim.

MIRVM *nõ eſt, ſi Theophraſtus, lib. 9. cap. 22. Dioſc. lib. 2. cap. 153. & hos ſecutus in pleriſque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea deſcribenda fidem ſecuti ſint, ob regionum diſtantiam. Quod verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

SERITVR *autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta* Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vſque faſtigium ſeſe cõuoluendo ſcandere ſolet: foliis raris, mali Aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, guſtu calidis aliquantulum, & folium* Betre *ſiue* Betle, *cuius antè memini, ſapiẽtibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen ſunt Piperis racemi, & ipſe fructus minor, ſemperq; virens, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, quæ incidit circiter mediũ Ianuarium. Radix puſilla, non Coſto ſimilis, vt voluit Dioſcorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Coſtus radix non eſt, ſed lignum, vt peculiari capite dicemus.* Piperis hiſtoria. Dioſcoridis lapſus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua eſt differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignoſci poſſint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoſcimus, niſi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.* Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ *autem lõgum Piper profert, longè alia eſt planta: etenim non plus habet ſimilitudinis cum ſuperioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala naſcitur, quæ regio quingentarum leucarum ſpatio à Malauar diſtat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longũ.

PRETIVM *longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cũ semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinque Lusitanicis aureis emi solebant centenæ libræ: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quòd in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri pretium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.*

Piper album rarum.

CANDIDI *plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mẽsis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale *. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.*

Brasma.

SED *nec Brasma vocabulũ, quod apud eundem Dioscoridem ibidẽ legitur, nec Brechmasin, quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquã his in regionib. audiui, aut auditũ puto.*

Brechmasin.

CONDIVNTVR *aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.*

Piperis temperamẽtum.

ARABES & *Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata quæ excalfaciunt.*

ORATOS *autem omnes Medicos volo, vt Piperis cãdidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit pœnuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.*

CETERVM *ne quod Piperis genus desit, mentionem hîc subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id imane, eóque vtuntur in pituita à capite euacuanda, dentiúmque doloribus: non-*

Piper Canarinum.

nulli &

nulli & in Cholerico quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

*Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

*Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

*Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita factos vt sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohærens, Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis. CAP. XXIII.

TAMETSI *Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.*

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe *&* Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequẽs nascitur,* Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo,* Cubabchini. *Non est autem sortitus hãc appellationẽ, quòd in China nascatur, quãdoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinã perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructũ, quẽ in iam enumeratis insulis emerãt, cũ alius mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.*

Cubebe, Quabeb. Quabebechini, Cumuc. Cubabchini.

CETERVM *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores Hederæ modo*

Cubebe historia.

deræ modo repit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folius similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.

Cubebæ decoctę ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quàm efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cùm hîc, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebę non sunt Piper.

NON est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.

Matth. Siluatici error.

PVTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocãt, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cùm Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multũ versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, siquas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent, conueniẽtes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantùm illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum siluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.

Carpesium non esse Cubebas.

LAVDATVR Carpesium Ponticum, plurimumq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnóque redimunt, cùm non

cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dissimiles sint Cubebæ, quis non videt?

Cubebæ Viticis fructus non est.

NON *defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.*

FAGARA AVICENNAE.

*Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæpretium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeò similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu tollere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modum Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIIII.

Cardamomum.

QVOD *Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus*

Cardamomum maius vulg

Cardamomum minus vulg.

gionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vſus eſt. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Aſiam euehitur. Quàm verò rectè ſit illi inditum Cardamomi *nomen, aliis diſceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. ſanè peculiare caput inſtituit de Saccolaa, quod duûm eſſe generum tradit, alterum* Saccolaa quebir, *id eſt, magnum; alterum verò* Saccolaa ceguer, *id eſt, minus. His nominibus cognitum eſt vtrumque Cardamomum, cùm Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.*

Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

IN *Malauar vocatur* Etremelli, *in Zeilan* Ençal, *in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum* Hil, *interdum* Elachi, *ídque inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum* Dore *nuncupatur. Quæ diuerſitas ſummam illam nominum confuſionem inter Arabes ſcriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vſi ſunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occaſionem præbuit. Nam quod alterum Serapio* Saccolaa, *alterum* Hilbane *vocat, mendoſum eſt exemplar, &* Hil *dumtaxat ſcribendum erat. Etenim ſi* Bane *omnino adiiciendum volumus, potius* Bara *dicendum erat, quod lingua Canarina magnum ſonat.*

Etremelli. Ençal, Hil. Elachi. Dore. Hilbane.

NIHIL *igitur aliud eſt* Saccolaa *omnibus Arabibus nuncupatum, aut* Saccule *Auicennæ, aut* Elachi, *quàm quod Cardamomum vulgo appellãt, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorũ monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. ſimp. med. Cardamomum ſcribit non eſſe tam calidæ facultatis quàm Naſturtium, ſed ſuauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ noſtro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioſcorides verò, lib. 1. cap. 5. cõmendat quod ex Comagene, Armenia, Boſſphoroq; deuehitur (tametſi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; ſcribit plenum, frangenti contumax, guſtu acre, ſubamarum, odore*

Cardamomum hoc veteribus ignotũ fuit.

odore caput tentans. Nostrum contrà Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, vt Garyophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib.12.cap.13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblõgo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odoriscq; paruiqui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantùm extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.*

Saccolaa historia.

SERITVR *verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr.1. Dioscor. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine *.*

Danus Terentianus.

HVIC *autem errori occasionem præbuit Danus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem * interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.*

Ruellij error.

QVAM *Ruellij lib.2.cap.5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notissimum est.*

Lacunæ error.

Meleghetа.

AD *ea verò quæ Lacuna libr.1. cap.5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis prolixè in Arabes inuectus, sic respondum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse*

mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouincius non nascatur. Nigella.

CETERVM *non multũ fortè refragabor iis qui* Cordumeni *Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ* Saccolaa *Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò* Saccolaa *vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eóque vtẽdum censeo in omnibus compositionibus Arabum & recentiorũ, qui Arabes secuti sunt.* Cordumeni.

QVOD *verò Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & dumtaxat magnitudine differentia.* Melegueta Cardamomum nõ est.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.* Saccolaa delectus.

PROVENIT *vtrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.*

MVLTVS *eius vsus est in his prouinciis, siquidem vnà cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.* Saccolaa vsus.

FALSVM *autem est quod Matthæus Siluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti*, nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.* Matth. Siluatici error.

*Cordus in libr. 1. Dioscor. Cardamomum maius ficus propemodũ magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plãtis Cardamomum medium Auellanæ grandi æquale facit. Matthiolus simi-

lus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamẽ nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

*Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facilè inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthæus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De Faufel. CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt, qui pro* Faufel, *Santolum rubrum substituunt, quod plerumq. alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poterátque facilè in Lusitaniam deferri cum aliis Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarent.*

Faufel vulgare est.

Faufel. DICITVR *autem Arabibus* Faufel (*tametsi corruptè Auicenna lib. 1. cap. 262.* Filfel & Fufel) *tum etiam in Dofar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* çupari: *in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani.

Filfel, Fufel.

Pac.

Areca.

çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

NASCITVR *plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, ídque dumtaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatũ fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partẽ regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz,*

Faufel natales.

Mombaim insula.

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO,
& inuolucro exemptum.

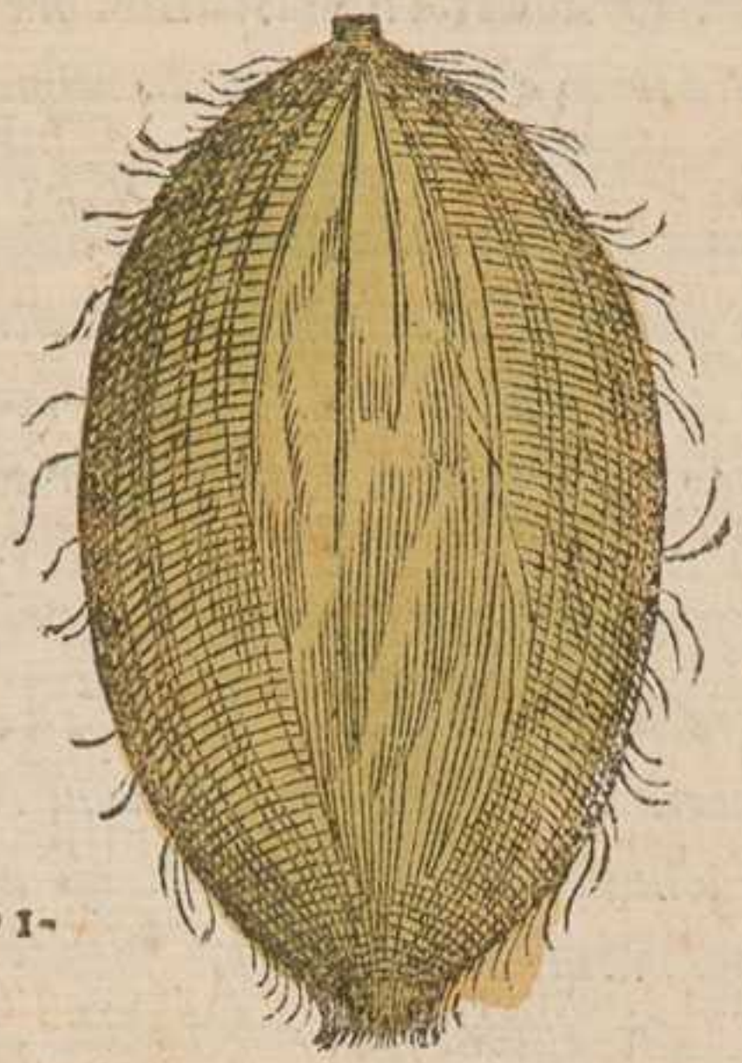

AVELLANAE INDI-
cæ genus oblongum.

in Ormuz, Cambaya & in insulas Maldiuas, siue Naledi-uas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam nõ alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edũt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

Moalis.

Faufel mixtura.

ADMISCENTVR Faufel *siue Arecæ, eadem quæ suprà Betre admisceri diximus: tametsi Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.*

Faufel historia.

EST *autem ipsa arbor recta, fungosa materiæ, foliis Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibúsque venis respersо, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & ante quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.*

Faufel præparatio & vsus.

SICCATVM *verò fructum sic parant. Contusam nucẽ Faufel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit neruus, masticant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quæ cruenta est, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura,*

Ligno

Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT *Serapio lib. simp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cùm degustauissem, nullum calorẽ deprehendi; verùm cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq. puto aut Serapionẽ hãc Arecã non nouisse, aut, si nouerit, eam numquã degustasse.*

Ex ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cũ successu in biliosis alui profluuiis vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit. Aqua ex Faufel.

*Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, prędura, & foris nigricantes, quæ per mediũ sectæ Nucẽ myristicam mirum in modum æmulantur. Fortè Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cùm dũtaxat vetustate exsucca videre licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud Roman. lib. nauig. 6. cap. 7. in hũc modum: Edere sueuerunt (de rege & magnatibus vibis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ nõ absimilis, quæ caryotas gignit, & consimiles producens fructus. Miscent insuper cõtritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq. edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ: mãdit etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreę calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuò mors subsequitur præsentaneo veneno vitam perimẽte: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica.* CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma Indica.

AVICENNA *lib.2.cap.506.eam vocat* Iauſialindi,*quod Nucem Indicam ſonat: Serapio lib.ſimp.cap.228. & Rhaſes lib.3.de re med.cap.20. arborẽ ipſam* Iaralnare*.*id eſt,*Arborẽ nuciferam. Vocatur autẽ vulgo ipſa arbor* Maro,*& fructus* Narel,*quod vocabulum Narel commune eſt Perſis & Arabibus: in Malauar, arbor ipſa* Tengamaran,*fructus verò maturus* Tenga,*ſed viridis adhuc & immaturus* Eleni, *&* Goæ Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipſa nux* Nihor, *cui nos Luſitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa foraminum veſtigia, quibus Cercopitheci, aut alterius ſimilis animalis caput repræſentat.*

Iauſialindi.

Iaralnare.

Maro, Narel.

Tengamarã, Tenga, Eleni, Lanha.

Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *eſt vaſtæ magnitudinis, folius Palmæ aut Arundini ſimilibus, aliquantulum tamẽ latioribus: flore Caſtaneæ, materie fungoſa & ferulacea. Gaudet arenoſo ſolo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile ſit reperire. Serũtur ipſæ nuces, ex quibus enatæ plantæ tranſplantãtur; & paucis annis adoleſcunt & fructiferæ fiunt, præſertim ſi diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut ſtercore rigari volunt, æſtate aqua: lætiores tamen euadunt, ſi ſecus ædificia plantentur, quia videntur ſordibus & luto gaudere.*

Nucis Indicæ hiſtoria.

MATERIES *ligni, cùm ſit procera, ad plurima perquam vtilis eſt, ita vt interdum in* Nalediua *inſula,* Maldiuam *vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq. clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar* Olla *appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.*

Olla.

PORRO *has arbores in duo genera diſtinguũt. Alterũ enim fructus ferẽdi cauſa aſſeruãt. Alterum* çuræ *cogendæ gratia, quæ eſt vinũ muſtum: hæc autem decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur.* çura *verò in hunc modum cogitur. Præciſis ramis, vaſcula alligantur ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborẽ conſcẽdunt aptatis ad pedes cõpedib. & laqueis, aut foramina*

Cocci duo genera. çura.

Orraqua.

foramina quædã in arbore facientes, vt cõmodius ascendere possint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modò, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus nõ secus ardeat, quàm si aquæ ardenti

Fula. *intinctus foret. Vocatur autem stillaticius hic liquor* Fula, *id est flos: quod reliquum est* Orraqua *appellatur admisto stillaticij liquoris momẽto.* Eçura *vel* Sura (*ita enim pronunciandum est*) *antequam exstilletur insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis*

Jagra. *æstu vel igni densata, sacchari modo coit; id* Jagra *vocant. Optima censetur quæ in* Nalediua *insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in aliis regionibus gignitur.*

TEGITVR *nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiũ non parientem, multoq; tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum* Jagra, *cuius paulo antè meminimus, aut cum sacchar o: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur* Oriza *non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur*

Caril. Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quique interdum acescat.*

NVCES *istæ recentes siccatæ atq; superiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq; in* Ormuz, Balaguate, *aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, iisque vtimur tamquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt pa-*

Copra.

lato,

lato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torcvlari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera. Oleum ex Copra.

VNVM ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento: multi Tamarindorum expressionem addunt, & vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò fallvntur, quòd ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum. Oleum ex Cocco recẽti

ALTERVM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iã dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominẽ capere possit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus, magno cũ adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum nõ est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facilè concessero, qui Manlarunge *(quẽ antiquum Mesuen esse ait) avctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuia sisti avctor est. Alienum enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducat.* Olei ex Copra facultates. Manlarunge.

NVLLVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dum- Lacunæ error.

taxat ex ipso Cocco exprimitur : tametsi Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 29. ſcribat in ea opinione quoſdam eſſe, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma ſtillat, Dioſcoridis eſſe Elæomeli.

Elæomeli.

CETERVM duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villoſa materie compactus eſt, ex qua fit Cairo Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vſus. Nam & ex eo rudentes * & funes nauibus neceſſarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiũt, & ex eo ſtupæ loco naues obturantur & ſtipantur, ipſisq; adeò ſtupis præſtat, quòd putredini minus ſit obnoxium, &, aqua marina inſperſum, inflatur denſetúrque. Nulla certè ex hac villoſa materie fiunt aulæa, vt perſuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Dioſc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vaſa in tenuiorum vſum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vaſa paralyticos, ſi inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulueda, & vulgo Luſitanorum creditum eſt. Nam nihil huius fructus neruis ſalutare eſt, præter oleum, de quo paulo antè : ſed nec ipſi incolæ huiuſmodi facultates talibus vaſculis tribuunt, nec quiſquam probatus auctor meminit.

Cairo.

Vaſa ex Cocco.

Vaſcula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED minimè prætermittendũ putaui, quod harũ regionum incolæ iſtarũ palmarũ germinibus veſcantur, gratiore enim ſunt palato, quàm aut Caſtaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgo Palmitos, Itali Ceſaglion vocant. Quo autem vetuſtior eſt Palma, eo tenerius & delicatius gẽmẽ producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit, vt qui huiuſmodi germen edit, non immeritò Palmam edere dicatur.

Palmæ Indicæ germen.

Palmitos.

NVNC ſupereſt, vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid ſubiiciamus.

Coccus de Maldiua.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (ſed præſertim eius medulla) aduerſus venena ab ipſis earum inſularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad coli dolores, paralyſim,

ralysim, epilepsiam, aliósque neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in iis nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.

SED *cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullã autem, periculum faciendi, occasionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra sigillata, & aliæ pleraq. medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nã quod nonnulli dicant, se huius vsu commodũ sensisse, an id persuasione & imaginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiã reuocare non pudebit.*

NIGER *est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.*

Cocci de Maldiua historia.

INVENIVNTVR *interdum isti Cocci prægrãdes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autẽ fama accepimus, insulas Maldiuas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effeciisse; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Coccos protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sint ne verò eiusdem generis cum nostris, facilè iudicari non potest, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnumquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum*

capitis

capitis periculo, quoniã Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur : quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atq; indurescit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

*Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari nõ possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

*Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Iaralnare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap 165.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, *Olla* vocat, nõ Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili Ollæ seu folio, Arabicis characteribus inscriptã fuisse eam epistolam quam Rex Calecut ad Lusitaniç Regem Emanuelem dedit, cùm eò primũ appulerunt Lusitani.

Inuectæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indicæ (vt asserebatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erãt ea fragmẽta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè posset: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabãt, læuia vtrimque & perpolita, ac quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his tegere, & vela conuinnare earum regionũ incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

Non ineptè subiiciendæ hic videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque itidem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villoso quodam inuolucro, veluti Faufel ferè, tecta.

Altera pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabráue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrufique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene missa, quamuis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censeã, qui inter vnguentarias nuces referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, du-

roque &

Mehenbethene.

roque & ligneo putamine, fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

*Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone tum aliis locis oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollũt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq. ob causam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita.

MANIFESTVM *est, neque Dioscoridem, neq; Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorũ Myrobalanum planè aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent.* μυροβάλανος *enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

Myrobalanus Græcorum.

ET *quoniam Auicennæ & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.*

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana* Delegi *vocari. Peculiariter verò flaua* azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquã nota fuere hæc posteriora Auicẽnæ lib. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione, qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit, quæ nota Emblicis conuenit.*

Seni.

Myrobal. quinque genera.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quòd genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis*

Myr. flaua.

Myr. mâica.

Myr. bellerica.

Myr. chepula.

Myr. emólica.

tancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quòd hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Serapionis error.

ET *quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.*

Myrobalanorum arbores diuersæ.

FALLVNTVR *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua & quebula tantùm. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distãtibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.*

CETERVM *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigena* arare, *medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus* Gotim *incolis, nuncupatum, rotũdum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant, illis* aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere,* anuale *iis nũcupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen*

Arare, Aritiqui.
Rezanuale.
Gotim.
Aretca.
Anuale.

tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitãdæ appetentiæ causa.

PORRO Arare *rotundum est, & Sorbi folia profert,* Anuale *foliis est minutim incisis Palmæ magnitudine.* Rezanuale *octogonũ est, et folia Salici similia habet.* Guti *foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis.* Aretca *magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectã maturitatẽ peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis* similia. Sũt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & sponte nascentes, non domesticæ.* Myrobalànorum historia.

CVM *autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.*

PRÆPARATIONIS *modus apud Indos non inualuit, vtpote qui iis non vtantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum* autem maior est gloria: cõdiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.*

IVBEO *ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruã astringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuiis apprimè efficacem esse expertus sum.* Aqua stillaticia Myrobal.

*Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatũ dono mihi dedit D. Io. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verùm id Persicæ folio simile non est, sed

Pruni aut Cerasi folium potius æmulari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

*Chepula rarius ad nos adferuntur,& non nisi dura & malè condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recentissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci *Houos* nomine, Myrobalanis flauis adeò similem, vt plerique eundem esse contendant: prælta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmaturus sponte decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarum historia cap. 67. quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptãdum relinquo.

Houo, inquit, arbor est prælta & patula sanam vmbram præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quàm sub alia quãuis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem vtilis: etenim cutem constringit & dẽsat, in eumque vsum balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta: fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed osliculum in se continente satis magnum: salubris est is fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mõtosis & ad Septemtrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.*

Puli, Ambili. VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouinciis noti sunt. Arabes*

Tamarindi. Tamarindi *appellãt, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam* Tamar *(quod omnibus notum est) eorum lingua* Dactylum *significat. Palmulas autem vocarũt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor* Palmæ *similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.*

Tamarindorum historia. ARBOR *est* Fraxini, *aut* Iuglandis, Castaneæue *amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine:*

fructus

fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quòd hic fructus in arbore adhuc pendēs noctu foliis sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat & è medio foliorū emergat. Acidus est dū viret, sed tamen ea aciditas suauitate nō caret. Plurimū illis expurgatis vtor cum saccharo, atq. id maiori cū successu, quā si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiā plerūq. ægros Tamarindorū infusione purgare. Tamarindorū quatuor vnciæ aqua frigida aut stillaticio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expressione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte bilioſum humorem atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferūtur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex iis recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillaticio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Tamarind. facultates.

Tamarind. conserua.

Aqua stillaticia Tamarind.

NVNC *supereſt, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.*

AVICENNA *lib.2.cap.699.hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dumtaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.*

Mesue lapsus.

MESVE *lib. de simp. med.cap.8. facit eos Palmæ siluestris Indicæ fructum : sed eius error ex eo manifestus est, quòd tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferũtur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compressæ, abiectis nucleis.*

Palma siluestris.

Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

SERAPIO *lib.simpl. cap 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.*

Oxyphœnix.

NONNVLLI *Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com.in Dioſc. libr.1.cap.126. à Thebaicis palmulis nõ differre scribit, non probo: quemadmodum nec quod eius arborem Palmæ siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia, vt antè dixi.*

Lacunæ error.

Tamarind. tẽperament.

CETERVM *Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesuæ, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.*

EIS *semper vtor in febribus admodum bilioſis, nõ cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.*

De Cassia solutiua. CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM *videbatur de ea arbore hic disserere*

differere quam vulgo Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonensi, quem (vt suprà diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cùm omni potius laude quã vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.*

*Rhases ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna libr. 2. cap. 197.* Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo.

Hiarxamber.
Comdaca.
Bauasimga.
Bauasimgua.
Gramalla.
Bahoo.

EST *autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, lõgitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.*

Cassiæ sol. historia.

NASCITVR *per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian totóque eo tractu.*

HANC *non nisi siluestribus per se satam vidi, in America tamen (quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit.*

Cassia sponte nascitur.

Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sa-
Candil quid sit. *ne satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituũt aureum*
Pardaon. *Indicum Pardaon nuncupatum.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. extalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.*

Manardi lapsus. SÆPIVS *sum miratus, Manardum in lib. simp. Mesuæ scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamẽ potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam.*

Sepuluedæ error. ILLVD *verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vnciis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisiæ potius facultatẽ hos effectus præbuisse censebimus, quàm harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secũdas sæpius etiam sine medicamento reiici, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non absre suspectum habent hunc locum: censetque Bellunẽsis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiuam intelligendam esse, quotiescumque Cassiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.*

Stulta de Cassia sol. persuasio. RIDICVLVM *verò est, quod de Lusitanis quibusdam*

dam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines cõtinua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerẽtur, Cassiam solutiuã depascerent. Nam arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci possint; neque tanta copia est arborum, vt numeriũ infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere possint. Deinde cùm duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent (vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio. CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

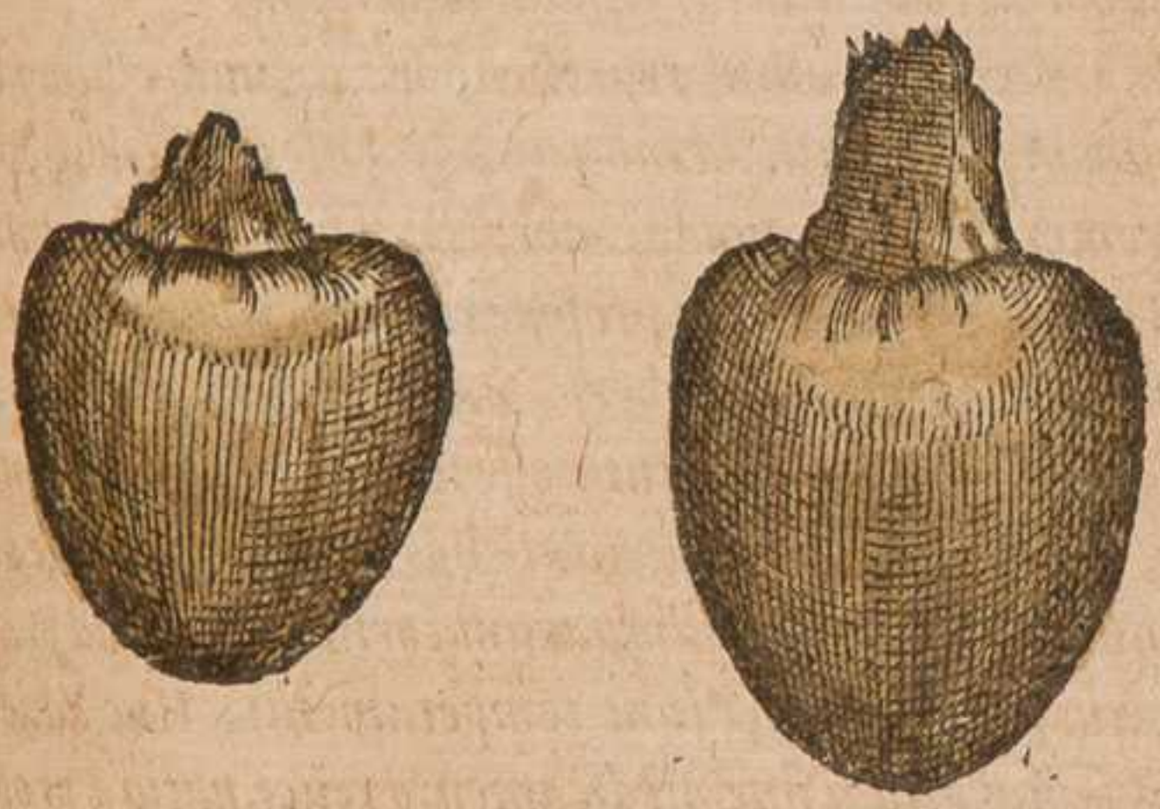

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Lusitanis* Faua *de* Malaqua, *quòd viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Fabæ, maior tamen.*

Anacardiũ veteribus ignotum.
Balador.
Bybo.
Faua de Malaqua.

MAGNA *eius est in* Cananor *copia, tum in* Calecut

& reliquis Indiæ prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis lapsus.

SERAPIO *lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lacte sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, causticivice vtuntur in strumis: totáque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 41. id facit fructus* Tamarindi *ossi simile, eiusq; nucleum Amygdalæ effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulo pòst subiicit, id inter venena referri quæ deleteriæ sint facultatis.*

NVLLA *autem præditum esse venenosa facultate, exemplis suprà demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.*

Anacardij temperamentum.

NONNVLLI *Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est* Piper. *Nisi fortè, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.*

Cajous.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocãt, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contrà asserat,) vt ab iisdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubricante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem

CAIOVS,

per medium sectus nucleo integro. integer.

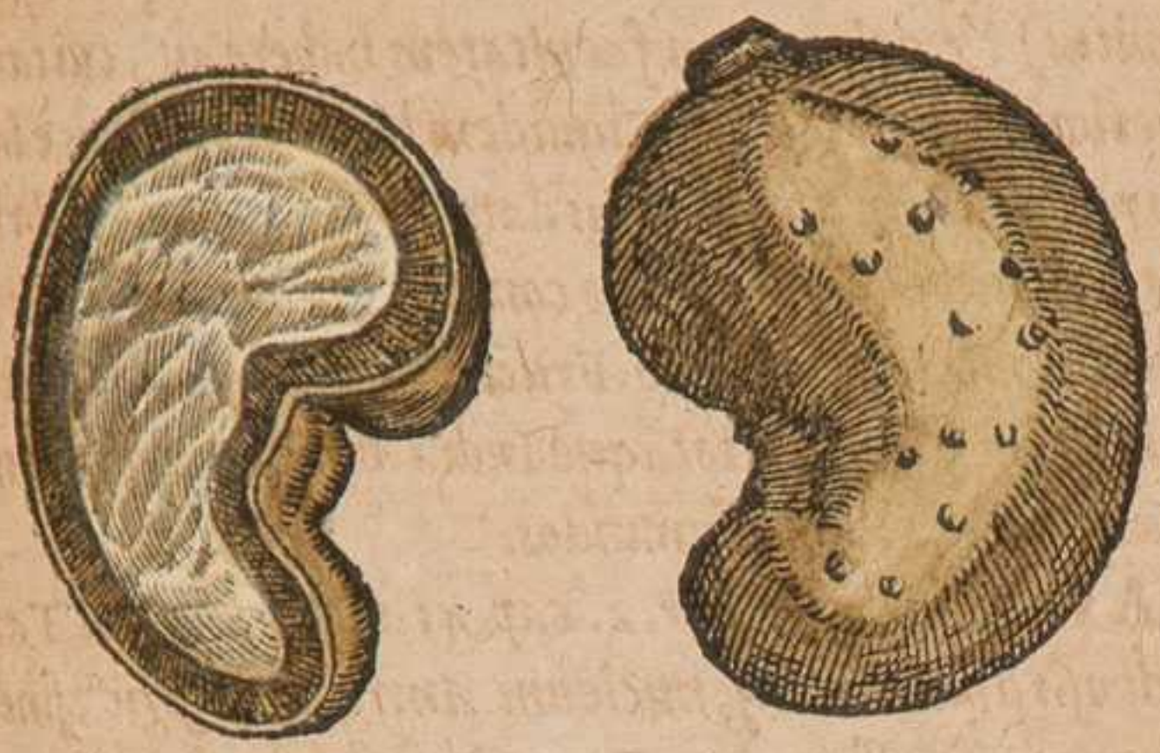

nerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabié vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris, quem corticibus concluſum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam exprimi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

MAGNA *inter recẽtiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituant; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.* Amomum.

EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Dioſc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.* Rosa hiericuntina.

EGO, *tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo*

natione quidem Hiſpano, ſed religione Iudæo, qui Hieroſolymis ſe habitare aiebat, quid eſſet Amomum. Reſpõdit ille, lingua Arabica Hamama *nuncupari, quod interpretatum*

Hamama. Pes columbinus.

Pedem columbinum ſignificat. Hanc ſtirpem ſibi cognitam eſſe affirmabat, quam tamen apud Indos non vidiſſet. Euocatus poſtea à Nizamoxa (quẽ vulgo Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentiſſimo, qui præter mediocrem doctrinam ſemper apud ſe eruditos medicos alit cum Perſas, tum Turcos, magnis ſtipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, iſtic quidem non naſci, ſed inter alia aromata quæ ad Regem ex Aſia, Perſia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioſcoridis deſcriptione contuli, ad quam venuſtiſſimè quadrabat, & licet iam ſiccus, pedem tamen columbinum referebat.

Nizamoxa Rex.

NAM *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipſa re nomen ſortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: ſic & in morbis* ἐλεφαντίασις *dicitur illis* Daulalfil, *quod eſt, Pes Elephantis,* ὑδροφοβία marazalquelbe, *quod eſt Dolor canus. Hinc ſciendum eſt, Amomum apud Auicennam nihil aliud eſſe quàm pedem Columbinum*.*

Daulalfil. Marazalquelbe.

CVM *apud Nizamoxa eſſem, aliquot plantas obſeruaui, quibus Goæ caremus, veluti Eupatorium, Mexquetera, Mexir,* meliſſophyllon, buglоſſum, fumum terræ, tamaricem, aſparagos, & violas purpureas in Regio horto ſatas. Hæ forſitan omnes etiam in mediterraneis naſcuntur: ſed tãta eſt noſtrorum* Pharmacopolarum *auaritia, vt potius mercibus conuehendis ſtudeãt, quàm officinæ ſuæ excolendæ. Hinc fit, vt violarum loco vtantur floribus cuiuſdam arboris diuerſæ planè facultatis à noſtris violis: quorum tamen vſum*

Mexquetera, Mexir.

Arboris flores, violatũ loco.

men vſum non admitto, niſi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Luſitania delatis.

Amomum.

Amomis.

*Vtinam noſter hic Auctor Amomi deſcriptionem pleniorem dediſſet, quandoquidem plantam legitimam ſe vidiſſe affirmat. Nam multis altercationibus anſam præcidiſſet. Certè Pes eius columbinus, noſter eſſe non poteſt, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vſurpare non verentur, cùm ſit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis ſuis Matthiolus.

Ceterum accepit nuper ex Ormuz, celebri ſinus Arabici emporio, VValerandus Doræus Pharmacopœus Lugdunenſis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & itē alia Amomidis; neutra tamen cum Amomo Dioſc. & Plinio deſcripto conueniunt, niſi id fortè ſit, quo ſe noſter auctor donatum, quodque pedem columbinū referre aſſerit. Nā hęc fragmēta aliquot ramulis conſtant, foliolis quibuſdam adeò frequentibus onuſtis, vt ex ſolis foliis cōſtare videantur (quemadmodum in Tithimalo paralio conſpicere eſt) quæ in extre-

in extremo tali ordine sunt distributa, vt flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedé columbinum (qualis earũ est quæ pedes hirsutos, seu, vt ita dicam, plumatos habẽt) referre vidẽtur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hîc subiunximus.

*Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hæc vocabula significent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

Disputatio de Acoro & Calamo.

NON *minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli* Calamum *officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt* Galangam *esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod sentio.*

Calamus aromat.

CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocãt, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum dumtaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis.*

Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam, Cassab, Aldirira, Assabeldiriri.

Vocatur is in Guzarate, Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Persia,* Heger: *in Cuncam, quæ est regio maritima,* Vaticam. *Arabibus* Cassab & Aldirira. *Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Cassab & Aldirira *appellãt. Idem autem sonat* Cassab *quod* Calamus, *& Aldirira ex aromatibus:* Nam Dirire *idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.*

Dirire.

SERITVR *per vniuersam* Indiam: *plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.*

CETERVM *non est odoratus, nisi è terra auulsus:*

quantóque

quantóque virentior est, tantò mihi validioris tetriorísque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentẽ mittitur.

Calami vires.

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorũ doloribus. Sed maximè expetitur hieme à mulomedicis: contusum enim, additis aliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & sacchar o, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum* Arata.

Cuminum rusticum.

Arata.

CETERVM *quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.*

Calamus vnguentarius.

Calamus Arabicus.

Calamus Alexandrinus.

EGO, *vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eóque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probéque sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocãt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.*

QVOD *autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentẽ, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sportæ aut fictili vidit, vt plerumque satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.*

IS *verò quo vtimur, radix nõ est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem* esse*

Calamus non nisi in India.

cem* esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, quà contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falsò putarũt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, libr. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CETERVM quod Calamus Acorũ non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galãga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus, & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contẽtio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.

Acorũ dumtaxat in Europa.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorũ albet, amarum, calidumq; & siccum est ordine tertio: Galanga autem vtroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vel solita.

Acori succedaneum.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excalfaciat & exsiccet, veluti Acorum.

*Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscurè describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum

est,cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cùm omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant,Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorũ legitimũ esse volunt. Affertur ad nos ex Tartaria & Lituania, nec non & in Polonia nasci creditur,quib. Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur,aliumq; Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Viysipone aduehi Calami genus vsuali nostro

simillimum, sed tetri odoris & saporis horridi;quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desit; licet omnes aromatarij multo efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

Ceterùm cùm tertiò recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Ægypto redux, cum Habbel fructu, multisque aliis raris, & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Vmbellifera verò potius planta quàm harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem,multis nodis seu geniculis cinctum, læuem alioqui,intus concauum, & membranula, vti harundines,præditum, qui asculosè quèadmodum Dioscr. scr ptum reliquit,frangitur, estque satis odoratus gratique saporis,amari tamen,& nonnullæ adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigiis colligere licet)bina ex aduerso in singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

Legitimi portò Acori descriptionem,in nostra rariorum Hispanicarum stirpium Historia studiosi inuenient.

NAR-

NARDVS.

De Nar-

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multo plura aromata, maioriq; quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorique emi, quàm antiquitùs fiebat: quod nunc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæq; regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolẽtiam illam amittat, qua initio prædita erat.* Nardus.

VOCATVR *autem nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus* çembul *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadẽ ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autem corruptè Matthæus Siluaticus cap. 640.* Simibel *&* Sumbel *protulerit, mirum non est, cùm is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.* Cahzçara. çembul. Sumbel.

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorũ delubra, ad quorũ cultum cateruatim confluũt mercatores è Guzarate & regno Decã, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vtipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.* Ganges flu.

PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dumtaxat mihi notũ est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidẽ in mõte quodam, qui altera parte Oriẽtem spectat, altera Occidentem,* Nardi vnicum genus.

ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamẽ multis aliis eius regionis locis sata prouenit, nõ facilè enim spõte nascitur. Neq. vna præstãtior est altera: Spicámue habet alia altera multò lõgiorem.

Nardus spõte non prouenit.

Nardi descriptio.

CERTE *radix est, spargens supra solũ breuem virgulam seu caulẽ circiter tres palmos longum, cum longissimus, atque alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, aliisque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.*

Nardus sordida.

INVENITVR *interdũ sordida & puluerulẽta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitùs teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.*

Iacunæ oscitantia.

CETERVM *fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Dioſc. lib. 1. cap. 6. cõmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniã ex ea fiat veneni quoddã genus mortiferum, quod nõ modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idque toxicum* Pisum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.*

Pisum.

Satiech.
Satiach.

ID *genus quod Sepulueda* Satiech *&* Satiach *appellat, id*

lat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluuij Gangis ostia.

HIRCVLVS VETERVM.

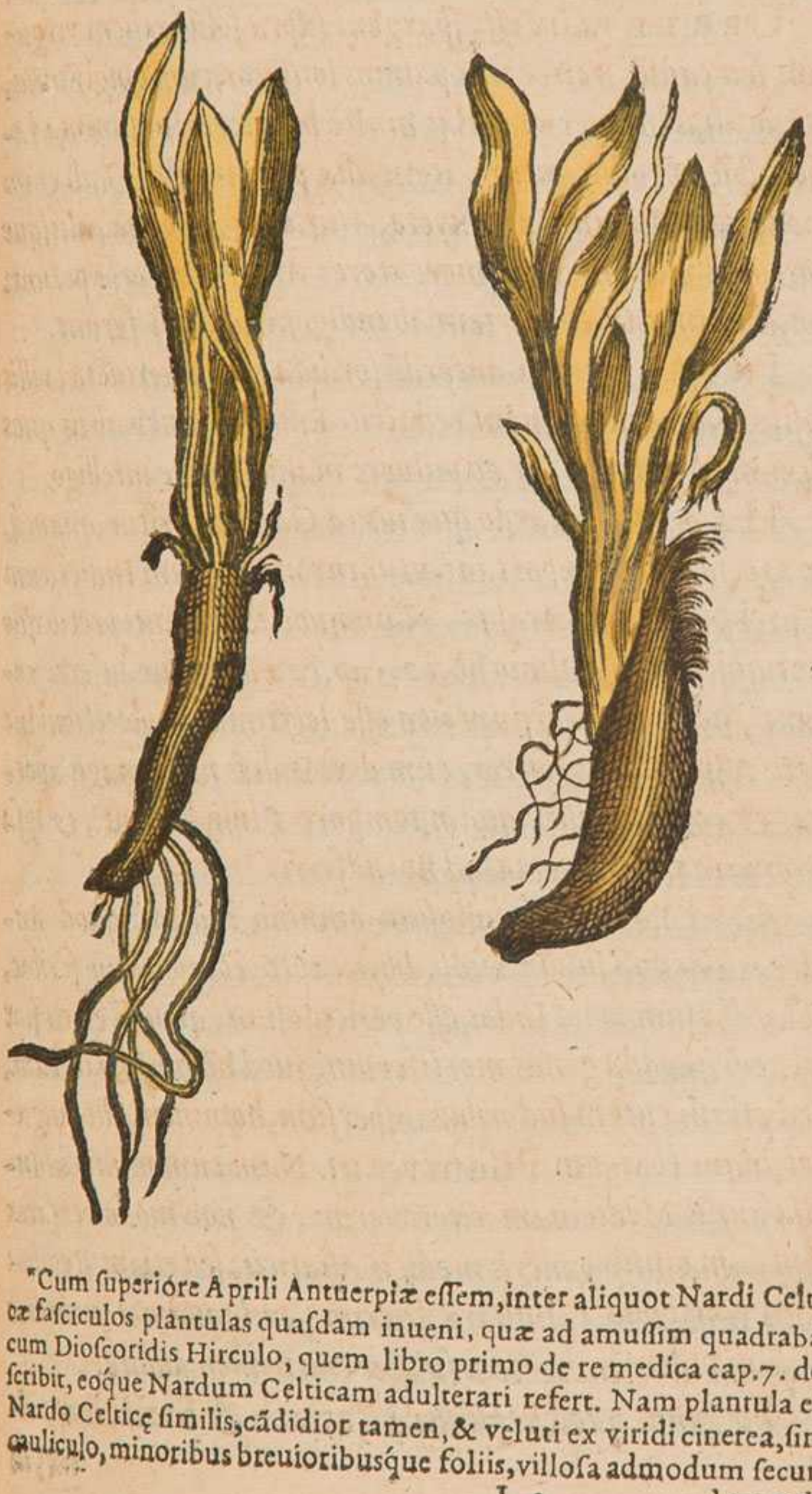

"Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabāt cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eóque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticę similis, cādidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine caulículo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secun- Hirculus.

dum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporéque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professò agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, eiúsque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ prouinciis maxima frequentia & abundãtia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mazcatensis.

Palea de Mecha.

Pastus Camelorum.

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Siluaticus, cap. 12.* adcher & adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui adiã dictas vsq. prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastum Camelorum vocẽt, nec immeritò: sed tamen Cameli non sunt istic adeò frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidẽ multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.*

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamẽ copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equus substernant, ne stercoris & vrinæ pædore offendantur. Nam simul atque maduerit, recẽtem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum aduehere*

uehere ſolent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mittere̅: nullum tamen florem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & siluestris. Insula Diu.

NVLLVS est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos dumtaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NVNC ad Auctorum qui eius meminerunt, descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 16. laudatißimum ex Nabathæa, proximū Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, peßimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendū eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in iis quas suprà enumeraui prouinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouinciis versati erāt: Sed illi respondērūt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autē ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerūt, quoniā medicamēta interdū ignota manerēt ob indigenarum negligentiā. Quæ cùm audirē, inquirere nō volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem. Nabathæa.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, nō oportet nos admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cùm non adscripserit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit. Iunci flos.

IN medicamētis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus

rationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem ſpirat odorem, ſed Roſæ haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IVNCVS *odoratus, & Cornelio Celſo Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi ſiue Iunci triangularis: ſed minimè in eam altitudinem excreſcit qua Iuncus eſt.*

Auicennæ lapſus.

AVICENNA *lib.2. cap. 598. duo eius genera conſtituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui eſt odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damaſcum intelligit. Sed quod Dioſcoridis teſtimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifeſtus error eſt, cùm Dioſcorides nuſquam fructus meminerit.*

Iunci hiſtoria.

SERAPIO *lib.ſimpl.cap.19. ex auctoritate Bonifaa ſcribit Iuncum habere radicem* Chulem *ſimilem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat ſimilem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: ſimulq; & in vno ceſpite multas plantas naſci. Huius radix adeò ſimilis eſt* Chulem **, vt ſub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.*

MATTHÆVS *Siluaticus cap.12. decem annis conſeruari aſſerit. Credo in ſiccis & mediterraneis regionibus multo tempore conſeruari poſſe, cùm humiditate nō abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in ſua odoris fragrantia conſeruari poteſt.*

Monachorum oſcitantia.

QVOD *ad Braſauolū & Monachos in Meſuen commentatores attinet, doctè illorum argumēta refellit Matthiolus, Com. in Dioſc. lib.1. cap.16. quare ſuperuacaneum eſſe iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Meſ. diſt.1. cap.47. oſcitantiam mirari non poſſum, qui Galangam Iunci odorati radicē eſſe contendunt, cū Galāga in China naſcatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abeſt, &*

IVNCVS ODORATVS.

est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

Natæ sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ, ex semine Italia missò. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu πόα (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratũ quidem spirant odoré, sed in quo rosæ odor nõ eluceat: nam manducata potius rosæ, præsertim saccharo conditæ, odorem æmulari videntur. Nullũ protulit floré, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inserere hîc libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq. Patalen Plinio dici putant. Cõtinet verò ea, vrbé mercurialem potentemq. admodũ, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. * Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nũc sua laude caret. Sed cùm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cõstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primùm proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Cast, Vplot, Pucho. EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost, *aut* Cast: *in Guzarate*, Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus*, Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318.* Chost *appellat, corruptum est exemplar, legendúmque* Cast: *& quotquot conueni Arabes,* Cast, Costi. *eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc* Costi *vocant.*

NASCI-

NASCITVR *circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cãbaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chryſocolla, aliiſq; mercibus onuſti aduehuntur, in vrbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in deſertis ſita eſt, & in Cambayete non procul à mari ſitam vrbem: vnde poſtea per maiorem Aſiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuerſam Europam deuehuntur prædictæ merces.*

QVONIAM *verò in Chryſocollæ mentionẽ incidimus, ſciendũ eſt, eam vulgo* Borrax *nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis* Tincar, *ſeu* Tincal: *metallicã autem hic eius eſſe naturã, vtpote quæ è monte quodã Luſitanicis leucis centum à Cambayete diſtãte, eruitur. Magnus eius vbiq. vſus in ferruminando auro, reliquiſq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vſurpatur, præterquam ad ſcabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur dumtaxat in vnguẽtum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad profligandam ſcabiem parata. Ex earum mercium eſt numero, quas regio edicto vetitum eſt in Luſitaniam aſportari.*

Borrax.
Tincal.
Tincar.

DESCRIBITVR *autem Coſtus* ab iis qui viderunt Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus eſt, cortice cinereo: inuenitur tamen etiã colore buxi, cortice palleſcente. Tanta eſt odoris fragrantia præditus, vt pleriſq; nares feriat, et capitis dolorem excitet: guſtu minimè amaro, nec etiam dulci, tametſi iam ſeneſcens interdum amareſcat. Nam recens acri guſtu eſt, vt reliqua aromata.*

Coſti hiſtoria.

HOC *vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Coraſones & Perſæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum eſt, ſi eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Luſitania diſſitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Luſitaniam defertur.*

Costi tria genera apud Veteres.

QVONIAM verò *Veteres tria Costi genera constituunt* *, *videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum, grauem, colore buxeo : perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costicopia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicus; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.*

Costus amarus & dulcis Arabibus.

QVOD *Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiúsque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.*

*Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est, illorum Costum radicé fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceũ siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerumque inhærere adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facilè appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curaui.

*Nisi per

COSTVS INDICVS.

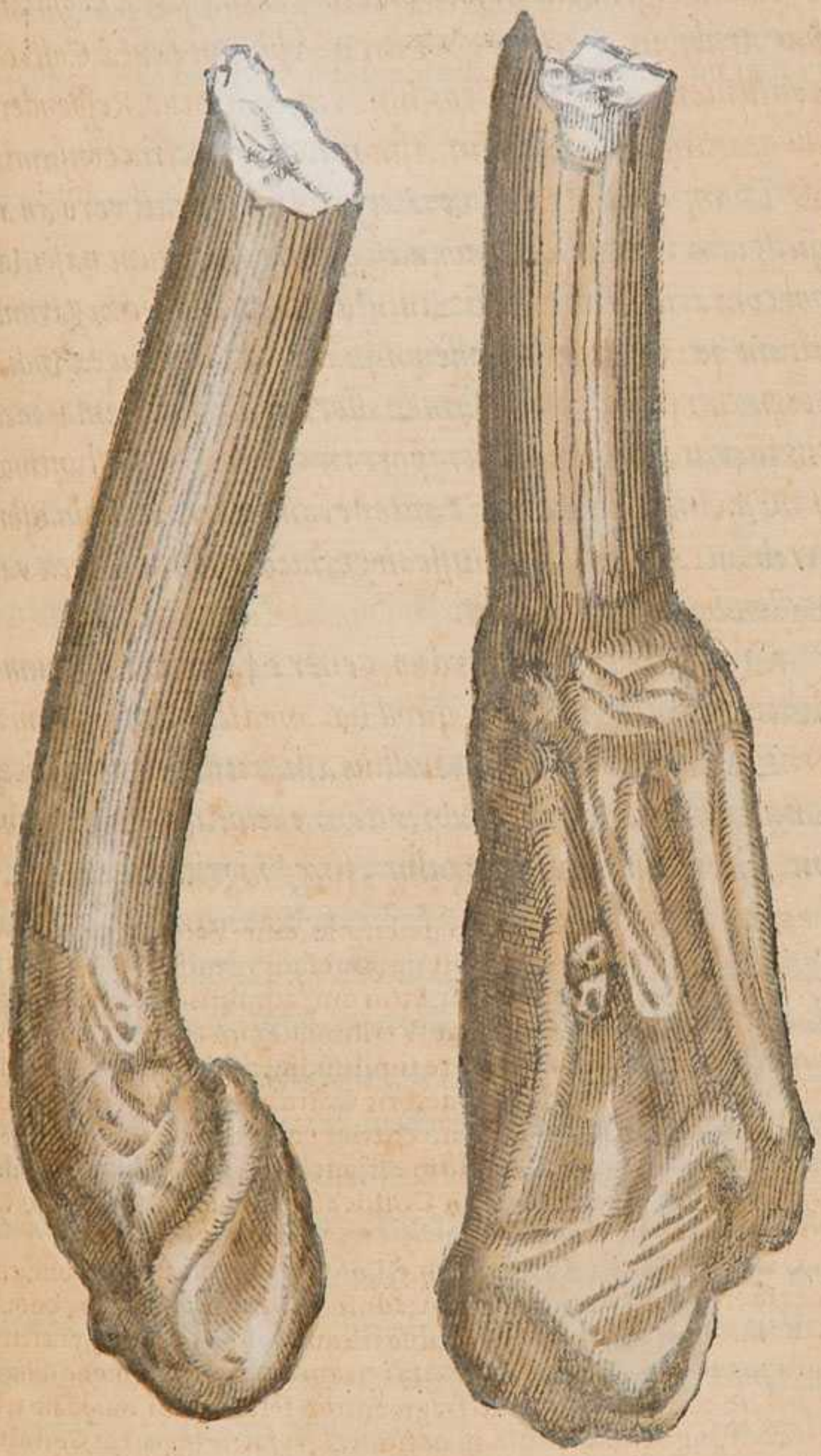

*Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

*Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, vt nihil suprà, intus etiam fibrosum, sed pallescens, & eximiæ amaritudinis.

Non desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primùm apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

De Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

Turbit. *Quod igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunensis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Barcaman.

Tiguar.

Turbit historia. *Est autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiã similes, è candido rubentes, nonnumquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò dumtaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse possit. Nonnumquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cùm caulis dumtaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.*

Turbit natales. Provenit *in maritimis, verùm non adeò marivicinis, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim,* * *locisq; vicinis. Inuenitur*

& in

& in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorẽ, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI *potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.*

CETERVM *in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderũt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantã, antequàm eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligẽdi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationẽ obseruauit. Nam cùm iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantũ pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehẽdere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerumq. præstantius cẽsendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta recõditum sit. Non negauerim, quin etiã Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.*

Turbit qua ratione gũmosum fiat.

ALTERA *probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.*

Turbit delectus.

EST *verò Turbit Indicus medicis medicamentum pituitam*

Turbit facultates.

tuitam deiiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adiicere (vt etiam aliis purgantibus medicamẽtis) solent: alioqui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga*. Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emissem, duplo minoris emisse.

Tanga. Manus.

Turbit Arabum.

CETERVM longè nobis aliud Turbit* describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidẽ Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesticum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cùm vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterũ genus interdum altero esse maius verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ nõ est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suóue tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus

Turbit Arabũ delectus.

Turbit è Lactariarum numero non est.

substantiæ

ſubſtantiæ contineat, modò carioſum non ſit.

SERAPIO *lib.ſimp.cap.330. Tripolij Dioſcoridis hiſtoriam ad ſuũ Turbit tranſtulit. Sed ſi cùm legitimi quam exhibemus Turbit deſcriptione conferatur; manifeſtè eius error deprehendetur. Nam neque folia Iſatidis habet, neque eius caules in ſummo diuiduntur, ſed in mucronem deſinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata eſt, aut venena arcere adhuc deprehenſa eſt.* Tripolium non eſt Turbit.

DENIQVE *non eſt Alypum Dioſcoridis, vt recẽtiorum quidam exiſtimãt, cum eius hiſtoria Alypi deſcriptioni planè repugnet, & facultates ſint diuerſæ: Turbit enim pituitã dumtaxat purgat, Alypum atrã bilem deiicit. Neque, vt iam diximus, cuiquã è lactariis cõparari poteſt, quæ non ſine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniã habeat, & ſine moleſtia pituitã deiiciat.* Alypum nõ eſt Turbit.

PORRO *huic errori anſam præbuiſſe puto Arabes, qui conſpicientes apud ſuos in vſu eſſe Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam deſcriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuiſſe cognitum exiſtimantes. Sed ſatius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & ſimplicem aliquam eorũ medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, deſcriptionem contexere.* Arabes erroris auctores.

*Baçaim vrbs eſt vaſta, multas alias vrbes & pagos ſub ſuo dominio habens: quinquaginta leucis ab inſula Diu abeſt, & Regi Luſitaniæ paret.

*Monetæ genus Indicum Tanga eſt, quod ſexaginta Luſitanicis regalibus æſtimatur, hoc eſt, duobus ferè Caſtellanis regalibus, aut ſeptem aſſibus Gallicis. Regale enim Caſtellanum triginta & ſex Luſitanica conficit. Tanga.

*Turbit à noſtro Auctore deſcriptum longè aliud eſt ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, conſulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioſcoridis. Per vniuerſam Hiſpaniam Thapſia abundè naſcitur, eius radice pleræque Hiſpaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non deſunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem conciſam pro legitimo Turpeto oſtendant, atque in ſua medicamenta recipiant, vt his manifeſtum eſſe poteſt qui ſcammoneæ radices ſiccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rha-

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON *est operæpretium multa de* Rhabarbaro *recensere, cum omnibus notißimum ſit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in* India *didici: videlicet, omne id* Rhabarbarum *quod in* Indiã, Perſiã, *& Europam importatur, eſſe in* Chinarũ *regione natum.*

Rhabarbarũ omne in Chinarum prouincia naſci.

Nam ex Chinarum *regione per* Tartariam Ormuz *& Alepum defertur, inde in* Alexandriam, *& tandem* Venetias, *vnde reliqua* Europæ *regna petunt.* Nos *præter id quod nauigiis ex* China *infertur, eo etiam vtimur quod* Perſæ *ex* Ormuz *aduehunt, quod minus teredinem & cariem ſentit, quàm quod ex* China *nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius menſis ſpatio, quàm quæ terreſtri itinere importãtur vnius anni tempore.* Præterea India, *præſertim in maritimis, maximè humida eſt, et huiuſmodi aromata diu integra ſeruare non poteſt.* Nam Rhabarbarum *ſub menſem* Maium *in* Indiam *locis videlicet maritimis importatum, niſi ante* Septembrem *abſumatur, planè inutile eſt, & abiiciendũ: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mẽſibus hibernis, qui ſunt* Iunius, Iulius, Auguſtus, September. *Interea aliud recentius ex* Ormuz *importatur, quo vtuntur, idq; quod in maritimis hibernauit, in mare abiiciunt.*

Rhabarbarum Samarcandarinũ.

REFERVNT *genus quoddam naſci in certa* Tartariæ *vrbe nomine Samarcandar: ſed quod improbum ſit, nec niſi iumentorum purgationibus vtile.*

Rauam Chini. Rauam.

NVLLVM *autem eſt* Rhabarbaricum, *aut* Indicum: *ſed ſolummodo* Chinenſe, *quod* Rauam Chini *Perſæ appellant,* Mauritani *tamen plerique ſolummodo* Rauam.

ALIQVANDO *in* Couchin *intellexi* Rhabarbarum *ab indigenis interdum decoqui aut diſtillari, & eius decocto aut ſtillaticia aqua ſeſe purgare, eamq; eſſe cauſam, cur interdum tam facilè teredinem ſentiat & corrumpatur.*

Sed cùm

Sed cùm neminem audiuerim, qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITVR *hæc radix in Chinarum vastißima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocãt, nostri scabiẽ Hißpanicam, Persæ* Bade-Frangi (*tametsi etiam simpliciter* Fringui) *quod morbũ Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdam, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominũ memoria infestata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hißpani anno Redemptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingẽtesimum trigesimum quintum supra millesimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se interea dum hic negotiarentur, curarent.*

Radix Chinæ.

Bade-frãgi.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & fortè tum tẽporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis væniit.*

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

FACTVM *est, vt eo tẽpore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de*

Souſa meo mœcenati, qua ratione à Gallica ſcabie curatus fuiſſet quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vſu obſeruabatur; ſed tantùm abſtinerent à bubulis & ſuillis carnibus, piſce & crudis fructibus: tametſi ne in China quidem piſcibus abſtinerent, quoniam magni ſunt heluones. Cùm inualuiſſet is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti, quoniam moleſtè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vſu obſeruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otioſam vitam natura ſint magni epulones. Sub id tẽpus appellunt Malacam Chinenſes liburnicæ, paululum huius radicis in ſuum vſum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requiſitum

Ganta. *fuit, vt in ſingulas huius radicis gantas (pondus eſt apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Luſitanicos pendere oportuerit. Poſtea verò aduehentibus eam magna copia Chinenſibus Liburnicis, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Caſtellano.*

Ab eo tempore vileſcere cœpit Guaiaci vſus, atque ex India relegari, tamquam Hiſpanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.

Ceterum, vt ad inſtitutum reuertamur, non ſine cauſa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obſeruatis quæ in hoc morbo obſeruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, ſexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius ſunt effectus: tametſi non deſint ex recentioribus, qui eam acriter, ſed immeritò damnent.

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

Præparationis modus.

*In magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncias in ſex aquæ ſextariis * coquitur, ad dimidij vſque humoris conſumptionem. Seruatur id decoctum vſui, vaſe aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur,*

ligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eáque mundamus.

Chinarum regio frigida.

SOLENT Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cùm imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, additâ interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum hauirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

Radicis Chinæ delectus.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorũ adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si vlcus vesicæ aut renum infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.

Eius vtendæ ratio.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam ple-

rumque materia quæ peccat pituitosa est) turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimũ quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex mãna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis Chinæ, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera nõ erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et cassia solutiua paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationémque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum dieta curati sunt. Alios itẽ, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cùm frigidior sit regio.

Medicaméti dosis. IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Victus ratio. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè som-

dicè ſumptum noxium eſſe non puto) & croco, & coriãdro decocto ſumatur: tum enim radicis decocto dilutum egris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenſes.

EFFICACIOR eſt hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adſunt, quàm in recentibus morbis. Radix Chinæ præſtantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT & aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quoſdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiuſdẽ radicis tritæ drachmam cum ſemiſſe iniicerent, quotieſcumque mane & veſperi ſumerent.

SVNT qui mane laminam conſeruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut ſaccharo, ſi magnus adſit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conſerua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio. Conſeruæ è radice Chinæ.

VARIANDA ſunt interdum remedia. Memini ſolo decocto binos curaſſe, quibus teſticuli intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenſes cum carne elixa veſcũtur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis veſci ſolemus.

HVIVS radicis aquam ſtillatitiam vtilem fore credo, ſi quis eam nanciſci poſſet. Ego ſanè deſtillatoria organa in Chinarum regionem miſi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Neſcio an impetrabo. Aqua ſtillatitia è radice Chinæ.

VTILE eſt etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cõtagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyſes, tremores, articulorũ dolores, ſciaticam, podagram, tumores ſcirrhodes & œdematodes, tum etiam ſtrumas extirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inue- Radicis Chinæ facultates.

terato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM *indigenæ hanc plantam* Lampatam *vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdū crassa, nonnumquam tenuis, quæ recēs eruta, admodū tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate periit, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.*

Mulieres ad ægros non admittēdæ.

INTELLIGO *eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehemēter ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur.*

SED *quoniam in Chinensium mentionem his cōmentariis plerumque incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.*

Chinenses Schitæ sunt.

SVNT *ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimētur, in negotiatione tamē & manuariis operibus censentur admodū industrij. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habēt enim leges scriptas Iuri imperatorio simillimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptū apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.*

Doctrinæ gradus apud Chinenses.

INTELLIGO *etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia esse: Eruditus etiam viris, Regis totiusq; regni moderatio-*

derationem committi. Sed & in eorũ picturis, viros è ſuggeſtu legentes, & auditores circum adſtantes conſpicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetuſtam apud illos eſſe, vt omnem hominum memoriam ſuperet, & ſemper vſurpatam apud eos cenſeant.

Typographica apud Chinenſes vetuſtiſſima.

*Hoc loco etiam noſter Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in ſex Sextarios verti.

çarça parilla.

Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdã vſus inualuit, quam Hiſpanico nomine (illi enim eius vſum primi ex Peru in Europã inexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulam. Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudem adimit, quę non niſi carioſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de çarça parilla plura requiret, Matthioli Epiſtolas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuẽte, eius hiſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera volubilisque genere (quas çarçam ſiue zarſam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum differre oſtendemus.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

Alad. Manjale, Cunhet, Darzard. Habet.

APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *ſic etiam in Malauar, ſed propriè* manjale: *in Malayo*, cunhet: *à Perſis*, darzard, *quod lignum luteum ſonat: ab Arabibus* habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, ſed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes, Perſas, & Turcos defertur, qui omnes apud ſe non naſci, ſed ex India adferri fatentur.*

Chaledfium. Chalidunium.

HVIVS *mentionẽ facere videtur Auicenna lib. 2. ducenteſimo capite* * & Chaledfium *ſiue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc ſcribat, aliorúmque auctoritates citet, tamquam de re non multum ſibi perſpecta, nihil affirmare poſſum. Fieri autem poteſt, vt corruptum ſit vocabulum, vocatáque ſit hæc radix initio Arabibus* aled, Aled. *quemadmodũ et Indis, poſtea verò corruptè* Chaledfium.

Cureuma. *Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput de* curcuma *siue* curcumani *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorũ auctoritas me mouet, qui*

Chelidoniũ. *per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis perutile esse, quæ notæ etiam*

Croci Indici vsus. *Chelidonio conueniunt. Nã tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cum hic, tum apud Arabes et Persas ob eam nimirum causam, quòd viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroque illo capite* chaledfium *&* curcuma *vtilia esse scribit.*

Croci Indici historia. EST *autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, caulęq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putóque sine noxa posse sumi.*

In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchũma agit, cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

EST *Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, et Arabibus non satis perspectum.*

Caluegiam. DICITVR *autẽ* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè legit,*

Culungem. Galungem. Culungem, *aut* Galungem *scribant, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

EST

Galanga maior

Galanga minor.

Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

EST verò *Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniã defertur: eam incolæ* Lauandon *appellant. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, et incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hic in India vtramque* Lancuaz *appellamus.*

Galangæ historia.

PORRO *minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.*

Galanga recens in acetariis.

AVICENNA & *Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cùm eius, vt diximus, duo sint genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine* Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. sub* Calerhédar *nomine. Sed sub quo nomine Chinẽsis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq. non nisi summa cum dubitatione meminerunt.*

INTER *recentiores Medicos controuersia est de Galanga,* Calamo, & Acoro. *Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus lib. 6. epist. 3. &* Matthiolus, *Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eo-*

dem loco

dem loco dixi, in Acori locum ſemper ſubſtituere ſoleo.

CETERVM *omnino explodenda eſt Monachorum diſt.1.cap.47.qui in Meſuen commentati ſunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem eſſe volunt. Nam inutilis eſt Schœnãthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate naſcitur: Galanga verò in China & Iaua ſiue Iaoa prouinciis ab Arabia procul diſſitis prouenit.* Monachorum inſcitia.

* Vide caput de Calamo, vbi noſtrum vſualem Calamum haudquaquam cum noſtri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Perſis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: *(vt corruptè legunt Serapionis lib.ſimp.cap.336.exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengalacùm adhuc recens & viride eſt,* adrac; *ſiccatum verò,* Sucte: *in Malauar, tam viride quàm ſiccum,* imgi: *in Malayo,* aliaa. Gengibil. Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

EST *autem Gingiber ſimilibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum folijs duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non ſerpente, vt voluit Ant. Muſa exam. ſimp. At nec admodum acris eſt, præſertim eius quod in Baçaim natum eſt, ob nimiam quæ dominatur humiditatem.* Gingiberis hiſtoria. Gingiberis radix recens in acetariis.

HÆC *radix minutim conciſa, & aliis herbis admixta in acetariis editur cum aceto, oleo & ſale: at etiam cum piſcibus & carnibus cocta.*

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouinciis nobis cognitis, ſemine aut radice ſatũ. Nam quod ſponte naſcitur, exigui eſt momenti. Optimum & frequentiſſimum eſt Malauaricum, Arabibus & Perſis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima naſcitur. In ſolitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neque* Gingiberis delectus.

neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt conterminæ. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytę.

Gingiberis messis.

COLLIGITVR *& eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali cõseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.*

GALENVS *lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem, at si eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.*

DIOSCORIDES *autem libr. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emollit, cõcoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione, sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.*

Nullũ Gingiber in Arabia.

Gingiberis vires.

SCRIBIT *Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde saccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde*

in Chaul, Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum.

*Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonumquam pondo vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramq; radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quę Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumque sub vno capite cõprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.* Zedoaria. Zerumba. Zerumbet. Crocum Indicum.

QVOD *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicennæ lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur. aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur* Geiduar, *nec facilè inuenias nisi apud Circumforaneos quosdã & circulatores, quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emẽdicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.* Geiduarum admodum. jogues, Calandares.

Geiduar historia.

EST verò Geiduar* *magnitudine glandis, eiusdemque ferè formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vnà cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar facultates.

VTILE *est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsúsque.*

Geiduar veterib. ignotum.

PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752: quoniam se existimare ait* Geiduar *esse: quod subolfeciſſe videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum.*

Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua.

ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba*: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

Gingiber siluestre.

ABVNDE *prouenit in Malauar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor. Sata autẽ, & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Spõte verò nascitur siluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis Gingiber siluestre appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingiberis foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.*

RADIX

RADIX *eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiámque defertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur . Conditur etiam saccharo, laudatiórque est Gingibere condito.*

NVNC *eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ simile, atque eam præferri, quæ adradices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit.* Zedoaria.

SERAPIO *lib. simp. cap. 172. Zerambet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, eásque è Chinarum regione conuehi.* Zerumbet.

AVICENNA *libr. 2 cap. 743. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, dumtaxat expressit. Et certè etiã hodierno die diuersum est pretium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius pretio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrãdes.*

QVOD *verò iuxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est, quãdoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisierim) hanc radicem* Auicennæ opinio explosa.

dicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicennaiam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur, cùm ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, rarámque apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.*

Geiduar apud Chinenses.

Zerumba apud Indos.

NON *defuerunt, qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq. historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans: Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.*

Benalbum & rubrum. Carpesium.

*Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intus pallescentem.

*Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

ZERVM-

ZERVMBET SERAPIONIS.

*Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON *modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocãt passionem (incolæ* Mordexi *dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.*

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus.

Mordexi.

HANC *verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.*

IN *Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum,* * (*Lusitani Cobras de capelo, nos*

Regulus serpens.

Cobras de capelo.

Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpenti inimicissimum, Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescumque cum serpente cõgressurum est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet. Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquũ corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quòd si eo congressu serpentẽ vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prœlium redit, atq. ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hãc radicem venenis resistere didicerũt.*

Quil, Quirpele.

Reguli & Quil pugna.

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nã solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus regulis prœlientur, quos circumferre solent Circumforanei quidam,* Iogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq; serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint: Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibúsque non sunt exempti dentes, accepto præmio cum iis quas dixi, viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.*

Iogues.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.*

Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatissimũ illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocaturq; incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dumtaxat te-*

Rametul descriptio.

taxat tenuibus: radix quæ maximè in vſum venit, veluti tenuiorum noſtrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis ſe propagans, ita vt ſemper radix aliqua extra ſolum ſe exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum ſuccedant. Radix hæc ex candido cinerea eſt, ſolida admodum, amaro guſtu: folia Perſicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubẽs. Fructus ſambuci, ſed rubens & durus racematim cohærens, velutiin Periclymeno. Teritur primùm hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à ſerpẽte percuſsis: teritur etiã ad cotẽ Santali modo, & vulneribus inſpergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti naſci tradunt.

Alterius generis deſcriptio.

SECVNDVM *genus veluti primum aduerſus venena commendatur, eodemq; modo quo ſuperius vſurpatur. Arbor eſt, cùm ſola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ ſimilis, ſpinis breuibus & firmis, horrida cortice candido, denſo, rimoſo & ſolido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis eſt luteis, aſpectu pulcherrimis. Hanc autem, ſi iuxta aliquã aliam arborem proueniat, per ſummos eius ramos ſerpere, atque eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solẽt ipſum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in inſula Goa naſci ferunt: ſed numquam id videre mihi contigit.*

Tertium genus.

CVM *Prorex in Iafanapatan inſula, Zeilan contermina eſſet, dono dati ſunt illi aliquot faſciculi ligni cum ſuis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigræ & odoratæ. Eã radicẽ mirificè prædicabãt, & aduerſus venena pollere aiebãt. Similẽ in Continẽti Goæ naſci ferunt.*

Eius deſcriptio.

Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorũ longitudine, qui, niſi alligati, ſuſtentare ſe nequeant, ſed per ſolum ſeſe diffundãt: folia rara, Lentiſcinorum effigie, oblonga, non viridia, ſed maculoſa, ſiue nigricãtibus ex cãdido maculis reſperſa.

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor eſt,*

quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, præsentaneum sint remedium.

*Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinãdus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, & valde pernicioſum esſe asſerit, soleréque incolas, nauali prælio cum hostibus congressuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prælium feruet, in hostium naues coniiciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes.

Primi generis fragmentum, trium digitorum trãsuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

Bezardica medicamẽta.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nascitúrque hoc modo.*

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddã genus, quod* Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandã paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, lævis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis* [ij Hungaricis æquipollent] *vênit, cùm tamen aliquanto pluris hîc emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim cõtritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.*

CETE-

CETERVM nõ ſolum generatur hic lapis in Perſia, ſed etiam nonnullis Malacæ locis, & in inſula quæ à Vaccis nomen ſumpſit, haud procul à promõtorio Comorim. Nam cùm in exercitus annonã mactarentur iſtic multi prægrandes hirci, in eorum vẽtriculis magna ex parte hi lapides reperti ſunt. Hinc factũ eſt, vt quotquot ab eo tempore in hãc inſulã appellunt, hircos obtruncent, lapidesq; ex iis tollant. Lapis Bezar multis locis inuenitur.

VERVM nulli Perſicis bonitate comparari poſſunt. Dextri autẽ adeò ſunt Mauritani, vt facilè qua in regione nati ſint ſinguli lapides, diſcernere & diiudicare poſſint. Vt verò adulterinos a legitimis dignoſcant, manibus comprimunt, deinde ſpiritu inflant. Nam ſi aër aliquis permeat, adulterini indicium eſt. Lapis Bezar Perſicus reliquos antecellit. Delectus ratio.

VOCATVR autem hic lapis Pazar, à Pazan, id eſt, hirco, cum Arabibus, tum Perſis & Coraſone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corruptè Bazar appellant, quaſi dicas lapidem forenſem: nam Bazar eorum lingua forum ſonat. Pazar, Pazan. Bazar.

VTVNTVR eo Indi, nos ſecuti, aduerſus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Coraſone incolæ, non modò aduerſus virulẽtorum animalium morſus vtuntur, ſed etiam aduerſus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis ſe purgant ſingulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque ſubſequentibus diebus continuis hauriunt in ſingulas doſes, decẽ huius lapidis grana macerata in ſtillaticio roſarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur ſibi conſeruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vſque grana ſumere, nimis ſanè magna quantitate. Nam tametſi nullas noxias facultates in ſe contineat hic lapis; tutior tamen eſt eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere ſolent in Ormuz: nec ſine periculo liberalius ſumi dicunt. Lapidis Bezar facultates.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in

mala ſcabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq́. Hac etiam ratione quartanis conuenire poſſe arbitror. Viros ſanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe intelligo.

QVOD *ſcribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Dioſc. adalligatum, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo vtuntur. Illud autem verum ſcimus, quod eius puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iiſdem viribus pollet, apertis carbunculis in peſte impoſitus: etenim venenum exugit.*

Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

QVONIAM *verò exanthemata ſiue puſtulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia ſunt, & ſubinde ægros necant, ſolemus ægris per ſingulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua roſacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum ſucceſſu.*

COEPIT *autem ſucceſſu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam neceſſe eſt nunc omnes ad eius regionis in qua generantur, Regem perferri: nec ſine difficultate inde haberi poſſunt.*

Inuenitur interdum Vlyſipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametſi magno admodum æſtimẽt mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus ſit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba baleſtera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis illico ea ſymptomata incipit habere quæ comitari ſolent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, ſi auxilium ſenſerit canis, legitimi probatio eſt: ſin minus, adulterinum cenſent.

Monardus. *Meminit etiam huius lapidis clariſſimus Medicus Hiſpaléſis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiarem fecit, ſed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos eſſe vult.*

Hager. Bezaar. Bezar. Belzaar. Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Perſis *Bezaar*, Indis *Bezar*, Hebræis *Bel-zaar*, dicitur, quaſi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum.

Eſt verò eius forma varia, nam alij rotundi ſunt, alij oblongi dactylorum oſſiculis ſimiles, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij

bus,alij caſtaneas æmulantur,omnes tamen obtuſi, non in cuſpidem delinentes:nec minus colore variant,ſiquidem nunc ſpadicei coloris, nunc mellini,magna verò ex parte ex viridi nigreſcentis, vt mala inſana conſpiciuntur, plurimi etiam cinerei obſcurioris, vt qui in felibus Ciuettam egerentibus eſt.

Conſtant autem ſinguli ex laminulis miro artificio alia aliam , vt cepatum tunicæ, amplectentibus,ſplendentibuſque quaſi politæ eſſent:immo priore lamina dépta,ſubſequens multo ſplendidior inuenitur, quod legitimi eſt indiciũ:ſuntq́,hæ laminæ aliæ aliis denſiores pro lapidum magnitudine . Læuis eſt & blandus , vt facilè alabaſtri modo abradi poſſit: imò diutius in aqua hærens liqueſcit . Nullum cor aut matricem habet,ſed in meditullio cauus eſt,& pulueris eiuſdem cum lapide ſubſtantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipſi lapidi præfertur: ſed is puluis legitimi etiam indicium eſt:etenim qui adulterati ſunt , neque laminas ſplendentes habent, neq; puluerem illum in meditullio continent,ſed granulum aliquod aut ſemen ,ſupra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate,ſed cornibus in dorſum reflexis,& corporis forma, capreis ferè ſimili, quam ob cauſam ab incolis Capra montana vocatur , tametſi meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India ſupra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui,& colore vt plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacenſi.* CAP. XLVI.

Lapis Malacenſis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidẽ mihi in memoriam reuocauit,quem vnicè venenis reſiſtentem in Malaca inueniri tradunt : ſaltem in Pam Regni Malacenſis prouincia.Inuenitur autem iſtic in felle Hiſtricis: ſed tanta eſt in æſtimatione apud ipſos indigenas ob raritatem , vt è duobus,qui ſimul reperti meo tempore fuerunt,alter pro ingenti munere miſſus ſit ei qui pro* Rege *Luſitaniæ Indiam gubernat.Et licet iſtic frequẽs lapis Bezar inueniatur,hunc tamen longè præferunt incolæ.Vnum dumtaxat vidiſſe memini,cuius color dilutioris videbatur purpuræ , guſtu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodũ Gallicus ſapo.*

Lapidis Malacenſis deſcriptio.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clariſſimus vir & inſignis Medicus Dimas Boſque Valentinus eius facultates experimento cõprobaſſe in duobus viris,qui venenum hauſerant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua(cùm cordialis deeſſet, & periculũ eſſet in mora)hunc lapidẽ aliquamdiu macerauit: eam deinde aquam*

Lap.Malac. facultates.

ægris propinauit, qui illam gustu amarã inuenerunt; attamen eorũ stomachus roboratus est, & venenũ nihil obfuit.

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.*

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vtqui è capite animalis quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subiicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modò sinceræ sint gemmæ) tertium Adamas.*

SED *Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus,* Manus. *(ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quòd viginti sex* libras pendit) *Smaragdi verò per ratis* Ratis. *(pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per Carates* Carate. *(pondus quatuor grana constituens) in India verò per Mangelis,* Mangelis. *pondus quinque pendens grana.*

*Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

ARABES, *quos plerique omnes Mauritani secuti sunt, Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib. simp. cap. 391.* Almaz.

cap.391.alio vocet nomine. Ab indigenis vbi naſcitur, iraa: *in Malayo, vbi etiam inuenitur*, itam. Iraa, Itam.

CETERVM *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Biſnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum quæſtum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; ſunt eius iura. Nam quemadmodum in Hiſpaniis Rex in Thynnorum captura ſua habet iura, ita vt ſi vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: ſic in his fodinis magni ſunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta*mangelis excedẽtes, Regi cedunt. Præterea diligentiſſimè obſeruantur operæ: quoniam ſi quis vnicum Adamantem ſuſtuliſſe deprehẽdatur, ilico ipſe cum omnibus facultatibus Regis fiſco addicitur.* Adamas in Biſnager.

*hoc eſt, 150. grana, vel drachmas duas, grana ſex.

ALIA *eſt rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nũcupamus. Alia quædam rupes eſt in dominio cuiuſdam Reguli indigenæ, in qua præſtantiſſimi Adamantes inueniuntur, ſed minores. Iſti à vulgo de Rupe veteri cognomen ſortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decan, Liſpor nuncupatam, vbi celebris eſt mercatus. Iſtic emptos Guzaratenſes huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Biſnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præſertim quos natura ipſa elaborauit.* Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda eſt iam corruptæ mulieri: ſic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus eſt ei quem hominum induſtria expoliuit. Contrà ſentientibus Luſitanis, qui induſtria hominum expolitos longè pluris æſtimare ſolent.* Adamas de rupe veteri. Liſpor emporium. Naifes.

ALIA *eſt rupes ad fretũ Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiã de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem ſunt, ſed laudati: vnũ tamen habent vitium, quòd ponderoſi ſunt, quo nomine gratiores ſunt venditorib. quã emptoribus.* Adamas in Tanjam.

Nullus Cryſtallus in India.

NVLLO *autẽ ex prædictis loco Cryſtallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuerſam Indiam. Amat enim Cryſtallus loca frigida, qualia ſunt Alpes Germaniam ab Italia ſeparantes.*

Beryllus Cryſtallo ſimilis.

NON *negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cryſtallo ſimilis eſt, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vaſa fabricari ſolent pretioſa. Sed is in Biſnager non inuenitur, niſi locis procul ab Adamantum fodinis diſſitis. Plurimus autem eſt Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, niſi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan inſula, vbi nullus Adamas.*

Berylli natales.

REFERT *Plin. lib. 37. cap. 4. & in Arabia naſci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam ſi iſtic naſcerẽtur Adamantes, ij qui hîc naſcũtur adeò non expeterẽtur à Turcis, qui potiſſimam Adamantum partem ad ſuos euehunt.*

Franciſcus de Tamara.

SCRIBIT *Frãciſcus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidẽ adhibeo, quòd videam in Indicorũ Adamãtum extractione tã ineptas commentum eſſe fabulas: veluti quòd peruigiles ſint ſerpentes, quæ Adamantes tuentur: eosq; non poſſe inde auferri niſi prius obiectis carnibus certa quadã ratione præparatis, quibus vorandis dum ſerpentes occupantur, tutò interea Adamantes auferri poſſunt, alio nimirũ occupatis ſerpentibus.* *

Adamas nullus in Hiſpania.

NON *deſunt qui in Hiſpaniis inueniri putent, quorum opinioni ſubſcribere non poſſum, quoniam nullis probatæ auctoritatis ſcriptoribus fulciatur.*

REFERT *etiam Plin. loco iam citato, haud facilè inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo ſanè non eſt reprehendendus: nã ſibi comperta ſcribit. Sed inueniuntur hîc interdũ maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quẽ vidi centum quadraginta mangelis * pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud*

Magnus Adamas.

quendam

quendam negotiatorẽ esse vnum, qui ducẽtos quinquaginta mangelis põdere æquet, tametsi is strenuè neget talẽ apud se esse. Accepi itẽ à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

Adamãtum mira generatio.

SED *miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimè in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorũ aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.*

EST *verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.*

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM *tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiã in scobẽ malleolo redigatur. Facillimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniã eius scobe alij Adamãtes expoliri solent.*

Adamas Crystallo non innascitur.

FALSO *igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nõ frangi; sed hircino duntaxat sanguine maceratũ rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinúmque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia suppositio ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.*

Adamas magnetem non impedit.

FABVLOSVM *etiam est, quòd Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.*

Plumbum Adamantis aciem non obtundit.

ILLVD

ILLVD verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facilè separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

Adamas nullius in Medicina vsus.

NVLLIVS autem est in medicina vsus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas deleteriç faculatis nõ est.

SED, vt dixi, vana est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos cùm requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq; deinde cum recremẽtis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteriæ facultatis nõ est.

AT in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam eum scobem attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamãtis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo pòst tempore sublatus est, cùm scobe vti multis iam diebus desisset.

* Similem ferè, nec minus absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

* 140. Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

Adamas Anglicus.

Tribus supra Bristolium miliaribus Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expolitum, forma nũc plana, nunc trigona pentagonáue aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Nor-

gius Northum. cuius in ditione eruuntur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua, velut ouo concludūntur tenaci & dura, nunc innumeri iúque exigui & plerumque informes; nunc pauci iúque maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam soluti & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Æthitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR *& pretiosior est Smaragdus, eiúsque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.*

PORRO *Smaragdus appellatur Persis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr simp. cap. 384. codex, aut* Tabarget, *vt Pandectarius in litteris* T *&* Z *vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: &* Zamarrut *legendum est.* Pachee, Zamarrut, Zaberget. Taberget.

VVLGARE *autem est in Balagate & Bisnager, vt ficticias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent.* Smaragdus adulteratus.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.*

CETERVM *plurimum hallucinātur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mësuæ codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter* P *&* F *literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt* F *pro* P *reponeret.* Feruzegi. Peruzegi.

EST *verò* Peruzaa* *Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi contrà sentiat Christophorus de Honestis, eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus inīici oportet, quæ habent* Feruzegi. *Nam apud Mauritanos eius* Peruzaa, est Turchesa.

nos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem cõpositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

ἄνθραξ. Carbunculus.

MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis* ἄνθραξ, *Latinis Carbunculus vocatur: nõ quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cùm è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cãdela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.*

Rubini de Corja.

Carbũculus.

CARBVNCVLVM *igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quẽdam in Decã, qui cùm mihi familiaris esset, ostendere tamẽ noluit, nisi prius data fide id clam fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cẽsebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamẽ dominus affirmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas* efficiunt.*

Manus auri. Arroba.

Balasius.

SECVNDVM *genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.*

Spinellus.

TERTIVM *genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.*

INVENIVNTVR *& candicantes. Sunt alij ex purpura*

pura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat, deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti sunt, nũc candicantes, uunc ex rubro languescentes conspiciantur.

QVONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci credũtur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans est, & cæruleum colorem cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacandi, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum. Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur. Nilacandi Sapphiro-rubinus.

PORRO Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur Yacut: huius regionis incolæ manica appellant. Yacut. Manica.

*Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est ferè modiis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA est Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cæruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis Nilaa. Nilaa.

EIVS duo sunt genera. Vnum enim obscurius est. Alterũ verò splendens, quod genus vulgo Sapphirũ aqueũ vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdã admixtione Adamantẽ ita æmulatur, vt nonnullos plerumq. fefellerit. Sapphirus aqueus.

INVENITVR vtrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu. Sapphirus ex Pegu.

TAMETSI verò adeò oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, pretium mille

tium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

Hyacinthus. Granatus.

VILISSIMI *sunt hîc pretij cum* Hyacinthus, *tum* Granatus, *quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem* Rubinum *appellantes, Granatum verò, nigricantem* Rubinum.

NASCVNTVR *autem & in* Calecut, *& Cananor: Granati etiam toto regno* Cambaya *& Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdā Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.*

De Iaspide. CAP. LII.

Iaspis viridis. Porcellanæ.

INVENITVR *Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.*

EX *eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.*

Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

HVIVSMODI *vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducētis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.*

De Alaqueca. CAP. LIII.

Alaqueca. Quequi.

INVENITVR *in Balagate lapidis quoddam genus quod* Alaqueca, *Arabes* Quequi *vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tāta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarū facultates exuperat, quippe qui sanguinē vndequaque fluentem ilico sistat.*

Solent plerumque ex hoc lapide efformari sphærulæ precariæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

LAVDATISSIMI *inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.*

MVLTO *maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania.*

Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania dumtaxat nonaginta aureos æstimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

PERSVADENT *sibi Indi, eius qui hanc gemmam* Oculi Catti facultates. *possidet, facultates non posse imminui, sed semper incremẽtum facere & augeri.*

EGO *verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.*

*Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa. Pseudoopalus.

De lapide Armeno. CAP. LV.

MIXTVS *est hic Lapis ex cæruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus* Hager armini, *id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verùm ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.* Hager armini. Lapis Armenus.

HOC *lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.*

De Magnete. CAP. LVI.

FABVLOSVM *est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri pœnuriam potius, & quòd minori constent, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.* Fabulæ de Magnete.

Falsę de Magnete persuasiones.

CETERVM *Magnes ideo ferrũ ad se haud quaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis vbi nullum ferrum est.*

SVNT *qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.*

Magnes non est deleteriæ facultatis.

SED *nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem paucæ quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.*

Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NVNC *supereſt, vt de Margaritis scribamus, quæ non modò ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.*

Vnio.

PRÆGRANDES *igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiẽtur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis* Lulu, *Indis* Moti, *in Malauar* Mutu, *Lusitanis* Aliofar, *quod Arabicè sonat de* Iulfar, *is est portus in mari Persico, vbi laudatissimæ generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica* Aliofar.

Margarita.

Lulu, Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar portus.

Margaritæ Orientales.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.*

Margaritarũ captura.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim,*

Comorim, ad insulam vsque Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) ideóque etiam viliori emuntur.

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq; commendantur.*

ORIGO *atque genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.* Margaritarum origo.

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.*

INVENIVNTVR *& in nostratibus conchyliis ostreisue, sed minus nobiles.*

OMNIVM *autẽ præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ* Cheripo *appellant, ex quibus cochlearia poculáque conficiuntur.* Cheripo.

VERVM Cheripo *non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id* Chanquo *incolæ* Chanquo. *vocant, ex quo videlicet mẽsæ, cistulæ, sphærulæ precariæ fabricãtur: quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamen læuissimum est, & aspectu pulcherrimum.*

DEVEHITVR *id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, vt nullæ nobiliores virgines cor-* Consuetudo de virginibus.

rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desiit ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

Instrumeta discernendis Margaritis idonea.

HABENT *mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, venduntur q; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibus q; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ adeò sunt minutæ, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè assibus Gallicis venit.*

Vnionum magnitudo.

MAXIMÆ *quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talium pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantiæ cuius superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.*

Margaritis nitor restituitur.

SENECTVTE *pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.*

CERTVM *est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxiæ.*

Indis nullus Margaritarum in medicina vsus.

CETERVM *rarò in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.*

INDI-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ, LIBER SECVNDVS.

De Arbore trifti. CAP. I.

IN *medicamentis & ſtirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non niſi à ſolis occaſu vſque ad eius ortum floret, interdiu minimè.*

Arboris triſtis deſcriptio.

ARBOR *eſt Oleæ magnitudine, foliis Pruno ſimilibus, flore noctu (dũ ſcilicet floret) odoratiſſimo, nullius quod ſciam vſus propter teneritatem: niſi quòd florum pediculis, qui lutei ſunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, ſiquidem Cocimodo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquã ſtillaticiam florũ, oculis vtilẽ eſſe admoto lineo pãno hac intincto.*

Aquæ è floribus Arb. triſtis.

PECVLIARIS *eſt hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam aſſerunt. Eam ſanè nuſquam alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ* Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris triſtis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.*

Parizataco, Singadi. Arbor triſti.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuiſſe filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compreſſerit. Cùm verò poſtea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia ſibiipſi mortem conſciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata eſt arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non ſuſtineant.*

Fabula de Parizataci filia.

CÆTERVM *horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratiſſimorum florum memoriam reuocauit.*

PRIORES *ſunt dicti* Mogori, *mali aureæ floribus* Mogori.

multo odoratiores, quorum ſtillaticius liquor eundem apud iſtos vſum obtinuit, quem apud Hiſpanos florum mali aurea aqua.

Champe.

ALII *flores (quorum hîc magnus eſt vſus) dicuntur* Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.*

Indi odoramentis deditiſſimi.

PORRO (*quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus*) *odoribus adeò dediti ſunt huius regionis incolæ, vt plerumque cibo abſtineant, vt habeant vnde odores ſibi comparare poſſint, ideóque non immeritò proniores in venerem eſſe cenſentur.*

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri ſolent* Regibus, *prædicti ſunt flores, & roſæ noſtrates, quibus ſolent cubicula Regis inſternere, & coriis floribus variis depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam, tantam eſſe huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in ſingulos annos Regi Biſnaguer ſoluta, ad quinq. millium Hiſpanicorum aureorum ſummam ferè accedant.*

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo hiſtoria.

AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum ſerrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoſo. Multis luxuriat foliis, flos candidus eſt, & fructus exiguis oliuis ſimilis.*

Nimbo facultates.

VTILIS *eſt hæc arbor in vſu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum ſucco Limonum (mali Aſſyrij genus eſt) impoſita, miraculosè ea ſanant. Foliorum ſuccum vtilem eſſe ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenſes: quod rationi conſonum eſt, cùm nonnihil amaritudinis poſſideant.*

Oleum ex Nimbo.

EXPRIMITVR *in Biſnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtiliſſimum id eſt aduerſus neruorum dolores, ſi eo calido inungantur.*

De Ne-

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresq; renascuntur, foliis Sambuci, similimodo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incolæ eum suis eduliis Caril nuncupatis inspergunt.* Negundo historia.

VVLGARE *nomen est* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche. Negundo. Sambali. Noche.

MVLTIS *facultatibus prædita est hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contusis, vtilissimè contusa fouentur, modò nõ adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequẽs adeò est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustulisse, materiamq; digessisse affirment: deinde foliis contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.* Negundo facultates.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participant, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eámque ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.* Negundo vitex nõ est.

De Iaca. CAP. IIII.

ARBOR *est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis* Iaca historia.

effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fulue-scentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obse-ptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectóque putamine (qui nullius est vsus) casta-nearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

Iaca. VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca: *in Canara*
Panaz. *& Guzarate* Panaz. *Nascitur autẽ dũtaxat in maritimis.*

EXPERTVS *sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue nuces alui profluuia mirum in modum sistere.*

Iacerus. *Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15 suarum navigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructui magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanę coxę. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Cùm matureſcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut fermè Peponis moschum redolẽtis, paruméque, si saporem quæras, abest à cotoneo persico, eodemque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò suaue medicum malum comedere. Intra, mẽbranas habet vt Malum punicum, inque eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorémue illo fructu quempiam.*

De Iamgomas. CAP. V.

Iamgomas descriptio. ARBOR *Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cùm primùm emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis*
Iamgomas. Iamgomas.

Iamgomas serẽdi ratio. ACCEPI *à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquã eum ederit certa quædam auis, excretus,*

excretus, vnà cum excremento ſeratur. Facilius enim hac ratione ſatus emergit, citiúſque fructifera ſit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

ARBVSCVLA *eſt arbuti magnitudine, foliis ſimilibus, copioſo flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis perſimili, nigricãte per maturitatem, gratiſſimoq; vuarum ſapore, ex quo à nõnullis vinoſus ſuccus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine eſt nucis ponticæ cum ſuo putamine, interdũ maior; ſuccum nonnumquam exſtillãs viſcidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum ſale. Solet tamen, cùm viridis eſt, muria aut aceto cõdiri, & ita aſſeruari, ad excitandam elangueſcentem appetentiam.*

Carandas hiſtoria.

NASCITVR *tum in continenti, tum in Balagate, vocatúrque* Carandas.

Carandas.

*Huic ferè ſimilem deſcribit Ouieduslib. 8. ſuæ hiſtoriæ cap. 12. in hunc modum: In Hiſpaniola inſula, vaſta eſt arbor pulchraque materie firma & vtili, *Auzuba* nomine; fructu quidem longè ſuauiſſimo, vt ſunt pyra apiana, muſcatellina vocant, ſed qui lacteo ſucco eoque viſcido & glutinoſo abundet, qualis eſt qui in ficubus immaturis: idcirco moleſtus his qui eo veſcuntur, niſi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum ſuccum digitis exprimant qui in aqua ſidit.

Auzuba.

De Coru. CAP. VII.

CORV *lingua Canarica dictus, frutex eſt in Arbuti altitudinem aſſurgens, aut paulo minor, foliis mali Perſicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Luſitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenſes eius vſum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuſcumq; generis dyſenterias præſentiſſimè curant, euacuata primùm magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rurſus incidunt.*

Coru hiſtoria.

Herba Malauarica.

VSVS *eſt corticis radicum primùm exſiccati, quoniam recens lacteum liquorem exſtillat, quem initio calidum putaui, ſed deguſtatum, inſipidum & frigidum inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & ſiccum conſtitui, plus tamen ſiccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo or-*

dine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru faculares.

PVLVEREM *huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciáque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillaticiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillaticiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vnciis ægro propinamus. Quòd si opus est, adiicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aquæ confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quòd si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est orizæ sero lactis macerata,*

Canje.

& pulli gallinacei in aqua orizæ, quam Canje *vocant, macerati, pro virium ægri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenteriis eius necessarius sit vsus.*

SED *tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus; cogor tamẽ fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam, magis præsentaneã opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas vrgeat. Sed quoniã amarus est succus & ingratus, ab eius potu serũ propinare ad os eluẽdum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.*

SALVTARE *est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches puluere sumptum.*

De Aua-

De Auacari. CAP. VIII.

Auacari historia.

EST *etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen astringentior. Hanc plantam* Auacari Auacari. *nominant incolæ. Nascitur in montibus.*

Auacari facultates.

AIVNT *miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimẽtum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cùm integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.*

De Mangas. CAP. IX.

Mangas.

TAMETSI *ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes; omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi* Mangas *vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus iã enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emãt.*

Mangas autumnus.

COLLIGENDI *tempus est in regionibus calidioribus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi* Rodolho *vocant) &* Rodolho. *Nouembri.*

CETERVM *pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.*

Mangas delectus.

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum supradictis.*

ſupradictis. Memini enim duos vidiſſe, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos ſuauior mihi viſus eſt quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni ſunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO *in meo prædio quod eſt in Bombaim (cuius in priori huius Hiſtoriæ parte memini) arborem huiuſmodi fructus proferentem, quæ bifera eſt. Nam Maio menſe fructum fert ſaporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò ſub finem, alium ſuperiori magis commēdabilem, quoniam præter tempus ſolitum naſcatur.*

Mangas facultates.

COLORE *eſt is fructus ex viridi rubeſcente, & odore gratiſſimo. Exempto cortice, editur aut ſine vino, aut generoſo aliquo vino maceratus, veluti perſica duracina. Conditur etiam ſaccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & ſale, inſperſis in eius meditullio gingibere, & alliis. Interdum editur cum ſale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò eſt & humidus, quemadmodum perſica. Eius oſſiculis aſſatis, alui profluuia ſiſti aiunt, quod verum eſſe deprehendi: nam deguſtata, ſuberinas glandes ſapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi conſonum eſſe puto, ob eorum amarorem.*

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem ſeptimo ſuæ Hiſtoriæ lib. cap. 13. deſcribit, tametſi plus ſimilitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriuſque igitur hiſtoriam hîc adſcribam vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor eſt cuius fructus magnam cum Guanabano ſimilitudinem habet, cum forma, tum carne & ſemine. Sed & ipſa Anonis arbor Guanabani arbori ſimillima eſt cū magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primum, quòd huius fructus minor ſit Guanabano, corticíque color luteus, qui in Guanabano viridis eſt; deinde quòd meo quidem iudicio gratior ſit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent Indi Americi, & diligenter in ſuis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama hiſtoriam accedamus.

Iaiama.

NASCITVR in Hiſpaniola, reliquiſque vicinis inſulis fructus quidam, quem noſtri à Strobili ſiue Pineæ nucis ſimilitudine Piñas appellant, non quòd eiuſmodi lignoſas ſquamas habeat, ſed quòd

eius cor-

eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo viresces, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideóque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet; atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata; altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant; gingiuas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantùm aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ. cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocarit radit, eoq; plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

Musæ historia.

HÆC planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassáque costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdã coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.

NASCITVR *in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vo-*

Quelli, Palan, Piçan.

gala: vocaturq; illis Quelli. Nascitur etiã in Malauar, vbi Palan *; & in Malayo, vbi Piçan dicitur. Prouenit etiam plerisq; aliis locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi Bananas * nuncupantur. Arabes eum fructum

Guinea. Bananas.

Musa, Amusa.

Musa, aut Amusa vocant. Sic & Auicẽna, & Serapio, & Rhases, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij, quos mihi videre non contigit.

Ficus Martabanis.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martabã proueniunt: primũ enim è Bẽgala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderẽt: vocãtur nunc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati, Cenorijns appellant: sunt ij læues, flaui, & pleni. In Malauar sunt

Chincapalones.

Chincapalones dicti, suaues & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus

Iminga.

Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliisq; prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum insperſa Canella, multo melius sapit quàm malum cydonium assatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè fictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Musæ facultates.

SCRIBIT Auicẽna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere alimentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachũ autem offendere. Idcirco bilioſis, ab huius esu, oxymel cũ seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & vrinã ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deiicere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectãtium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardores, eisq; qui liberalius hac vescuntur, stomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari,

spitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructum in febribus aliisque morbis.*

RIDICVLVM *autẽ est quod scripsit quidã Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quòd dignus sit Musis, aut quòd earũsit cibus. Addit præterea eum esse fructum quem degustauerit Adã in Paradiso terrestri.* Ridiculum Musæ etymon.

*Iam aliquot annis in ea opinione fui, vt existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quòd in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

*Vlysipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet, vocãt enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem. Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma. Figuera banana.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationũ suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctã descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem describit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hîc subiungemus. Poma Paradisi. Pacona. Paquouere.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed plãta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hęc ventorum flatibus facilè multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur cum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuã producit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nõnumquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Platanus.

Cortex

Cortex huic satis crassus, sed qui facilè eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cùm videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrumque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus correscit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane alióue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouãt, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta vtpote inutilis. Adeò verò fecunda est hæc planta, vt numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideóque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primùm trãslata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones. CAP. XI.

Doriones descriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plerisque* Doriones *in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratísque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca Goæ *vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cõtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Ossiculum hæc in se continẽt mali persici ossiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodũ virescentia: flos è candido flauescens. Arborẽ Iuglandis modo prægrandem esse aiũt, foliis laurinis.*

Alia Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt: Fructus est*

Strobili

Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior, & eiusdem ferè formæ, nisi tuberculailla siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor cõcamerationibus siue cauitatibus constat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

*Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ maliquam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro cãdidissima saporisque delicatissimi, quę facilè, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum:

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui molliqué vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hęc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanente tamen perpetuò aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Guanabanus.

Anagyridis legitimę fructui simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa, vt in eius icone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierunt.

HVIC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum ferè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptãda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Cohyne conspicitur; cuius fructus Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocãt, haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Siquidem hunc pulpa exempta, granis Mayzi lapillísue, aut re simili implent, variisque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hunc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractant, crepitantemque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Payi*. (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliâs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

Maraka.

OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyllãbum describit in hunc modum: *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis: malietenim medicæ aut pũnicæ materiam esse diceres. Cortice facilè delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum pænuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indiæ continente.

Higuëro.

GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandē nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostrę Epitomæ adiiciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbatiæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

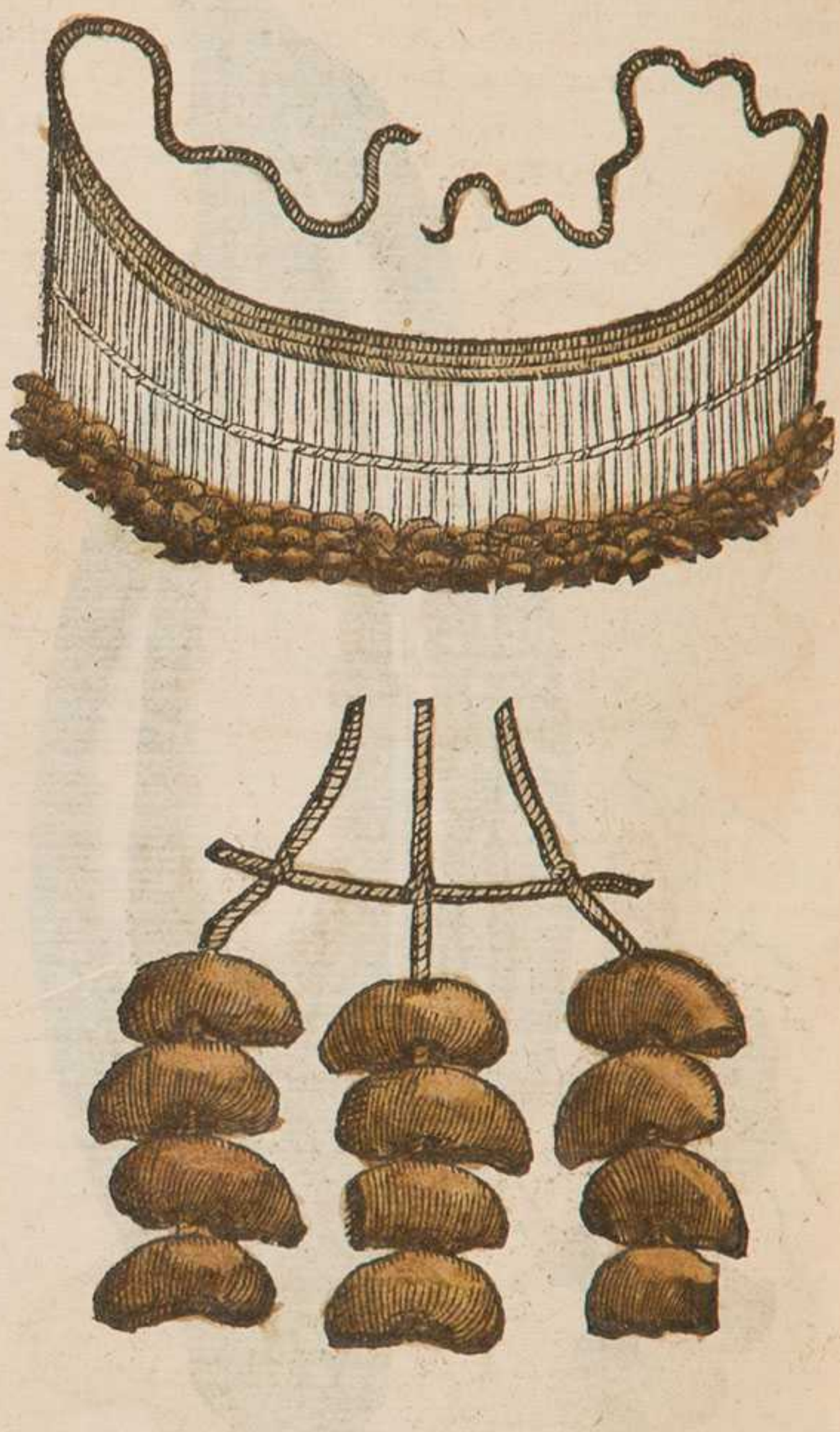

PORRO apud me ſeruo ex huius fructus aut huic ſimilis ſeminibus, quibus exempta eſt medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloſo. Conſtãt verò ſingula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iuſſimus modo. His Canibales ad crura alligatis in ſuis ſaltationibus vti ſolent, quem-

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hiſpanos nolarum & tintinnabulorum vſus eſt : mirum etenim quantum hi fructus ex mutua colliſione ſonitum edant. Poſterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

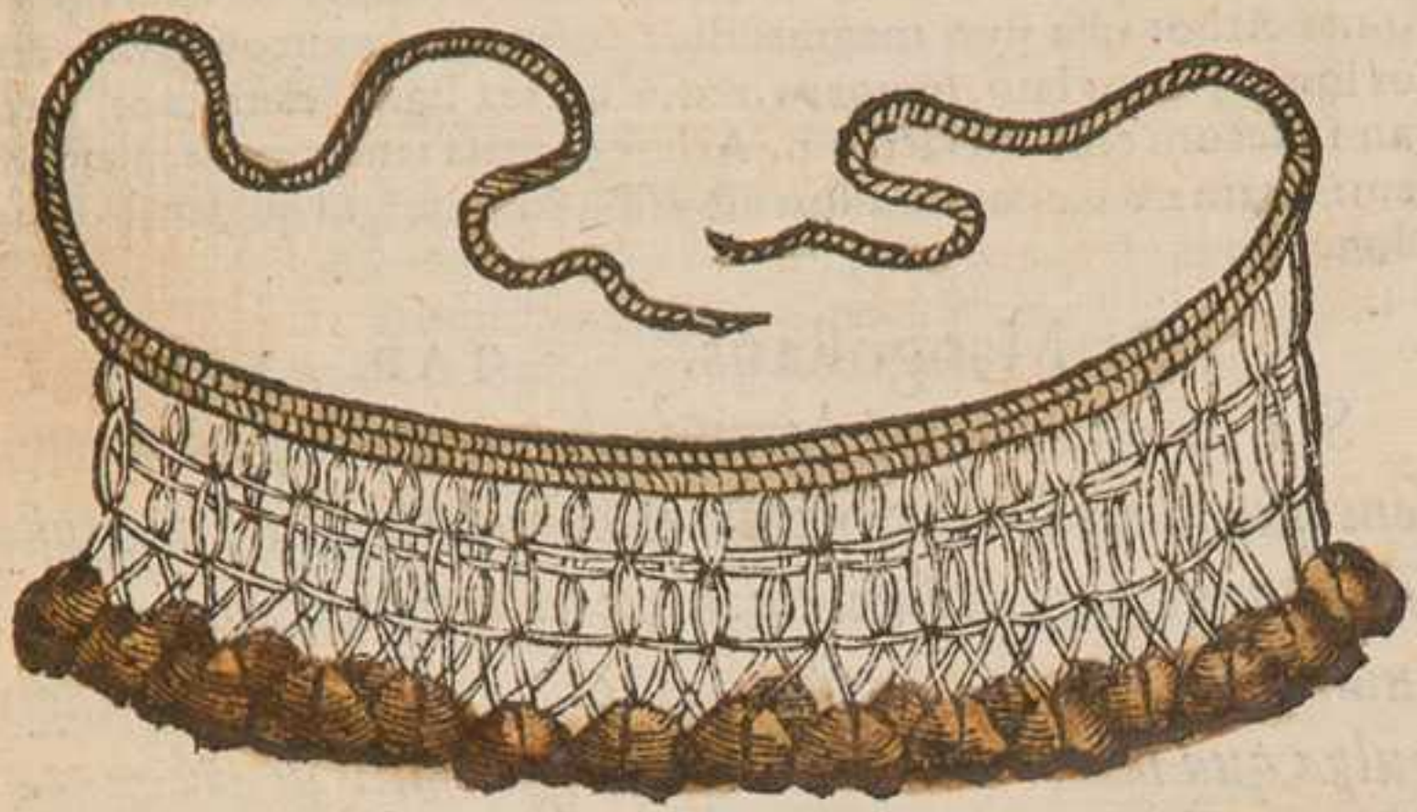

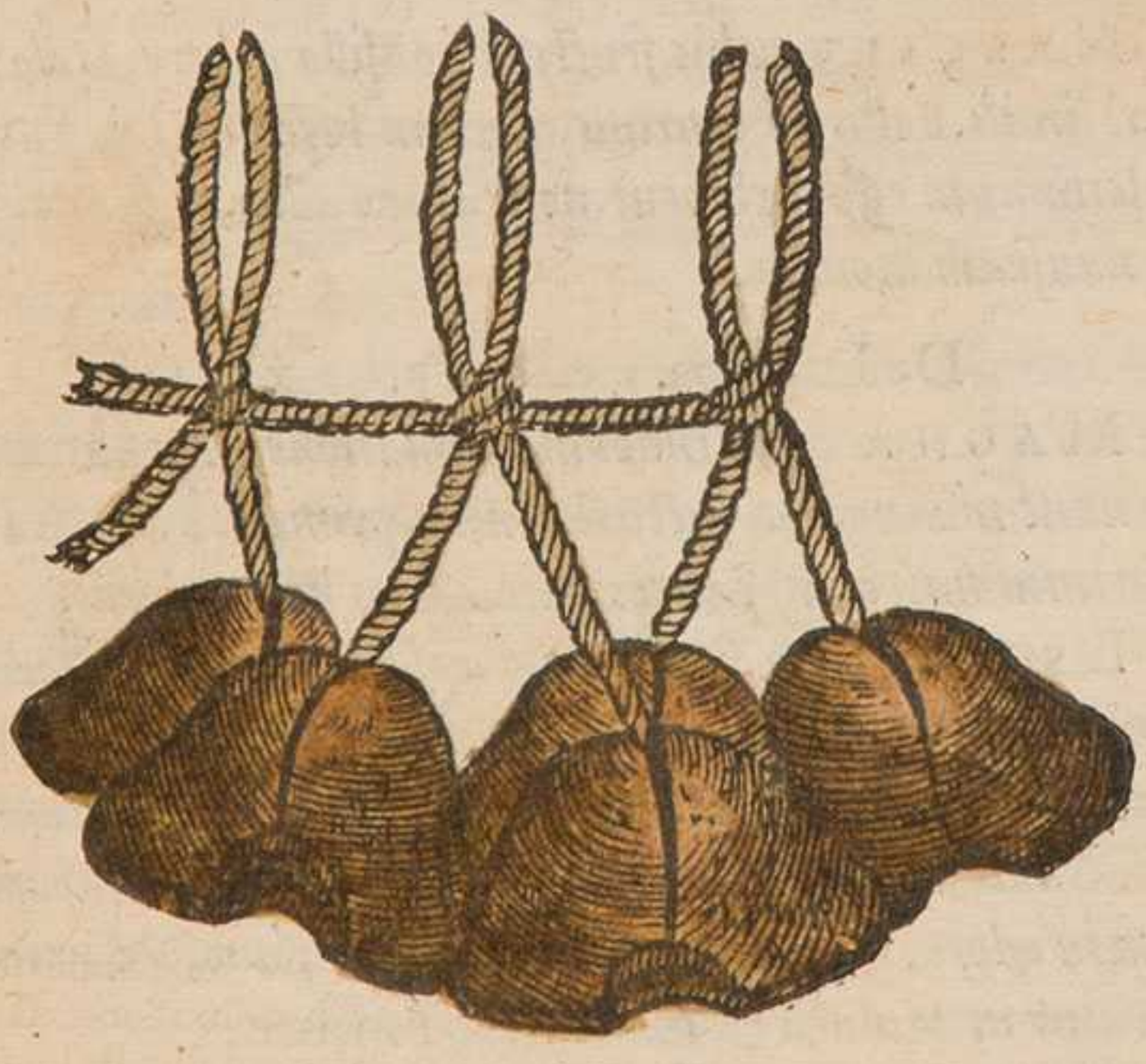

AHOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgatis castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contrà vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittũt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

Mangostãs. *SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam* Mangostans *incolis nuncupatum, gustus*

Mangostans descriptio. *suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.*

NASCITVR *hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeò, vt sua dulcedine nauseam moueat.*

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA *apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.*

Iambos historia. EST *autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicã, similis est hic fructus magnis Gallis*recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido.*

Iambos. *Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos.

ARBVSCVLA *ipsa in Pruni magnitudinẽ assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea*

ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aſpectu pulcherrima: flos ruber, odoratiſſimus, guſtu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera eſt. Poſt quartum enim annum fructifera eſt, nec ſemel dumtaxat fert in anno vt pleræq. omnes ferè arbores, ſed pluries ſingulis annis nouos edit fructus.

Iambos poſt 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita aſſeruantur.*

*Niſi noſter Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore paſſim per Hiſpaniam & Luſitaniam naſcuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid ſibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes ſunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalenſibus. CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Luſitanica lingua* Marmelos *de* Bengala, *id eſt, Mala cydonia è Bengala; quoniam ſaccharo condita primùm ad me perlata ſunt è Bẽgala, cum hac inſcriptione,* vtilia ſunt aduerſus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequẽter in proximas ſiluas venationis cauſa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala naſci, ſed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.*

Marmelos de Bengala.

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tũ in reliquis vbi prouenit regionibus, eſt* Sirifole *et* Beli: *Sirifole quidem nomine vulgo cognitus eſt, Beli verò nomine medicis dumtaxat, qui in ſuis ſcriptis hoc vocabulum ſeſe inuenire aiunt.*

Sirifole, Beli

EST *verò ipſa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Perſicæ mali, eiuſdemq; odoris, floribus paucis & ſtatim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: ſenſim verò matureſcens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem conſecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem denſatur, exſiccatur, & indureſcit*

Beli hiſtoria.

veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRVCTV *maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.*

Beli facultates.

SOLENT *Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis aluii profluuiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.*

Dimas Bosque Medicus.

RETVLIT *mihi clarissimus vir Dimas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hîc medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profligãda dysenteria, quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo miuam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpã saccharo exceptã, vt in cydoniis solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; similem verò effectum præbebant, qualẽ balaustiorum aliorumq; adstringentium medicamentorum quibus vti solemus, decocta præstare solent.*

AT *silentio prætereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm dum assantur, ea crepuerunt, ipsaq; pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia sic adusit, vt puluere tormentario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quæ semel accensa vehementius vrit, quàm sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incẽsum magis quàm lignum aut stupam vrere videmus.*

Scribit

Scribit Fragoſus in ſua Rhapſodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayauas ab incolis nuncupatum, non minus adſtringentem quàm Cydonia iſta Bengalenſia, eúmque ad ſimilem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris eſt) propinari ſolere, ſed prius toſtum.

De Carambolas. CAP. XV.

FRVCTVS *eſt in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes diſtinctus, flaueſcẽs, qui in Malauar* Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balimba. Carambolas. Camariz. Balimba.

NVLLVS *eius in medicina vſus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius ſucco, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.* Carambolas facultates.

PLERISQVE *bene ſapit hic fructus, præſertim qui vinoſus eſt. Saccharo conditur, gratiſſimusq; eſt palato. Eo verò vtor ſyrupi acetoſi loco.*

De Ber. CAP. XVI.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præſtantior quidem noſtrate, ſed ei qui in Balaguate naſcitur bonitate cedens.* Bor, Ber, Vidaras.

ALIVS *alio ſuauior eſt, ſed tamen aliquid adſtrictoriæ facultatis retinet, quoniam numquam ita matureſcit, vt commodè exſiccari poſſit, quemadmodum is qui in Anafegua prouenit. Hanc ob cauſam, expectorantem facultatem obtinere non poteſt vt Zizipha, è quibus ſyrupum conficimus. Sed cùm aliis eſui aptis malis careamus, vti ſunt Camueſæ Hiſpanis dictæ, commendantur hi apud nos.*

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiuſdémque foliis, minus tamen rotundis: verùm nonnihil ſpinoſa eſt.*

De Ambare. CAP. XVII.

FRVCTVS *eſt hic in India,* Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vſus. Sed eo ſolent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus eſt,*

ratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba. Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructum, *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentesque, vt Pyro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Cùm maturescit, fului, eiusdémque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

NASCITVR sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarum modo.*

Iambolones.

CETERVM neque hic fructus, neque Iaca *admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.*

De Brindones. CAP. XIX.

Brindones.

IN hac regione est fructus quidam Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.*

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.

MVLTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob niniam aciditatem. Eo tinctores vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.

Acetum è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indicus.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq; quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hũc Me-*

Pateca, Batiec.

lonem

lonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suauis est, refrigeratq; mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente.

Melonis Indici facultates.

VTILIS *est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.*

HVIVS *semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquus seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.*

Batiec indi.

REFERVNT *Arabes & Persæ primũ ex India hunc fructum ad se delatũ, eamq; ob causam* Batiec indi *appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorũ lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis* Calangari *dicitur.*

Calangari.

MEMINIT *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.*

Budiecas.

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castella nascitur, quódque* Budiecas *vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.*

AIVNT *etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cùm non viderim, affirmare non ausim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solẽt enim ad huius-*

modi

modi minutias ſeſe abiücere, & in ſuis curationibus experientia & conſuetudine dumtaxat nituntur) ſed à me edocti, eis vti cœperunt.

*Cum hoc fructu ſimilitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. deſcribit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quoſdam Cucurbitis ſimiles, ſed condituræ aptiores. Res eſt nõ indigna memoratu; huic nomen eſt *Comolange*. Oritur inculta tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo. CAP. XXI.

Mungo.

EST *verò* Mungo *ſemen viride, quod per maturitatem fit nigrum,* Coriandri *ſicci magnitudine. Pabulum eſt equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

Mungo vſus

FEBRICITANS *cibo abſtinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: poſt quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanſerit: deinde cortice delibratum* Mũgo *& inſtar* Orizæ *coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non niſi poſt multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametſi non ſtercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos. ſed ſuperficialiter dumtaxat aratum ſolum, propria pinguedine et vbertate etiam interdum ſine pluuia, frumentum ſibi menſe* Nouembri *commiſſum, medio* Ianuario *colligendum & maturum exhibet.*

NASCI *etiam ferunt in Palæſtina hoc* Mungo. *Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq;* Meſſe*, *Bellunenſis eius interpres* Mens: (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus ſum.) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cùm facilioris ſint concoctionis quàm mex, periculum ſit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.*

*Meiſce habent noſtra exemplaria. Mex.

*Miſſus eſt VValerãdo Doræo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, ſtriatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana ſuperior granum continet nigricans calidi guſtus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. deſcripto, ſed neque etiam huic Mungo, cui exactiſſimè conueniret, niſi calidus eſ-

lidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hîc inseruimus: atque alterius cuiusdã pusilli fructus quem ad me superiore æstate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariẽsi Professor misit, quemque *Buna* nonnullis, aliis verò *Elkaue* nuncupari tradit.

Buna igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem vtrimque habente, per quem facilè in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent oblonga, altera parte plana, fluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem obtinentem.

De Curcas. CAP. XXII.

Curcas descriptio.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cum suo putamine, non tamen adeò rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id est, exiguum Inhame*: in Cairo, vbi frequens est,* Curcas *(sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya* Carpata. *Dependet ex ramis cuiusdam plantæ*

Chiuiquilenga.

Curcas.

Carpata.

plantæ, quæ ſeritur : nullius, quod ſciam, in medicina vſus.

QVANTVM *coniectura conſequi poſſum, videtur Serapio libr. ſimp. cap. 225. huius meminiſſe, vocaſéque*

Habelculcul. Habelculcul * *corrupto vocabulo, cum* Hab-alculcul *dixiſſe deberet, quod* Curcas *ſignificat (niſi nos ipſi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnum ſemen ſonat,* al *articulus eſt genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vſum ſeminis quidem copiam facere, ſed cholericam quam vocant paſſionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.*

Kilkil. EIVS *meminit Rhaſes, de re med. lib. 3. cap. 20. vocátque* Kilkil, *ſed forſitan corruptè.*

SED *quoniam in Cholericæ paſſionis mentionem incidimus, eius cauſas, ſigna, & curandi rationem hîc ſubiiciemus.*

χολέρα. Morxi. χολέρα *Græcis,* Cholera *Latinis (vulgus medicorum Cholericam paſſionem nominat)* Indis Morxi, *id eſt, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Luſitanis vocabulum corrumpentibus* Mordexi, *Arabibus* Hachaiza, *tametſi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus eſt acutiſſimus, his præſertim regionibus, præſentibúſque egetremediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum ſpatium hominem necat, & quando tardiſſimè, quarto die.*

Mordexi. Hachaiza.

Cauſæ. SOLET *accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vſum, idque magna ex parte Iunio & Iulio, qui ſunt Indis menſes hiberni.*

Signa. PVLSVS *languidus eſt & conciſus, difficilis reſpiratio : ſequitur frigidus ſudor foris, intus verò incendium & ſitis, oculi conniuent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & ſubſequatur muſculorum contractio & tenſio.*

Curatio.

DANDA *est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cummi decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: aluus verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.*

VBI *exacta apparuerit concoctio, datur ægro stillaticius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canellæ & rosacea, momentóque corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recẽtia nonã inuenitur, muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida rarò præscribam, sed foris dumtaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canellæ facta.*

PECVLIARIA *verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillaticio Canellæ liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius suprà memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.*

PORRO *eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruráque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Betre edendum exhibent.*

Inhame. *Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet: at semel sata, radice se propagat. Eam tametsi nonnulli Arum Ægyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamẽ pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras. CAP. XXIII.

Caceras descriptio. INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalẽ, folia simul implicata virentia,* Iridi luteæ aquaticæ, *siue* Gladiolo *similia. Debiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hîc vocant.*

De Datura. CAP. XXIIII.

Datura descriptio. PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, foliis amplis,* Acanthi *similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odorémque foliorum* Raphani *aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore* Rorismarini, *magna ex parte rotundus.* Nascitur *in* Malauar.

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.*

Datura mẽtem offendit.

Curatio. PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remansit, vnà cum cibo eiiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clysteribus, & forti brachiorum & crurum paulò supra pedem confricatione, fortibúsque*

fortibúſque ligaturis: interdum etiam venam ſecare in maiore pedis articulo.

HORVM *remediorum vſu, nemo ex meis vnquam periclitatus eſt: ſed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum ſpatium curaui.*

PROPINATVR *à plerisq; hoc medicamentum ridendi et relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id ſumpſerunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in ſeruis quidem experiri velim.*

De Bangue. CAP. XXV.

QVIA *nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent* Bangue *Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè* Ofium *vocari dixi, nõ differre, non abs re fore duxi, pauca de* Bangue *differere.* Bangue. Ofium.

EST *igitur Bangue planta Cannabi haud abſimilis, niſi quòd huius ſemen Cannabino minus eſt, nec ita candicans vt illud: deinde huius ſtolones lignoſi nullo ferè cortice veſtiuntur, cõtra quã in Cannabi. Poſtremò Indi huius ſemen et folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cùm Auctores contrarias facultates Cannabino ſemini tribuant, videlicet, quòd genitale ſemen exſiccet.* Bangue deſcriptio.

COGITVR *autem hic ſuccus è foliis contuſis, interdum ex ſemine, cui nonnulli admiſcent faufel virentẽ (nam inebriant, et quodammodo ſenſus cerebri lædunt) aut nucem moſchatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum et moſchum, plerique opium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, niſi quòd in extaſin quodammodo rapiãtur, atque omni ſolicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.* Bangue ſuccus.

CETERVM *eius vſus primum excogitatus eſſe dicitur, vt Imperatores exercituũ & militares homines qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangue, aut vino, aut opio*

epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.

Sultanus Badur. SOLEBAT *enim dicere magnus Sultanus* Badur *Martino Alfonso de Sousa regio cõsiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cùm in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiam, pauxillum* Bangue *dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & suprà recitatis simplicibus permistum,* Maju *vocant.*

De Anil. CAP. XXVI.

Anil. Gali. Nil. ANIL *Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis,* Ocymo* *similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exsiccatur, eò magis ad cæruleum colorem tendit, donec tandem in cæruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus. ID *Anil probatur, quod maximè purum est, quódque vstum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangiriquam. *Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorum interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multo elegantius quadrat.*

Sed hîc illius insciuiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam ex Orta meisque in illum annotatiunculis & Monardis magna ex parte contexuit) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse cum Isatide, quam potius existimo pluribus notis cũ Anil nostro Auctori descripto conuenire, quàm Ocymum, cuius foliis suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quidquam habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria misso, quale ipse describit, cuiusque planta istic ma-

istic magno in vsu est, natas mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteę minoris foliis conspicerentur, floresque luteolos sparti Græcorum (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequentis hiemis iniuria sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

NASCITVR *in Malauar planta mirę naturę, nam si quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit,* quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.*

Planta peregrina.

Plãta in Peru nascens.

*Fracisc⁹ Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 194. & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerumque Nizamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his aliisq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *sunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ quæ intra Gãgem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.*

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos* Reisbutos *vocant.*

Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere credũtur, quos nunc* Venezaras *appellant, tum alij hanc regionem incolentes* Colles *nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrociniis vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri.*

Venezaras.

Colles.

Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modò prædæ partem auferant.

Regnum Dely.

EST *verò hoc regnum Dely proculin continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsque extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hiemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.*

Mogores, Tartari.

HOC *regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus (conspectus verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani* Bhadur *Regis Cambaya, atque eum rex multo honore afficiebat) sed aliquanto pòst tempore Tartaris ademptum est idem Regnum ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala, quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq; trucidato regnum Dely aliaq; multa regna occupauit, ita, vt omnium sui temporis potentissimus rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.*

Xaholam.

ERAT *hic eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bengala, vocatusq; fuit* Xaholam, *id est, Rex mundi.*

Tamirhan. Tãberlanes. Tamir-langue.

DE *huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine* Tamberlanem *vocamus, nõnulli* Tamir-langue, *idq; melius, quod* Tamir *proprium eius nomen fuerit, &* Langue* *claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xa-holam.

CETERVM *cùm hic Rex* Xa-holam *occupasset Decan & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremò occupatis regnis suum consobrinum præfecit.*

DELECTATVS *est semper eius consobrinus peregrinis nationibus, vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ, quam nunc Natoliã appellant: Rumes, qui Thraces sunt: Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.*

DIVI-

DIVISIT *autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit* Adelham, *quem nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Cifardam vsque ad* Negatona *extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, præfecit* Nizamaluco.

Adelham. Idalcam. Nizamaluco.

HI *solùm duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad mõtem* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, et multis locis præaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planitiem desinere. Et quoniam lingua Persica* Bala *fastigium significat,* Guate *verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen* Balaguate *inuenit, quasi dicas, supramontanam vel vltramontanam.*

Guate mõs. Bala, fastigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti sunt* Imademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus, &* Cotalmaluco, *&* Verido.

Imademaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco, *quem ex Decan oriũdum prædicant, & filium esse vnius Tocha Regis* Daquem, *cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.*

Rex Daquem.

SVCCESSV *verò temporis factum est, vt hos omnes Præfectos tæderet obsequij regij. Coniuratione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant, singuli sibi occuparunt, & captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decan vrbe,* Verido *vni ex Præfectis custodiendum dederunt.*

Mohadum coja. Veriche.

HVIVS *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja & Veriche, *quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus, videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcam, *& Solapor & Paranda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouinciæ contermina est.*

Adelham.

PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ* Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco

AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curaui (à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco.

IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circassius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco.

COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido.

VERIDO, *natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique.

RAO *lingua indigena Regem significat:* Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum.*

Admissuri

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que *adnectere solent, vt* Salua-naique, Acem-naique: *Si verò multo honore dignum censent,* Rao *vocabulum adiiciunt, vt* Chita-rao, *quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam* Chita *Lyncem sonat: igitur* Chita-rao, *rex Lyncis fortitudine. Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum est vicissitudo.*

Rex Bisnager.

SED *vt ad rem redeamus.* Adel *lingua Persica* Iustitiam *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent, Ham vocant: hinc factum est, vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cùm ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant; quoniam, vt intelligo, Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.*

Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

MALVCO *regnum sonat, &* Neza *lanceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.*

Maluco. Neza.

SIC Cota *idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.*

Cota.

IMAD *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.*

Imad.

VERIDO *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas, Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.*

Verido. Melique.

Nizamoxa. PORRO *quoniam* Nizamaluco *interdũ à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationem pretermittendam esse non duco.*

Xa-Ismaël. Xa-tamas. XAISMAEL *pater eius* Xatamas, *qui nunc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius* Xa-tamas, *idem mandatũ dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo* Xa, *quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc* Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa *appellentur, noménque regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamo-xa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa. Adel-xa. Cotumi-xa.

Sofy. HVNC Xa-Ismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.*

Sufy.

Xeque. SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi Xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur Xeques Arabes) tamen* Xa-Ismael *dicendum, id est,* Rex Ismaël.

XA *vocabulum me inuitat, vt aliquid de ludo latrunculorum hîc addam, qui admodum familiaris est Persis & Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.*

Goazir. REGEM Xa *nuncupant; quoties verò eum impetunt, minimè* xaque *dicunt, sed* xa, *quasi dicerent, moneo te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant* Goazir, *id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocant: Delphinum siue Sagittarium,* Fil, *id est, Elephantum:*

Fil. Guora. *equitem,* guora, *id est, equum: turrim autem, seu quem Elephan-*

Elephantum dicimus, Rochha, *id est*, *Tigridem*: *peditem*, Piada, *hoc est*, *virum qui pedes præliatur*.

Rochha.
Piada.

*Mathias à Michou, lib. 1. de *Sarmatia Asiana*, cap. 10. paulò aliter ubi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam vastaut, & vsque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo pòst: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat caudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

Temir cutlu.

Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

A.

Abexim regio 29
Abohali 11
Acem-naique 216
açete 49
açibar 9
acorum 126
Acſac-cutlu 217
adamas 163.& ſeq.
Adel 215
Adelham 214,215
Adelxa 216
adhar 132
adrac 155
aëc 27
agallochi hiſtoria 67
agallochum 65,67
agalugen 67
ahouay 197
alad 151
alaf 132
alaqueca 176
aldirira 124
aled 151
Alep Syriæ emporium 56
algalia 19
alhaa 155
aliofar 178
almaz 168
almharur 15
aloë 9, 10, 11, 12, 13, 14.
ἀλόη ibidem
aloë foſſilis 14
altith 16, 17
alypum 143
Amba 202
ambar 5,6,7,8
ambare 201
ambari delectus 8
ambarum 5,6
ambili 114
amſiam 21
amomum 121
amuſa 190
anacardium 119
Andanager Decã emporium 71
ane 49
Angediua inſula 5
angeidan 15
angelica 19
anil 210
anime 34, 35
anjuden 15
anonymos 211
anthrax 174
antiſpoda 48
antit 15
anuale 112
arare 112
arata 125
arboris flores violarũ loco 122
Arbor triſtis 181
arboris triſtis aqua ib.
areaa 9
areca 98
aretca 112
aritiqui 112
armenus lapis 177
armufel 83
arnabo 160
arroba 174
aſa 15,16,17,18
aſſabeldiriti 124
aſuat 110
ati 49
auacari 187
Auellanæ Indicæ 99
auzuba 185
azel piſcis 6
azeure 9
azfar 110

B.

Bache 124
Bade-frangi 145
Bahoo 117
Bala 213
Balador 119
Balaguate 213
balaſius 174
Balymba 201
bananas 190
Baneanes 20 38,66
Bangue 209
Barbaria 150
barcaman 140
baro 49
batiec 202
bauaſimga, bauaſimgua 117
bazar 165
Bdellium 36
befbaſe 81
belenizan 23
beleregi 110
beli 199.& ſeq.
Belzaar 166
ben album & rubrũ. 160
Benjaoy 24
ben ſudæum 20
Benjui amygdaloides 25
benjui de boninas 25
benjuifera arbor 26
benjuinum 20,23,24, 25,26, &c.
ber 201
berifera arbor 31
beryllus 170
betre 72,73. & ſeq.
betre hiſtoria 72
Bezaar 166
bezar lapis 164. & ſeq.
Boam 166
Bodoins 29
bola 29
bor 201
borrax 137
Bramenes 20

brasilium lignum 69
brasma 90
brechmasin 90
brindones 202
budiecas 203
bunapalla 81
bybo 119

C.

Caceras 208
Cachoraa 158
Çadegi Indi 76.& 77
çafur 37
çahzçara 129
cajous 120
cairo 106
Cairum vrbs 15
çais manis 59
calafur 83
çalambac 67
çalambuco 78
calamus 124. & seq.
çalandares 157
calangari 203
caluegiam 152
çamac 27
çamac araby ibid.
camariz 201
cameaa 60
cancamum 32,33
candil 118
canella 54.& seq.
canella est cassia 58
canellæ aqua 62
canellæ oleum 63
canje 186
caphura 36
caphura aschay 37
caphuræ historia 38. & seq.
capsicum 93
capur,cafur 37
carabe 32
carambolas 201
carandas 185
carate 168
carbunculus 175
çarça parilla 151
cardamomum 93.& seq.
caril 204
carpata 205
carpesium 92.160
carrumfel 83
cassab 124
caserhendar 154
cassia 59. & seq.
cassia sol. 116. & seq.
cast 136
cate quid sit 44
cate comer 9
cate Lyciũ 43. & seq.
cate,ponderis genus 8
cato 43
caxcax 21
cebar 9
çembul 129
cenalfil 49
cenorins 39
chacani 98
chaledium 151
chalidunium 151
chamelea 67
chamderros 39
champe 182
chandama 69
chanque 83
chanquo 179
cheichem 33
chelidonium 152
cheripo. 179
chermes 33
chinæ radix 145. & sequent.
chinæ Scithæ Asiatici 150
Chinarum regio 147
chincapalones 190
Chingalæ 63
chiuiquilenga 205
chofolus 19
cholera morbus 161 206
cholerica passio 161
chrysobalanus 81
chulem 136
cinnamomũ 60. & se.
cobra de capelo 161
cocci oleum 105
coccus 104
coccꝰ de Maldiua 106
Colles 211
comdaca 117
cominham 126
comolange 204
Comorim promontorium 7
conder 28
copra 104
oleum ex Copra 105
coquo 103
cordumeni 97
coru 185
cost 136
costi 136
costi historia 137,138
costus 136
cota 215
Cotalmaluco 213,214
Couchin Indiç emporium 70
croci Indici historia 152
crocus Indic. 152,160
çua 158
cubab chini 91
cubebe 91.& 92
culungem 152
cuminum rusticum 125
cumuc 91
cunhet 151
çupari 98
çura 103
curcas 205
curcuma 152
curcumani ibid.
cuurdo 60
cydonia de Bengala 199

D.

Darchini 59
darfulful 87
darsihahan 60
datura 208
darzad 151
daulalfil 122
delegi 110
Dely regnum 212
Dialacca,dallacca 34

Dimas boſque medic. 200
ditimguo 124
dirire 124
Diu inſula 133
dore 95
doriones 192

E.

Ebur 49.& ſeq.
ebur foſſile 56
elachi 95
elæomeli 106
eleni 103
elephanti dens 42
elephantorũ carne veſcũtur Æthiopes 50
elephantus 53.& ſeq.
Elkaue 205
embelgi 110
ençal 95
etremelli 95

F.

Fagara 93
Faua de Malaqua 119
faufel 98
faufel hiſtor. 100
faufel aqua ſtillaticia 101
feruzegi 173
ficus martabanis 190
figuera banana 191
fil 49,216
filfel 98
filfil 87
foca 132
folij hiſtoria 76.& ſeq.
folium Indum 79.& ſeq.
formicæ Laccam elaborant 32
fufel 98
fula 104
folful 87
fuſti 85

G.

Galanga 154.& ſequentib.
Gali 210
galungen 152
gandas 51
Gandis 76
Ganga fl. 23
Ganges fl. 69,129
ganta 146
garro 67
garyophylli 83.& ſequentib.
geiduar 157.& ſeq.
gemmæ 168
gengibil 155
gingiber 155.& ſeq.
gingiberis hiſtoria ib.
gingiber ſilueſtre 158
Goa Indiæ emporium 70
goan arbor 49
Goazir 216
golfam 79
gotim 112
gramalha 117
granatus lapis 176
guayacum lignũ 146
Guanabanus 193.& ſeq.
guate 213
Gubera 33
Guinea 58,190
Guora 216
guti 113

H.

Habalculcul 206
habelculcul ibid.
habet 151
hacchic 44
hachaiza 206
hadhadh 44
hager armini 166.& 177.
halilig 110
Ham 215
hamama 122
haud 67
haxis cachule 132
heger 124
herba Malauarica 185
herba Mezcarẽſis 132
Herodoti fabulæ 56
hiarxamber 117
higuẽro 194
hil 95
hilbane 95
hirculus 131
hyacinthus lapis 176

I.

Iaca 183.& 184
Iacerus 184
jagra 104
jaiama 188
jaifol 81
jambolones 202
jambos 198.& ſeq.
jamgomas 184
japatri 81
jaralnare 103
jaſpis 176
jauſialindi 103
jauſiband 81
Idalcam 213
ihumani 21
Imad 215
Imademaluco 213
imgara 15
imgi 155
imgu 15
iminga 190
imperatoria 19
Indi odoramentis deditiſſimi 182
Indię regiones aliquot 211
inhame 208
jogues 157,162
iraa 169
itam 169
Iulfar portus 178
iunci hiſtoria 134
iuncus odoratus 132
iuncus rotundus 134

K.

Kilkil 206

L.

Lac 29
lacca 29.& ſeq.
Lada 87
lamparam 150
lancuaz 154
lanha 103
laſer 18.& ſeq.
laſeris

laseris descriptio ibid.
laserpicium Gallicum 20
lauandon 154
insula D. Laurentij 58
lengibeb,. 151
ligni Colubrini descriptio 163
lignum aloës 65
lignum colubrinũ 161
lignum semperuiuum 43
liquidambar 90
Lispor emporium 169
loc sumutri 29
louan 27
louan jaoy 26
luc 32
lulu 178
lues venerea 145
lycij historia 44. & seq.
lycium 44. & seq.

M.

Macer 13
macis 81
machazari 71
Madremaluco 212
Magna 202
magnes 177,178
è Magnete patinç 178
maju 210
malabatrum 76. & seq.
Malacensis lapidis descriptio 167
Malacensis lapis ibid.
Malauarica herba 185
insulæ de Maldiua 6
Maluccæ insulæ 83
Maluco 215
mambu 52
mangas 187
mangiriquam 210
mangostans 198
mangelis 168
manjale 151
manica 175
manna 45,46
Mansarunge 105
manus 142,168
manus auri 174
Maraka 194
marazalquelbe 122
margarita 178. & seq.
marmelos de Bengala 199
maro 103
mazafrani 71
meceri 21
meisce 204
melato 28
meleguera 96. & 97
melique 215
melo Indicus 202
Menxus 11
meriche 89
Mesera 15
Mesue Arabicus. 11
mex 204
mexir 122
mexquetera ibid.
Moalis 73. & 100
moçebat medicamẽtum 11
Mogaraby 16
Mogores 213
mogori 181
Mohadum-coja 214
molanga 87
Mombaim insula 98
monoceros 52
mordexi 161. & 206
morois 89
moti 178
morxi 206
mungo 204. & seq.
murrhina vasa 176
musa 189,190
mutu 178
myrobalana 110. & seq.
myrrha 29,36

N.

Nabathæa 133
nachani 44
Naifes 169
Naique 214
Naires 50
Nalediuæ insulæ 5
Nana 190
nardus 129. & seq.
narel 103
negundo 185
Neza 215
nigella 97
nihor 103
nil 210
nilaa 175
nilacandi 175
nimbo 182
nimbo historia ibid.
Nizamaluco 213,214
Nizamoxæ horti 71
Nizamoxa rex 122, 216
noche 183
nux Indica 101. & seq.
nucis myristicæ historia 80

O.

Ocila portus 64
Ocosotl 9
oculus catti gemma 176
osium 21,209
ὀπιόφαγος 22
opium. 21
orraqua 103
oxyphœnix 116

P.

Pac 98
pacona 191
pachee 173
palan 190
palea de Mecha 132
palla 81
palma Indica 106
palma silueſtris 116
palmitos 106
pam 73
panaz 184
paquouere 192
pardaon 118
Parizataci filia 181
Parizataco ibid.
pastus camelorũ 132
pateca 202
pazan 165

pazar 165
perdan 42
peruzaa 173
peruzegi 173
pes columbinus 122
petrozan 25
piada 217
piçan 190
piluane 52
pimpilim 89
pinan 98
piper 87. & seq.
piper canarinum 90
piperis historia 89
pisum toxicum 130
Planta peregrina 211
Planta in Peru nascés 211
platanus 191
Poaz 98
porcel'anæ 176
poma paradisi 191
promontorium Bonæ spei 58
promõtorium Comorim 7
promontoriũ Cori 66
promontoriũ de Currentes 52
pseudoopalus 177
pucho 43,136
puli 114

Q.

Quabeb 91
quabebe Chini ibid.
quebulgi 110
quelli 190
quequi 176
querfaa 60
querfe 60
quil 162
quirpele 162

R.

Radix Chinæ 145 & seq.
rametul 162,163
Rao 214 ratis 168
rauam 144
rauam Chini ibid.
regulus serpens 161
reimones 27
Reisbutos 211
Rex Bisnager 215
Rex Daquem 213
Rex Pegu 53
Rex Sian 53
rezanuale 112
rhabarbarum 144
Rhasis catapotia 13
Rhauan Chini 144
rhinoceros 51
robalçuz 16
roçamalha 25
rochla 216
rodolho 187
ronder 27
rosa Hierichũtina 121
rubinus 174, 175
rubinus de Coria 174
Rufi potio 13
Rumes 24

S.

Sabayo 215
Sac 29
Sacar mambu 47
saccolaa 95. & seq.
saccolaa historia 96
sachbar 132
sabesefram 78
Saibo 215
sassifram 80
salihaca 58
Saluanaique 214
Samatra insula 40
sambali 183
sambarane 71
sandal 69
sandali historia 70
è sandalo idola 69
Sandalo simile lignum ibid.
sandalũ 68. 69. & seq.
sanguis draconis 33
sapphiro-rubinus 175
sapphirus 157. & seq.
saraiscir 47
satiach 130
satiech ibid.
seni 110
sercanda 69
Sian Rex 53
singadi 181
siracost 45
siri 73
sirisoles 199
smaragdus 173
Socotora insula 9
Sofy 216
sorbus 33,34
sperma balenæ 5
spinellus gemma 174
spodium 46
σποδὸς 48
styrax 24
styrax liquida 20,24 & 25
sucte 155
Sufy 216
Sultanus Badur 210
sumbel 129
sura 21

T.

Tabarget 173
tabaxir 48. & seq.
tabaxir hist. 47
talisifar 81
tamalapatra 76
tamarindi 114,115 & 116.
Tamberlanes 212
tambul 74
Tambuldar 72
Tamirham 212
Tamir-langue 212
tanga 142,143
Taprobana insula 40 63
Tartari 212
Temir cutlu 217
tenga 103
tengamaran 103
terbet 140
thalisafar 79
thapsia 140
thuris planta 29
thus 28
thymelea 22
Tigris 27
tiguar 140
Timor insula 69

Tincal 137
tincar 137
tiriamiabim 45
trec 29
trican 103
tripolium 143
Troglodytæ 156
trungibim 45
turbit 140. & seq.
turchesa gemma 170
turpetum 140
tutia 48
typographica apud Chinas 151

V.

Vaticam 124
Vasa murrhina ex iaspide 176
Vaz 124
Vazabu 124
Vd 67
vdo 26
Venerea lues 145
Venezaras 211
Veriche 214
Verido 213,214,215
vidaras 201
vitex 93
vnio 178. & seq.
vplot 43,136
Vzbeque prouincia 16

X.

Xa 216
Xaholam 212
Xa Ismaël 216
xarabdar 72
Xatamas 216
Xeque ibid.
xylaloës siluestre 66
xir 45
xircast 45
xirquest 45

Y.

Yacut 175
ytembo 49

Z.

Zabarget 173
zamarrut 173
zedoaria 157, 159
Zeilan insula 63
zeruba 158
zerumba 157
zerumbet 157, 158
zigir 65

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 55	*versu* 9	oderint	*Pag.* 101	*Vers.* 17	erunt, 18. exsuecas v.l,d.earum
75	24	Est verò 25. siliquulis	106	23	gratiora
87	13	tota ea	127	29	assulosè
98	10	Santalum	181	14	Croci
100	18	materie	207	14	non inueniãtur,

Pag. 108. *Versu* 41. *adde post* continet: quidam eius arboris fructum esse censent, ex qua celebre illud Balsamũ eliciunt Noui orbis incolæ.
Pag. 127. fructus Calami iconi adiunctus, *Habbel est* cuius meminimus in Hispanicarum stirpium historia cap. 26. lib. 1.